

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KEREM İLE ASLI H İ K Â Y E S İ

Prof. Dr. Şükrü Elçin

KEREM İLE ASLI HİKÂYESİ

(Araştırma - İnceleme)

Kerem ile Aslı Hikâyesi / Şukru Elçin
Akçağ Yayınları / 295
Kaynak Eserler / 78

ISBN 975-338-275-8

Kapak / Emin Bebek
Dizgi ve Sayfa Düzeni / Hikmet Kuratosun
Baskı Yılı / 2000
Baskı : Başer Basım Yayın Ltd. Şti. 356 88 88

Genel Yönetmen / Hüseyin Hüsnü Yazıcı
Yayın Yönetmeni / Ahmet Tülek

Akçağ Basım Yayın Pazarlama A.Ş.
Tuna Cad. 8/1 06420 Kızılay/ANKARA
Tel : 0 312 432 17 98 - 433 86 51
Faks: 432 28 52

KEREM İLE ASLI HİKÂYESİ

(Araştırma - İnceleme)

Prof. Dr. Şükrü Elçin

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	5
Notlar ve Teşekkür.....	7
Birinci Baskıya Önsöz.....	8
İkinci Baskıya Önsöz.....	9
Kısaltmalar.....	10
I. Kerem ile Aslı Hikayesi.....	11
Yazma nüsha, Basmalar, Azerî rivâyeti, Kerem tiyatroları.....	11
Yazma nüshaya göre hikayenin mevzuu.....	12
Basma nüshaya göre hikayenin mevzuu.....	15
Yazmanın basma nüsha ve mevcut malzeme ile karşılaştırılması.....	18
II. Kerem ile Aslı hikayesinin karakteristik motifleri; bu motiflerin diğer halk hikayeleriyle alâkası, hikâyede masal unsurları, dinî, ve tarihî unsurlar.....	20
III. Kerem ile Aslı hikayesinde içtimai hayat; Kerem'in şahsiyeti; hikâyede aşk ve ideoloji.....	32
IV. Kerem ile Aslı hikâyesinin tesirleri.....	36
Kerem'in şiirleri.....	36
Şiirlerinin karşılaştırılması.....	37
Kerem'in şiirlerinin diğer halk şâirlerinin şiirleriyle karşılaştırılması....	41
Kerem havaları, Kerem oyunu; Karagöz'de, Tiyatro'da, Opera'da, Sinema'da; halk resimlerinde ve an'anede Kerem.....	43
Hikâyede geçen atasözleri ve tâbirler.....	47
Hikâyenin edebiyatımızdaki izleri (Halk hikayeleri ve şairleriyle Tanzimattan bugüne kadar gelen muharrir ve şairlerde izleri).....	47
Hikâye ile ilgili adlar ve yer isimleri.....	52
Başka milletlerde Kerem hikâyesi.....	56
Hikâyenin okunma şekli ve yayılış sahası.....	57
V. Kerem ile Aslı hikayesinin teşekkülü meselesi.....	59
Ek Metinler.....	63
Şiirlerin fihristi.....	125
Resim (Kerem'in Kayseri'nin Sivas Kapısı'nda yandığı yer).....	127
Harita (Kerem'in dolaştığı yerler).....	128
Bibliyografya.....	129
Dizin.....	133

NOTLAR VE TEŞEKKÜR

Kitabı, Bakanlığa vermeden önce ve sonra görebildiğimiz iki notu sıralıyoruz:

1- Dr. Mehmet Tuğrul, bizim ilk defa 1939 yılında faydalandığımız Yazma Kerem kitabını: "DTCF. dergisi, c. XI. sa:3, 1944" nde etraflı bir şekilde tanıtmıştır.

2- Prof. Pertev Boratav, "Oriens, Vol. I, nr. I, 1948" da (Milletlerarası Şark Tetkikleri Mecmuası) neşrettiği "Les Recits Populaires Turc Et Les "Mille Et Une Nuits" adlı makalesinde (evvelce O. Spies'in işaret etmiş olduğu) Arap ve Türk edebiyatlarında mevcut türkölü halk hikayelerinin eski bir intikal devresinde konu, motif ve şekil itibarıyla karşılıklı tesirlerini "Binbir Gece" nin "Bedrettin Hasan" ve "Kamerüzzaman" hikayelerinde işaret ettikten sonra aynı külliyyatın "İkinci Kalender" hikayesini anlatır.

Hikayede, bir ifritin sihirle maymuna çevirdiği Kalender'i bir sultanın kızı kurtarır. Mücadele sırasında ifrit savaşı sona erdirmek için ateş olur; kız da ateş haline gelir. İki alevin karışmasıyla küle inkılap eden, ifritin kudreti tükenir. Kız, muzaffer olur. Eski şekline döner yanında bulunduğu ifritin ateşinden yanar ve küllerin üstüne düşer. (p. 63-69)

Muharrir, kitabımızda yanma motifiinde (S.22) izah ve teşekkül meselesinde, işbu motifi haiz bir "kara hikaye" veya epizoda beslendiğini kabul ettiğimiz (564) hikayemizin, bilhassa kahramanlarının yanması noktasından "Binbir Gece" ile olan bağılılığına işaret etmiş bulunuyor.

3- Kitabımın basılmasını sağlayan Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı Kadri Yörükoğlu'na teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ankara, 10 Ocak 1948

Şükrü Murat Elçin

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Plânım çerçevesi ile malzemesinin müsaadesi nisbetinde bir tahlil ve dolayısıyla terkip olan bu kitap, "Kerem" adlı saz şairinin hayatı mihver olmak üzere teşekkül eden "Kerem ile Aslı" hikâyesinin incelenmesinden ibarettir.

Taşkent'ten Rumeli'ye kadar bütün bir Türk dünyasında bir taraftan, âşıkların sazlarında dinlenilmek, diğer taraftan yazma ve basmalarından okunmak tâliine ermiş bulunan bu aşk hikayesi hakkında, bazı tahminlerle birbirine irca edebileceğimiz iki makaleden başka derli toplu bir şey yazılmamıştır.

Bir üniversite tezi olarak kaleme alındıktan sonra yeniden yazılan bu eserde, yazma müsha esas tutulup, hikâyenin dâhilî tahlili, edebiyatımızdaki tesirleri ve teşekkül meselesi incelenmiş şair kahramanının -basma müşhadakiler müstesnâ- yazma, neşirler ve derlenenlerle oldukça bir ye-kûn tutan şiirleri bir araya getirilmiştir.

Hikâyeyi işlerken yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Fuad Köprülü ve Prof. A. Caferoğlu ile Garptaki bibliyografyayı bildirmek nezâketinde bulunan Prof. T. Menzel'e ve Yazma Kerem kitabını veren Raif Yelkenci'ye bu vesile ile teşekkürlerimi sunar, Prof. Pertev Boratav 'ın Koroğlu Destanı'ndaki plânının bana kılavuzluk ettiğini söylemek isterim.

Şükrü Elçin

Ankara, Mayıs 1946

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Kerem ile Aslı Hikâyesi üzerine bir araştırma ve inceleme olan bu kitap, Prof. Dr. Şükrü Elçin 'in 1939 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencisi iken hocası Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü 'ye takdim ettiği lisans tezinin adıdır.

Yazarın Halk Edebiyatı alanındaki bu ilk eseri, 1949 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca bastırılmıştır.

Kuruluşumuz, mevcudu kalmayan Kerem ile Aslı 'yı okuyucuların da isteklerini dikkate alarak aynen bastırmış bulunuyor.

Akçağ Yayınevi

KISALTMALAR

AB.	Ahmet Baba
AZB.	Azerbaycan hakkında tarihî ebedî ve siyasî malûmat
Azyb.	Azerbaycan Yurt Bilgisi
C.	Cönk
DK.	Dede Korkut Kitabı
DTCF.	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
İk. İkbal	(Basma Kerem Nüshası)
HBH.	Halk Bilgisi Haberleri
KAÖ.	Karacaoğlan
KöD.	Köroğlu Destanı
KöpGv.	Fuad Köprülü'nün Gevheri adlı eseri
İlaş.	İl Âşıkları
İlş.	İl Şairleri
PN	Pertev Naili
PSAb.	Pir Sultan Abdal
SN.	Sadettin Nüzhet
SNGv.	Sadettin Nüzhet'in Gevheri adlı eseri
ŞE.	Şükrü Murat Elçin
YZ.	Yazma Kerem nüshası

I. KEREM İLE ASLI HİKÂYESİ

Yazma nüsha, Basmalar, Azerî rivâyeti, Kerem tiyatroları: Yazma nüshaya göre hikâyenin mevzuu. Basma nüshaya göre hikâyenin mevzuu. Yazmanın basma nüsha ve mevcut malzeme ile karşılaştırılması.

Hikâye-i Keremhan: Raif Yelkenci'nin faydalanmam için vermek lütfunda bulunduğu bu rik'a yazma, 1266 tarihli ve 80 yapraktan ibarettir. 17 x 24 büyüklüğündedir. Beher sayfası 15 satırdır. İçinde 108 manzume vardır. Doğu Anadolu Türkçesinin hususiyetlerini taşıyan ve yeni bir takım epizotları ihtiva eden, bu güzel nüshanın İstanbul basmasına esas olan kitapla ilgisi yoktur. Mantikî teselsül ve şiirlerinin bâkir oluşu bakımlarından diğerine tercih edilebilir.

Kerem ile Aslı: 1930'da 10. basımını yapmış olan bu nüsha İkbâl Kitaphanesi sahibi Bay Hüseyin'in söylediğine göre, bundan 48 yıl önce eski bir taş basma esas tutularak muharrir Ahmet Rasim tarafından düzeltilmiştir. Bu nüsha, İhsan Sungu nüshası görülerek vücuda getirilmiştir. İstanbul'da basılan bütün Kerem kitaplarına kaynak olan bu İkbâl neşrinde 41 tasvir ve 152 manzume vardır. Vezin, kafiye ve mâna düşüklüklerine rağmen aslına mümkün mertebe sadık kaldığı için kıymetli bir nüshadır. Biz, 1927 basımından faydalandık.

Hikâye-i Âşık Kerem ile Aslı Hanım (türkûleriyle beraber): Ermeni harfleriyle Türkçe olarak 1925 de İstanbul'da Asadoryan mahdumları matbaasında basılan bu nüsha, 158 sayfadır. Adı geçen matbaada ilk defa basılmıştır. İkbâl nüshasından aynen alınmıştır. Ermeni alfabesinin Türkçeyi ifade edememesi, hikâyede vezin, kafiye ve kelime bozukluklarına sebep olmuştur.

Âşık Kerem: Besim Atalay'ın düzelttiği bu nüsha 1930'da Devlet Matbaasında basılmıştır. Büyük kıta, 173 sayfadır. İçinde 38 tasvir vardır. Propaganda maksadıyla tertip edilmiştir. Biricik meziyeti konuşma diliyle yazılması ve İsfahan adını Semerkant'la değiştirmesidir. İkbâl'in kopyasıdır.

Kerem ile Aslı: Orhan Seyfî Orhon'un düzeltip renkli bir kapak altında neşrettiği bu kitap, 168 sayfadır. 31'i renkli olmak üzere 65 tasvirle süslenmiştir. İkbâl'in, mensur kısımlarını aynen alan ve manzumelerini asıllarına benzemeyecek derecede tahrif eden bu nüsha da bir değer taşımaz.

Divân-ı Kerem: Mahmut Bey Matbaasında basılmıştır. Kenarında Âsuman ile Zeycan ve Arzu ile Kanber vardır. Yan tarafları Âşık Ömer'in şiirleriyle süslenmiştir. 76 sayfadır. Tarihsizdir. İkbâl nüshasından

aynen alınmıştır. Cahil baskıcılar elinde kelime, vezin ve mısra tahrifine uğrayan bu hulâsada 31 şiir eksiktir.

Âzerî Rivâyeti: "Azerbaycan Hakkında Tarihî, Edebî ve Siyasi Malûmat" adlı kitabın yazarı Âdil Han Ziyad Han'ın verdiği kısa bilgiye göre Kerem, Gence'de Ziyad Han ailesinin çocuğudur. Kitapta kendisi, adının Ali Han olduğunu söyler. Rivâyette Gence, Karakeşiş ve Mirav dağı gibi coğrafi isimler geçtiği için yazara göre hikâye, Azerî hikâyesidir. Bir gün Kerem Karakeşiş dağına Kızılkuş (Atmacanın büyüğü)la avlanmağa gider. Karakeşiş köyünde Aslı adlı bir Ermeni kızını görüp âşık olur. Kız da onu sever. Kızın babası Karamelik, bu hâdise üzerine kızını alır, Anadolu'ya kaçır. Sonunda, Karamelik millet ve mezhebini değiştirmek şartıyla Kerem'e kızını vereceğini vaad ederse de din ve Aslı sevgisinin ruhunda kopardığı fırtınadan sonra, Kerem, Kara Melik'in teklifini reddeder.

Kerem ile Aslı: 1335 yılında Ahmet İhsan Matbaasında basılan bu manzum piyes, Fuad Hulûsi tarafından yazılmıştır. İki perde ve 44 sayfadır. 11 hecelidir. Birinci perde Kayseri'de geçer. Aslı'yı, and içmiş olmasına bakmayarak kuyumcu Asador'a vermekte ısrar ederler. İkinci perde Halep'te Kerem'e ayrılan bir gelin odasıdır. Papaz, hile ile Kerem'e altın bir tasta zehir içirir. Aslı, mum alevine saçını tutup yanar ve sevgilisine: "Kavuşuyoruz" der.

Kerem ile Aslı: 1944 yılında Nebioğlu yayınları arasında basılan bu piyes, Selahattin Batu tarafından yazılmıştır. Beş perdeden ibarettir. Kitap muhtelif hecede mısralarla örülmüştür. Hikâyemizin motiflerini tahrif eden ve tiyatro tekniğine de uymayan bu eser faydasızdır.

Yazma Nüşaya Göre Hikâyenin Mevzuu

Evvel zaman içinde Şiraz şehrinde Süruri Şah adlı bir pâdişahla onun Yahud adında bir eğlencesi (musahip) vardı. İkisinin de çocukları olmadılarından keder içinde idiler. Pâdişah, mal ve tahtını kime bırakacağı endişesi ile başbaşa, keşişi ile sohbet ederken, Keşiş Yahud: "İnsan her ne bilirse seyâhat etmekle bilir." diyen bir arkadaşının sözünü hikâye ederek seyâhat teklif eder. Ellerinde asâ, sırtlarında hırka, başlarında taç, yola çıkarlar. Yolda, çocukları olursa birbirlerine vermeği kararlaştırırlar; giderken bir derviş zuhûr eder. Ona dertlerini açarlar. Derviş, cebinden çıkardığı bir elmayı ikiye bölerek karıları ile birlikte yemeleri için verir; onlara, elmadan olan çocukların birbirlerini seveceklerini ve birbirinden ayırmanın günah olduğunu söyler. Pâdişah, Keşiş'in oğlu olursa Müslüman eder, kızıma alırım der. Keşiş de İncil'e el basıp kızı vereceğini vaad

eder. Nihayet derviş kaybolur. O zaman Hızır'ı bulduk diye sevinip evlerine dönerler. Dokuz ay dokuz gün dokuz saat sonra Hatice Sultan'ın bir oğlu, Keşiş karısının da bir kızı dünyaya gelir. Yedi gün yedi gece donanma yaparlar. Oğlana Şah Gülşen, kıza Meryem adı verilir. Çocuklar büyümeğe başlar.

Meryem'in anası "Dişçekici", amcası Manuk sihirbazdır. Bir gün kardeşine: «Bu kızın cemalini kimseye gösterme, çok belâlara girersin.» deyince Yahud, yedi kat camdan bir oda yaptırır ve kızını orada yaşatmağa başlar; bir kadın ona gergef öğretir.

Pâdişahın oğlu, Sofu adlı hocası ile 15 yaşına, -kâmil oluncaya- kadar okur. Birgün çocukların uçurduğu güvercinleri görüp hocasından güvercin ister. Sofu, ona güvercin alır. Gülşen'in uçurduğu kuşlar bir gün Yahud'un evi önündeki çınara konar. Oğlanın kuşları indirmek için attığı taş, yedi kat camı delip kızın gergefine dokunur. Meryem, taşı atanın kim olduğunu öğrenmek maksadı ile pencereden bakarken Gülşen'le karşılaşır. Kızı gören Gülşen'in aklı başından gidip baygın düşer; gözünü açtığı zaman kırkların sofrasında dolu içtiğini ve elma veren dervişin kırklara, "bu benim oğlumdur, birer dolu verin" dediğini görür. Derviş, artık Meryem senindir, der. Gülşen'in ağzı köpürüp bayılır. O sırada yoldan geçen acuze bir karı, Meryem'in memesini emzirmek yolu ile Gülşen'i ayıltır; kendisini aramağa gelen Sofu'dan derdini söylemek için saz ister. Aynı şekilde derdini babasına açar. Keşiş çağırılır. Aslı'dan bir çevre, Kerem'den bir elmas yüzük nişan olarak alınıp kırk gün mühlet verilir. Keşiş endişededir. Manuk: "İsa tâifesinin Tacik'e yâr olduğunu duydun mu?" diyerek kardeşini, yükte hafif, bahada ağır eşyasıyla kaçmağa teşvik eder. Evlerini sihirleyip kaçarlar.

Kerem, peşlerine düşer. Eylan'da Keşiş Koca Çınar, Aslı'yı oğlu Cüce İvan'a almak ister. Han Abbas'a oğluna yardım edilmesi mektubu gelince Yahud, Bek (?) şehrine kaçır. Yolda, Resul dağının imamı, Kerem'in kerâmetini anlamak için sağ bir adamı tabuta koyup âşığı namaza çağırır. Kerem, namaza durur. Şerif İmam ve arkadaşları bundan istifade ederek dövmeye başlarlar; o sırada tabutun örtüsünü kaldırırılar, bir de ne görsünler; adam can vermiş. Hepsi müteessir olarak ayağına kapanırlar. Fakat Kerem, üzgündür, inkisar eder ve onların memleketleri harab olur. Yahud, Bek şehrinde Camgöz adlı Keşişin evindedir. Kerem, şehre gelince kızı bulur. İmana gelmesini söyler. Kız, kabul etmez. Camgöz'ün tavsiyesi üzerine Aslı'yı Kerem'e kavuşturmak vaadi ile eve alıp Mütessellim sarhoş Osman Ağa'ya evlerine hırsız girdi diye haber vermeğe giderler. Kerem'le Aslı, sevişirlerken gaflet uykusuna dalarlar. Osman Ağa gelir. Camgöz'ün arzusu hilâfına Keşiş'le karısını zindana atar. Aslı,

Manuk'un sihirle kendisini Kerem'den ayırabileceğini söyler. Manuk, onlarla münasebeti olmadığını söyleyerek kurtulur. Kerem'in Müslüman olmak şartı ile teklif ettiği nikâhı reddeden Aslı, "Beni seveceksen böylece sev." der.

Süruri Şah'a müjdecı gider. Bir gece Manuk, cadı elbisesi giyerek zindanı açar ve kardeşi ile karısını kurtarır. Osman Ağa ile Kerem'i zincire vurup kızı alır ve Tiflis'e kaçarlar. Manuk, attığı remilde Acem memleketinde kurtuluş olmadığı neticesine varır, hep birden Kars'a yollanırlar. Aslı, bir kocakarıya Tiflis'e gideceklerini söyler.

Kars'ta Emin Paşa, Kerem Han'dan haber gelinceye kadar Keşişlere, Yahud'u manastıra yerleştirmemelerini emreder. Kerem, Tiflis'e uğradığı zaman Âdil Han'ın ziyafeti vardır. Bu ziyafette otuz altı şâirle Bağdatlı Berayet (برایت) göze çarpar. Müşaare başlar. Kerem, hepsinin elinden sazlarını alır. Berayet, Kerem'i tanıyınca elini öper. Yürük şâirleri tahammül edemeyip, kaçarlar. Âdil Han, Aslı gittiği için Kerem'e yardımda bulunamaz.

Şiraz'da matem tutulduğunu haber veren bir ulak'a Kerem, babasına götürmesi için bir mektup verir, bir de, bakar ki ulak yok. O zaman Sofu ile birlikte Hızır'ı bulduk derler. Kerem'in gözyaşı dökülünce Murat suyu geçit olur ve iki dost Kars'a gelirler. Kars Paşasına Aslı, ana ve babasını hapsetmemek şartı ile nikâha razı olacağını söyler. Kerem, merasimin memleketinde olması isteğini gösterince, Paşanın hazırladığı tahtıranvanla yola çıkarlar. Manuk, tahtıranvana bir maymun kor ve kızı kaçıır. Böylece Van'a geçerler. Paşa üzölür, Keşişin evini yakar. Biz gelelim Kerem'e; o, yolda Şirazlı çoban Halil'den gittikleri yeri öğrenir. Halil'i, vaziyeti anlatması için babasına yollar. Süruri Şah, Kerem'in yüzüğünü getiren Halil'e, Acem işi kırk deve mal verir, oğluna götürmesi için de para. Çoban, bütün bu hediyeleri, haramilerin soyduğu Lâhur'lu bir bezirgâna vererek Kerem'e uiaşır. Van'da saraydar Baküb'ün yardımı ile «Çanlı Kilise'ye giren Kerem'i Aslı çevresinden tanıdıktan sonra Erzurum'da durmadan, ve Kemah'a uğramadan, Maraş üzerinden Kayseri'ye gelirler. Ve babası orada Patrik olur.

Erzurum yolunda, cadı şerrinde olan 70 bin aslanın pâdişahı için namaz kılarken bir adam gelir. Namaz sonunda aslanın uçtuğunu ve "yanındakinden murat iste" dediğini duyar. Bir de bakar ki adam yok. Yolda bir kervancının yardımı ile borandan kurtulup hasta olarak Erzurum'a gelir. Murat suyunda dile gelen balıktan sevgilisinin Kayseri'ye gittiğini öğrenir. Maraş'ın Türkmen kızları âşığımızı tanırlar. Kayseri'de Ahreti Baba adlı bir dervişten Rum manastırında olduklarını ve onu murada er-

direceğini öğrenir. Tebdil olup Manastıra girer. Okuduğu İncil duaları (türküler) halkı memnun eder. Kilise'ye hizmetçi olur.

Ertesi gün Aslı'ya, adının Zâg ı Gurbeti olduğunu, Erzurumlu Kerem Han'a hizmet ettiğini, ustasının Aslı Han ölünce kendini hançerlediğini ve onun türkülerini çağırdığını söyler. Kerem Aslı'nın isteği üzerine söylemeye başlar. Bir koşma sonunda adını belli eder, manastırdan koğulur. Bu defa dilenci kılığına girer. Bir ev önünde, on iki yaşlarında bir çocuk, beyhude yere o eve uğramamasını "imam evinden aş, ölü gözünden yaş" atasözünü söyleyerek, orada Keşiş'in oturduğunu bilmeden söyler. Kerem, ah eder ve yüzü gözü şişer. Çocuk, sebep olduğu felâketi tamir maksadıyla Aslı'nın anasına götürür. Âşığımız, başı sevgilisinin dizinde, otuz iki dişini çektirir. Ağzının kanını silerken çevresinden tanınıp koğulur. O zaman, büyük bir ızdırıp içinde ahir zaman peygamberi Muhammed Mustafa ile İncil, Tevrat, Zebur, ve Kuran hürmetine Tanrı'nın, çektiği sevdanın dört bölüğünden birini Aslı'ya verip Hak dinine döndürmesi ve kendisine yâr etmesi için dua eder. Dileği kabul olur. Kıza gaflet gelir, uyur. Aşk dolusu verilir, sonra Hak dinini kabul edip Kerem'le birleşir. Kerem yedi yılda bendettiği Aslı'nın odasına çıktığı zaman elini yüzüne sürer sürmez otuz iki diş tekrar gelir. İki sevgili Kerem-vankıran doğarken kaçmağa karar verirler. Keşiş, mütesellim Ahmed Bey'e para vermek suretiyle öldürtmek isterse de Hakim, meselenin aslını öğrenmeden bir karar vermez. Kerem, Ahmed Beyin kardeşi Hasna Hanım'ın imtihanında Hak âşığı olduğunu ispat eder.

Sofu'ya beğendiği kızlardan biri verilir. Hasna Hanım düğünü hazırlar. Gerdek gecesi, Keşişin, Aslı'ya giydirdiği sihirli entari bir türlü çözülmez. O zaman Kerem'in ağzından yeşil bir alev çıkar. Ben, bu alevle yansam da bir şey olmam, sazım bile tekrar bütün olur, bana su dökme, diye Aslı'ya tenbih eder ve yanmağa başlar. Aslı, dayanamaz, bir dolu desti suyu başına döker, alev şiddetlenir. Kız ah eder, kimseye varmayacağına ahdedip Kerem'in ateşine atılarak o da ölür.

Basma Nüşhaya Göre Hikâyenin Mevzuu

Râviyân-ı ahabâr ve nâkilân-ı âsar ve muhaddisân-ı rûzigâr şöyle rivâyet ederler ki, zamân-ı evâilde, İsfahan şehrinde bir Şah'la onun hazinedarı bir Keşiş vardı. İkisinin de çocukları olmuyordu. Şah, taç ve tahtını kime bırakacağı endişesi içinde, müteessirdi. Arkadaşı Keşiş, gamını dağıtır ümidiyle ona İrem bağına benzer bir bahçe yaptırtmasını teklif etti. Bahçe yapıldı. Günlerden bir gün Hanım Sultan'la Keşiş karısı, yolda, bir ihtiyarın verdiği fidanları alıp diktiler. Bir gece uykuda görünen ihtiyar,

ağaçların meyve vereceğini ve muratlarına kavuşacaklarını söyledi. Gerçekten Hanım Sultan'ın fidanı tek bir elma verdi. ikisi bölüşerek elmayı yediler ve o gece "erlerine cem'" olduktan sonra hâmile kaldılar; vakti gelince Sultan, oğlan; Keşiş karısı kız çocuğu doğurdu. Oğlana Ahmed Mirza adını koydular, kıza da Kara Sultan. Çocuklar doğmadan önce sohbet arasında Hanım Sultan, Keşiş'in karısıyla, çocukları doğduğu tak- tirde, büyüdüklerinde birbiriyle evlendirilmesi konusunda anlaşılır. Ço- cuklar, büyümeğe başladılar. Keşiş, kızının güzelliğine bakarak, ileride hükmedememek korkusuyla İsfahan'dan ayrılmak kararını verdi. İhtiyar- lığını bahane etti, Şah'ın verdiği dünyalık ile Zengi köyüne çekildi. Diğer taraftan Ahmed Mirza, Sofu adlı mürebbisi ile mektebe başladı. Birlikte kuş da avlıyorlardı. Bir gece rüyasında, Ahmed'e Kara Sultan elinden bâde sundular. Böylece âşık oldu, yemeden içmeden kesildi. Babasından izin istedi. Tebdil-i hava maksadıyla Zengi'ye giderek Keşiş'e misafir oldular. Bir gün avlanırlarken Kerem'in şahini bir köşkün bahçesine kaç- tı; yakalamak için bahçeye girdi, gergef işleyen bir kız gördü. Kendisine aşk dolusu veren kızın o olduğunu anladı; yanına gidip öptü ve aslını sordu. Kız: "Keşişin kızıyım bırak beni." dedi ise de, Mirza: "Salıver- mem, gel imdi benim adım Kerem, senin adın Aslı olsun." der demez, Kara Sultan'ın da kalbine aşk ateşi düştü. Kerem, gergefin üstünde gör- düğü çevreyi alıp uzaklaştı; arkadaşını buldu ve İsfahan'a döndüler.

Aşk yüzünden perişan olan Kerem, ısrarlara rağmen derdini bir türlü söyleyemiyordu. Bir gün babasından derdini söylemek için saz istedi. Ve bundan sonra türkü söylemeğe başladı. Fakat hâlâ derdinin sebebini bilen yoktu. O sırada bir kocakarı, kurnazlıkla Keşiş kızına âşık olduğunu öğ- rendi, babasına haber verdi. Şah, Keşiş'i çağırttı. Keşiş, din ayrılığı sebe- biyle müsbet cevap vermek istemedi. Şah ısrar etti; beş ay mühlet verile- rek işi nişana bağladılar. Keşiş, tâliinde ayrılık görerek, karısı ile kur- dukları plan dahilinde yükte hafif bahada ağır eşyaları ile Zengi'den kaç- tılar. Biz gelelim İsfahan'a. Orada düğün hazırlıkları oluyordu. Kızı al- mak için kafile yola çıktı, yolda Keşiş'in firarını öğrenince geriye dön- düler. Artık Kerem, babasından izin aldı; elinde sazı, yanında Sofu, As- lı'nın ardında gurbete düştü. Binbir mahrumiyet ve sıkıntı içinde Sultandağı, Hoy, Şuşa Revan, Acur, Çıldır, Ahıska, Sekri, Orhan, Gür- cistan, Kars, Oltu, Narman, Bayezit, ve Ürgü'ü takiben Van'a gelirler. Uğradıkları yerlerde hana iner inmez soluğu kahvede alan iki dost hara- milerin Kerem'in Hak âşığı olmasını anlamaları sayesinde hayatlarını kurtarırlar. Tiflis, Muş Çanlı Kilise yollarında Aslı'yı sora sora yol alan Kerem'e Murat suyu geçit verir. Uzun Ahmet'te kış bastırır, Yatacak yer bulamazlar. Kerem inkisar eder, bütün köy harap olur. Yollarda ceylan-

larla müşâare ederek Hasankale'ye gelen Kerem'i tabuta adam koymak suretiyle imtihan etmek isteyen birkaç kişi, Kerem namaza durduktan sonra adamın öldüğünü görerek âşığın kerâmetine inanırlar. İnanırlar amma Kerem'i de dövmüş bulunurlar. Lâleli dağında kışa tutulan Kerem'le Sofu'nun imdadına Hızır yetişir; atının arkasına alıp onları Erzurum'a bırakır. Burada, Aslı'yı bulmuşken elinden kaçırın Kerem, Tercan'a geçer, üç ay hasta yatar ve oradan annesine turnalarla haber yollar. Erzincan ve Aşkâd'ı takip ederek Kemerbeli'ne gelir, bir kuru kafa ile karşılaşır konuşur. Bundan sonra Engürü, Ayaş, Zile, Sivas, Ürgüp, Elmalı, Karadağ yolundan Kayseri'ye girer. Kızlar onu çadırlarına davet edip tütün ve kahve ikram ederler; kızlardan Keşiş'in Orta mahallede zindancıbaşı olduğunu ve karısının diş çektiğini öğrenir. Çocukların yardımı ile keşişin evini bulur, dişlerini çekertmek için eve girer. Baş, Aslı'nın dizinde otuz iki dişini çekertir; ağzından boşanan kanı silerken Aslı, onu çevresinden tanır. Ana kız kovacakları sırada Kerem, dua eder, duası kabul olur. Aslı da sevdalanır. İki sevgili, anasının yokluğundan istifade ederek gece birlikte kaçmaya karar verirler. Gece firar zamanını türkû çağırarak geçiren Kerem'i, kol gezen Bey'in adamları yakalayıp hapse atarlar. Müftü, fetva verecek olsa ölüm muhakkaktır. Bu sırada Bey'in kardeşi Hasna Hanımın aracılığı ile ölümden kurtulan Kerem'in birtakım imtihanlar geçirince "Hak âşığı" olduğuna şüphe kalmaz: Kırk kızın içinde Aslı'yı tanır, bütün kızların adlarını söyler, sevgilisinin benlerini sayar.

Kayseri Beyi, Keşişi çağırır, kızı ister. Keşiş çaresiz kalır, selâmeti kaçmada bulur. Teke, Karapınar, Belen, Antakya, Terküş yolu ile Halep'e gelir. Halep'te Aslı'yı bir Ermeni gencine nişanlamak suretiyle kurtulacaklarını zannettikleri sırada Kerem yetişir. Kahvede Halep Paşasının Kethüdası Külhanbeyinden izahat alır, Külhanbeyi bir kocakarı vâsıtasıyla Aslı'ya sevgilisinin geldiği haberini ulaştırır. Ertesi günü Kumbet mevkiine getirilen Aslı, Kerem'le bulunduğu zaman kol gezen Paşa tarafından yakalanıp hapsedilir. Paşa, âşıktan Kerem sözünü duyunca kendisini azat eden İsfahan Şahı'nın oğlu olduğunu anlayarak elinden gelen yardımı esirgemez. Kerem'den ayırdığı için babasına beddua eden Aslı, kilisede merasimi müteakip Ermeni genci ile çıkarılarken Paşa'nın adamları tarafından kaçırılır. Artık bütün ümidini kaybeden Keşiş, son bir hileye başvurur. Aslı'ya sihirli bir gömlek yaptırır. Gerdék gecesi gömleğin düğmelerini Kerem'e açtırması için -babalık hakkını koymak suretiyle- ısrar eder.

İki sevgili gerdeğe girerler. Kerem düğmeleri çözmeğe çalışırsa da gömlek yeniden kapanır. Sabaha karşı bir ah çeken Kerem, ağzından çı-

kan ateşle yanar. Aslı eline aldığı bir testi su ile onu söndürmeğe çalışır. Hâdiseyi Paşa'ya duyururlar, Paşa, hiddetlenerek Keşişle karısını katletir. Aslı, Kerem'in başında kırk gün bekler, kırk birinci gün külleri dağılmağa başlar, hemen saçını süpürge edip külleri toplarken bir kıvılcımla tutuşup yanar, külleri Kerem'in küllerine karışır ve birbirlerine kavuşurlar.

Halep Paşası, Sofu'yu istediği kızlardan biri ile evlendirir.

Yazma'nın Basma Nüsha ve Mevcut Malzeme ile Karşılaştırılması

Kerem'in vatani, masal şehirleri ananesinden gelen zihniyetle Yazma'da Şiraz, Basma'da İsfahan'dır. İki kitapta da bu şehirleri tanıtabilecek toponomik deliller yoktur. Azerî rivâyetlerinde ise bu vatan: (İl Şâirleri, c.1, s. 250), (Azerbaycan, s. 18) Gence; Ahmet Baha'nın neşrettiği koşmada Dağıstan, Oran'dır. Bayan Zenan Urmiye (Rızaiye) olduğunu söylüyor.

Kerem'in babası Yazmada, Süruri Şah, Bayan Zenan'a göre Muhammed Veli'dir. İl şâirleriyle Azerbaycan kitabında Ziyad hanlardandır. Basma'da pâdişahın ve karısının adları yoktur. Yalnız Yazma'da Hanım Sultan'ın adı var: Hatice Sultan.

Mahlâsını almadan önce Şah - Gülşen (Yazma), Ahmet Mirza (Basma) ve Ali Han (Azerbaycan) adlarını taşıyan kahramanımız, Kayseri'de kilisede Aslı'ya "Zâg-ı Gurbeti" ismiyle de anıldığını söyler (Yz., 67-a.b).

Keşişin adı Yazma'da Yahud, Azerbaycan rivâyetinde Kara Melik'tir. Meryem (Aslı), Basma'da Kara Sultan olarak geçiyor.

Hikâyede çeşitli malzemeye göre aynı sâdik dost ve arkadaş rolünü oynayan Sofu'dan başka sihirbazlığıyla menfî bir faaliyet gösteren Aslı'nın amcası Manuk vardır. Bu motif, Yazma'ya hastır. Basma'da kaçış işini üzerlerine Keşiş'le karısı alırlar. Kahramanlarımızın doğumlarında âmil olan derviş, elmayı, Süruri Şah'la musahibine verir. Basma'da ise Pâdişah'la Keşiş'in karılarına.

Dolu içme, Kerem'in, Aslı'yı görüp bayılması sırasında olur (Yazma). Basma'da ise bu seremoni, gece Kerem'in rüyasında geçer. Yazma'da, kuş sevgisi basit bir güvercine inhisar ediyor. Halbuki Basma'da elinde silâhı, kolunda şahin, at üstünde, Kerem, eski bir Türk Hanzadesi gibi ava çıkar. Keşiş ailesinin kaçışı Manuk'un evi sihirlemesiyle başlar (Yazma); diğerinde Keşiş, ihtiyarlığını bahane ederek çekildiği Zengi köyünden Anadolu yolunu tutar.

Hikâyede ayrı yollardan müsbet netice için çalışan iki kocakarı vardır. Birincisi, Kerem bayılınca, Aslı'nın memesini emdirmek suretiyle u-

yandırır (Yazma); öteki, derdini öğrenerek babasına haber götürür (Basma).

Saz isteme, Yazma'da Sofu vâsıtasıyla olur. Basma'da, derdini söylemesi için -istediği sazı- babası verir. Kerem'in gurbete çıkmasını önlemek için babası, onu, 500 atlı ile yola çıkardıktan sonra Harami deresinde gece yalnız bıraktırır; fakat hiçbir korku ve kuvvet onu yolundan döndüremez (Yazma). Aynı epizot Basma'da, bir cariyeye vermek suretiyle âşığımızı baba ocağına döndürmeğe çalışır. Keşiş'in, Kerem'den kurtulmak için başvurduğu çarelerden biri de kızını herhangi bir Ermeni genciyle evlendirmektir. Eylan (إيلان)'da Koca Çınar, Aslı'yı oğlu Cüce İvan'a almak isterse de, Şah'tan Han Abbas'a gelen nâme bu evlenmeye set çeker; korkup kaçarlar (Yazma). Basma'da nişanlanma Halep'te olur. Burada Halep Paşası, kiliseden çıktıkları sırada Aslı'yı Ermeni'nin elinden alıp Kerem'e verir. Tabuta adam koyarak keramet anlama, iki kitapta da vardır. Yalnız bu münasebetle söylenen şiirler başka başkadır. Bu muziplik Resûl dağında Şerif İmam ve arkadaşları tarafından yapılır (Yazma); Hasankale'de ise adları belli olmayan bazı adamlar tarafından (Basma).

Bey (بك) şehrinde Mütesellim Osman Ağa'nın Keşiş'le karısını zindana atması ve Manuk'un onları kurtararak Osman Ağa ile Kerem'i zincire vurması epizodu Basma'da yoktur. Tiflis'te Âdil Han'ın ziyafetindeki müşâare yalnız Yazma'da vardır. Murad suyu birinde (Yazma) gözyaşı damlayınca, diğerinde türkû söyleyince Kerem'e yol verir.

Âşığımız Kars'ta sevgilisini ele geçirir. Aslı, ana ve babasını hapsettirmemek şartıyla nikâha râzı olur. Kerem, tahtıravana koyduğu Aslı ile yola çıkar. Manuk tekrar hileye başvurur, tahtıravana maymun kor, yeğenini kaçıır. Bu epizodu Basma'da göremiyoruz. Kuru kafa ile Kerem'in konuşması, Basma'nın tipik motiflerindendir. Diş çektirme ve Aslı'nın Müslüman olması iki kitapta da Kayseri'dedir. Yazma'da Kerem'in dişleri yeniden gelir. Kayseri'de Mütesellim Ahmed Bey'le kardeşi Hasna Hanım'ın yardımı ve hâkimin adaleti sayesinde Kerem, murada ererken Keşiş'in Aslı'ya giydirdiği sihirli entari yüzünden, Sivas kapısında, şimdi harap olan evde yanar (Yazma). [Yanma motifine bakınız].

Basma'da Kayseri'den Halep'e kadar son bir yolculuk daha vardır. Yukarıda söylediğimiz seremoni aynı şahısların (burada Ahmet Bey yerine Halep Paşası) huzurunda cereyan eder. Kerem, yandıktan sonra Keşiş'le karısı öldürülür. Her iki kitapta da Sofu, beğendiği kızlardan biriyle evlendirilir.

II. - KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN KARAKTERİSTİK MOTİFLERİ, BU MOTİFLERİN DİĞER HALK HİKÂYELERİYLE ALÂKASI, HİKÂYEDE MASAL UNSURLARI, DİNÎ VE TARİHÎ UNSURLAR

Çocuğu olmayan pâdişah motifi: Umumiyetle bütün aşk hikâyeleri, öldükten sonra taç ve tahtının kime kalacağı endişe ve kederi içinde kıvrılanan -ekseriyetle âdil- bir Pâdişah, Han veya Bey'le başlar.

Kerem ile Aslı hikâyesinde, Şiraz'da pâdişah olan Sürurî Şah'ın ve eğlencesi (musahip) Yahud'un çocukları olmaz. Bir gün seyâhate çıkarlar. Yolda, çocukları olduğu takdirde, birbirine vereceklerine söz verirler. Sonunda fukara bir dervişle karşılaşırlar.¹

Dede Korkut Kitabı'nda, Bayındır Han'ın verdiği ziyafette, Han'ın karşısında oğlu «Kara Budak'ı, sağında Kazan oğlu Uruz'u ve solunda Kazlık Kocaoğlu Beği görünce, oğlu olmamasından ve ölünce yurdunda kimsenin kalmayacağından bahsederek taç ve taht için ağlayan Bay Böre Beğ'den² başlayarak *Şah İsmail* hikâyesinde Kandehar Pâdişahı'nın³, 1928'de Kazak'ta tesbit edilmiş olan Aşık Kurbanî nağlında Karadağlı pehlivan Mirza Ali Han'ın⁴, *Elif ile Mahmud*'ta adaleti ile meşhur Şah Murad'ın⁵, *Tahir ile Zühre*'de her şeyi mevcut olan bir Emir'in⁶, *Melikşah ile Güllü Hanım*'da Ünye Geylânı Pâdişahı Âdil Şah'ın⁷, *Gül ile Sitemkâr*'da, Horasan'da hükûmet eden bir Derebeyi'nin⁸, *Hurşit ile Mahmihri*'de Gence Karabağı'nda hüküm süren Tekin Şah'ın⁹, *Mahfiruze Sultan ile Râznihan Hikâyesi*'nde Kandehar Pâdişahı'nın¹⁰, *Nevruz'un nağılı*'nda Diyarbekir'de Kerim Paşa'nın¹¹, Ali Han'ın nağlında Bitlis (Fitlis) şehrinde Hacı Sayyad'ın¹² ve Denizli'ye bağlı Çal ilçesinin Orta köyünde tespit ettiğimiz *Hüseyin Bey* hikâyesinde Hacı Beyin çocukları olmaz.

Tahir ile Zühre, Gül ile Sitemkâr ve Mahfiruze Sultan ile Râznihan hikâyelerinde, hikâyemizde olduğu gibi, vezirlerin de çocukları yoktur.

¹ Hikâyet-i Keremhan, y.: 1 - b, 2 - a.

² Dede Korkut, s. 33.

³ Şah İsmail, s. 2 - 3.

⁴ H. Ali zade, Azerbaycan El Edebiyah (nağıllar), c. 1, s. 93.

⁵ Elif ile Mahmud, s. 2.

⁶ Tahir ile Zühre s. 3.

⁷ Melikşah ile Güllü Hanım, s. 2.

⁸ Gül ile Sitemkâr, s. 4.

⁹ Hurşit ile Mahmihri, s. 3.

¹⁰ Mahfiruze ile Raznihan, s. 2.

¹¹ H. Ali zade, El Edebiyah, (nağıllar) c. 1, s. 11.

¹² İbidem, s. 28.

Yazma'da doğacak çocukları birbirine verme teklifini pâdişah yaptığı halde, ilk nüshasında Hanım Sultan; *Bay Beyrek* hikâyesinde kızı olduğu takdirde Bay Baycan teklif eder.² *Tahir ile Zühre*'de bu teklifi Derviş yapar.³ Gül ile Sitemkâr'da nedim Yusuf Bey, Derebeyinden vaad alır.⁴

Ailenin saadetini tamamlayan çocuğun, hususiyle erkek çocuğun Türk içtimâî hayatında kazandığı büyük ehemmiyeti göstermek için *Dede Korkut Kitabı*'na kısaca göz atmak kâfidir.

Yıldı bir kere toy edip Oğuz Beylerini misafir eden hanlar hanı Bayındır Han, verdiği toyda, ak, kızıl ve kara otağ kurdurur; oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa, oğlu-kızı olmayanı da kara otağa kondurur, "altına kara keçe döşeyin ve önüne kara koyun yahnisinden getirin," diye emreder. Davetli Oğuz beylerini karşılayan yiğitler, çocuğu olmayan Derse Han'ı kara otağa götürüp altına kara keçe döşerler, önüne kara koyun yahnisi getirirler ve buyruğun «oğlu-kızı olmayanı Tanrı Teâlâ kargayıptır, biz dahi kargarız.» olduğunu söylerler.⁵

Ocak söndürmemenin, devamın ve bekânın sembolü olan çocuğun, olmamasından doğan ızdırabını «Taş Bebek» efsanemizde canlı bir surette buluyoruz.⁶

Elma motifi: Yukarıda adı geçen ve geçmeyen birçok aşk hikâyelerinde (Derviş motifine bak.) ve Kerem'de, dervişin pâdişaha veya karısına takdim ettiği elma, velûdiyet unsuru olarak geçer. Bu motifi başka bir tezahür altında Kitab-ı Mukaddes'te görmek mümkündür. Havva'nın şeytana uyarak yediği meyva elmadır. Mitolojide yer bulan ve kilise tablolarına olduğu kadar Garp'te edebiyat eserlerine de akseden bu motifi bir misalle gösteriyoruz: «Havva, yılanın verdiği dersi itaatle dinleyerek boş korkuların üzerine yükseldi ve Allah bilgisini bahşeden meyvalardan tatmak istedi. Fakat sevdiği adamın da kendinden aşağı kalmaması için elinden tutarak bu inanılmaz ağaca götürdü ve ateşten bir elma kopararak evvelâ kendi ısırdı, üst tarafını da arkadaşına verdi.»⁷

15. yüzyıl yazıcılarından Gelibolulu Ahmet Bican'ın "*Dürr'i Mecnun*" adlı eserinde Kâb-ül Ahbar'dan kaydettiği bir rivâyette, elma, keşfin ve şiirin delili olarak görülür.⁸

¹ Kerem ile Aslı, s. 4.

² Dede Korkut, s. 38 - 39.

³ Tahir ile Zühre, s. 5.

⁴ Gül ile Sitemkâr, s. 4.

⁵ Dede Korkut, s. 6 - 7.

⁶ M. Şakir Ülkütaşır, *Türk Halkbilgisi'ne Ait Araştırmalar*, s. 24 - 29.

⁷ Anatole France (Tais) Nasuhi Baydar Tercümesi, s. 41.

⁸ "Muallim Sibtayn Hasan ile Hüseyin'in hocası idi. Bir gün Peygamber mecliste oturur-

Abbasiler zamanında Toharistan'da valilik etmiş olan heccav şâir Di'bil-ül - Huzaî (765 860) nin Zülfikar, Döldül ve Hazreti Ali hakkındaki bir şiirinin resul hadisi mi, yoksa şâir sözü mü olduğunu soran bir adama Ebüssuud Efendi (1496-1574) kızılbaş addettiği şâirin, sözlerini reddederek «Fatıma Hazretleri, Döldül ve Zülfikar bir elmadan yaratılmıştır diye itikat edenlerin tasavvurları bâtıldır.» der.¹

A. Gölpınarlı, kızılbaş ve bektaşilerin bu şiiri vahiy suretiyle Allah'ın söylediğine, Zülfikar'ın gökten indiğine ve Döldül'ün babasız olarak dışı bir katırdan doğduğuna bu katırın, Fatımaya cennetten gelen elma kabuklarını yediğine inandıklarını söylüyor. Şiiler arasında bu derece ehemmiyeti olan elma, kızılbaş ve bektaşilerin bir kurban merasiminin de esasını teşkil eder. Gölpınarlı'dan bu kurban merasimini ve bununla alâkalı, beste ile okunan bir şiirin hâfızasında kalan kısımlarını kaydettik.²

Aynı manzumenin iki mısraı:

«Cennette Ali' ye bir niyaz geldi Ali' ye terceman gelen elmalar»

Pir Sultan'ın bir koşmasında mevcuttur.³ Elmalı (Antalya)'da Bektaşî azizlerinden bir "Elmalı Baba"yı biliyoruz.

ken Cebrail Allah'tan selâm ve cennetten iki elma getirir. Peygamber elmanın birini Hasan'a, diğerini Hüseyin'e verir. Çocuklar elmalarını hocalarına gösterirler. Hoca yıldızı andıran ve dünya elmasına benzemiyen bu elmayı alıp yer. Hemen karnı şişer. Mugayyibat ilmi gönlünden diline revan olup gelecek ahvalinden söylemeye başlar. Halk etrafına üşüşür. Peygamber, İbn-i A'kab'ın kamını mübarek eliyle sığar ve şişkinlik zail olur. İbn-i A'kab'ın bütün keşiflerini şiir ettikleri için. Peygamber: "Allah'ın gizli hazineleri vardır, o hazinelerin anahtarı şairlerin lisanıdır" der. (Millet, Ali Emiri, Ulum-i Şer'iye kitapları, Nu: 1028).

¹ Süleymaniye, Esat Efendi kitapları, 3430 NU. mecmua.

² Allah, cennette, meleklerle: "Ben kimim, siz kimsiniz?" diye bir sual sorar. Melekler cevap veremeyip suçlu olurlar; bir kısnu aykırı cevaplar verdiği için gazap ateşiyle yanar. Nihayet Cebrail yaratılır. O da aynı soruya muhatap olur, cevap veremez. Perişan bir halde gezerken bir kandil görür. Kandilin içinde nur vardır. Bu nur Cebrail'e "Sen, Rabbinin, ben kulum" demesini öğretiyor ki bu nur, Muhammed - Ali'nin nurudur. Sonradan imamların nuru yaratılıyor. Cevap veremeyen melekleri yedinci imam Musa el-Kâzım Tuğba ağacından kestiği dalla tedip ve hatasına keffar olmak üzere bir elma kurban ediyor. Cem âyinlerinde mutlaka, kurban edilen elmanın evvelâ başını keserler, aralarında üleştirirler. Kabuklarını kaybetmezler, ya gömerler veya göge gitmesi için yakarlar. Bektaşî tekkelerinde besteye okunan şiir şudur:

Elmalı babaya giden elmalar Şaha armağan giden elmalar

Bir yanı kırmızı bir yanı sarı Senin aşkların ederler zarı

Aşık olan kişi harceder varı Elmalı babaya giden elmalar

O Şaha armağan giden elmalar

Bir yanı kırmızı bir yanı beyaz Senin aşkların ederler niyaz.

³ S. Nüzhet, Pir Sultan Abdal. s. 64.

Âşık Ömer'in şiirlerinden:

Sinemin bağında bitmiş bir ağaçta iki dal

Biri elma biri hurma biri sükker biri bal

beytini şerheden Salâhi Efendi; elmayı, tarikat ilminin semeresi olarak gösteriyor.¹

Elma ile nispetleri dikkate değer neticeler verecek olan Kızıllemalar da mevcuttur. Naci Kum'un Kırıkkale (Ankara)'nin Hasan Dede köyünde tesbit ettiği menkıbede: Hacı Bektaş Veli'ye yoldaşları, kendisinden sonra irşad edici gelip gelmeyeceğini sorarlar. Hacı Bektaş, müşidin geleceğini ve bunun Hasan Dede olacağını, işaret olarak da Akpınar'dan kızılleme akacağını söyler. Gerçekten 900 ile 1000 tarihi arasında, Balum Sultan'ın postnişinliği zamanında Akpınar'dan kızılleme akar.²

Osmanlılarca, zaptedilecek bir memleket ve bir ülkü olarak tasavvur olunan kızılleme³ nin yerleri hakkında bazı notlar yayınlanmıştır.⁴

Bütün bu söylediklerimizden sonra, elmanın aşk hikâyelerinde, dinlerde, tarikatlarda ve onların edebiyatındaki izleriyle, ülkü olarak tasavvuru, onun, ne kadar şumullü ve kökü derinlerde bir motif olduğunu göstermiş bulunuyor.

Aşk dolusu ve rüyası motifleri: Hikâyemizin ana mihverini teşkil eden aşk temi, Kerem'in, Kırklar sofrasında içtiği aşk dolusu ile başlar. Elma veren derviş, Kerem'e, Meryem'in kendisinin olduğunu söyler, fakat ona bigâne olan Aslı, onun «*Yarabbi, aşkımın dört bölümünden birini ona da ver.*» demesinden sonra âşık olur.⁵ İkbâl nüshasında Mirza Bey bir gece âlem-i mânada aşk dolusu içer ve bir gün Mirza Beyi gören Meryem, ona sevgisini izhar eder.⁶

«*Âşık Garip*»te Hızır, Resûl'e rüyasında Şah Sanem'in aşk bâdesini içirip altın bir tas verir.⁷

Şah İsmail hikâyesinde, İsmail, bir gece rüyasında aşk şarabını içer; Gülizar da İsmail'i rüyasında görür.⁸ Âşık Kurbanî'de, kırklar, Perizat'a ve Kurbanîye aşk şarabı içirirler.⁹ Tufarganlı Abbas baygın iken ağası

¹ S. Nüzhet, Âşık Ömer Divanı s. 437.

² N. Kum, Budala Hakkında Notlar, Ülkü, Nu.58, s.323.

³ Şükrü Elçin, Tarih-i Kızılleme, İnanç, sa. 69.

⁴ F. Çelik, Kızılleme Yerleri, Çınaraltı, sa. 30, Kafkas Kızılleması, sa. 31, Macaristan Kızıllemaları, sa. 37.

⁵ Hikâyet-i Keremhan, y. 4-b.

⁶ Kerem ile Aslı. s. 5-6.

⁷ Âşık Garip, s. 7-8.

⁸ Şah İsmail, s. 6-7

⁹ Âşık Kurbanî, s. 8.

-İmamı- iki parmağı arasından periyi gösterir. Aynı şekilde periye de Abbas gösterilir.¹ *Karacaoğlan ile İsmikân Sultan* hikâyesinde bir ihtiyar türe yapılı adam, uykusunda Karacaoğlan'a, kemal mertebesine erdiğini kısmetinin İsmikân Sultan olduğunu söyler. Kıza da aynı şekilde görünür.² *Elif ile Mahmud*'da kırk tane nûrani yüzlü derviş Elif'in tasvirini -bâde içtikten sonra- Mahmut'a söylerler.³ *Melik Şah ile Güllü Hanım*'da Derviş, Güllü Hanım'a ve Melik Şah'a, birbirinin aşkına dolu içirir.⁴ Hurşit'e, kırklardan 3 zat, rüyasında İçmeanlı Mahmihi'nin kendisinin olduğunu söyler, kıza da Hurşit'i gösterirler.⁵ Râznihan'a, bir gece rüyasında ak sakallı bir derviş, kısmeti olan kızı göstererek bâde verir. Mahfiruza da rüyasında Râznihan gösterilir.⁶ Derdiyok ile Zülfisiyah'a bir pîr, rüyalarında birbirinin aşkına bâde sunar.⁷ *Nevruz'un nağülü'nda*, Nevruz'a⁸; *Sayyad'ın nağülü'nda*, Sayyad ile Saadet'e bâde ikram ederler.⁹ Han Mahmut, rüyasında Kandehar beyinin kızı Diyar Han'ı görüp âşık olur.¹⁰ Hüseyin Bey hikâyesinde de her iki âşık rüyalarında birbirlerini görürler.

Âşık olma safhasında sevgililerin birbirini görünce bayılmaları ve ağzlarından köpük gelmesi, Kerem'de olduğu gibi diğer hikâyelerde de vardır.

Aşk dolusunun veya rüyasının en güzel neticelerinden biri âşığın saz istemesi ve şiir söylemeğe başlamasıdır. Bu iki unsur, saz ve şiir, âşığın hayatında Koroğlu'nun atı kadar mühim bir rol oynar. Eski içtimai hayatımızla çok yakından alakalı bulunan saz şâiri tipini mükemmel bir şekilde temsil eden Kerem, babasına derdini söylemek için saz ister ve böylece şiire başlar.¹¹

Âşık Garip, vücudunu aşk bürüdükten sonra altın tası koynuna alır, kahveye gelir ve ustalarından daha güzel söyler.¹² Şiire başlama, *Şah İsmail ile Gülizar*'da bâde içtikten sonradır.¹³ Âşık Kurbanî, on gün süren

¹ A. Caferoğlu, Azer. Yurdbilgisi, sa. 3, s. 98.

² Radloff, proben. VII, s. 297.

³ Elif ile Mahmut, s. 7.

⁴ Melik Şah ile Güllü Hanım, s. 4.

⁵ Hurşit ile Mahmihi, s. 9.

⁶ Mahfiruz Sultan, s. 5.

⁷ Derdiyok ile Zülfisiyah, s. 9 - 11.

⁸ H. Alizade, Nağıllar c. 1. s. 11.

⁹ Aynı eser s. 10.

¹⁰ A. R. Valman, Han Mahmut hikâyesi.

¹¹ Hikâye-i Keremhan, Y. 5 - b.

¹² Âşık Garip. 7 - 8.

¹³ Şah İsmail, s. 8.

uykusundan uyandırılınca kırk yıllık âşık gibi çalar.¹ Tufarganlı Abbas'ı baygınlıktan cura göstermekle ayıltırlar ve o, böylece saza başlamış olur.²

Karacaoğlu, düşünde gördüğü kızı aramaya giderken anasıyle babasına meramını saz çalarak ve türkü söyleyerek bildirir.³ Ferhad'ın da elinde saz vardır. O da şiir okur.⁴ Mahmud, iç ağasından derdini söylemek üzere saz ister ve kırk yıllık âşık gibi çalar.⁵ Tahir ile Zühre, bir ustadan saz öğrenirler.⁶

Melik Şah da bir saz yaptırıp derdini söyler.⁷ Gül ile Sitemkâr'ın saz kullandığını görüyoruz.⁸ Hurşit'e saz vererek derdini söyletirler.⁹ Saz isteyen ve derdini sazla söyleyenlerden biri de Râznihan'dır.¹⁰ Yüzüne nur gelen Derdiyok, kahvede, âşıklardan aldığı sazla şiire başlar.¹¹ Nevruz kendisine Tar verildikten sonra derdini anlatır.¹² Han Mahmud¹³ ve Yeğen Mehmed Paşa da¹⁴ aşklarını sazla terennüm ederler.

Aşk badesi neticesinde şiir söyleme kabiliyetini kazanma motifinin, Hakim Süleyman Ata'da, Mahdum Kulu'nda, Koroğlu'nun muhtelif rivayetlerinde ve Bektaşî şâirlerindeki tecellileri hakkında Pertev Naili'nin Koroğlu Destanı'nda malûmat vardır.¹⁵

Acuze (kocakarı): Acuze veya sihirbaz tipi, müsbet veya menfi rolleriyle hikâyelerin yürüyüşünde âmil olur. Kerem, Meryem'i görünce bayılır: Meryem telâşa düşer, bir kocakarıya onu uyandırması için rica eder. Kocakarı, Aslı'nın memesini emdirmek suretiyle aklını başına getirir.¹⁶ İkbâl nüshasında, Kerem'in derdini ancak bir kocakarı öğrenip babasına haber verir.¹⁷ *Şah İsmail*'de de kocakarı, bayılan İsmail için Aslı'ya söylediğini tatbik ettirir.¹⁸ Âşık Kurbanî'yi sazla uyandırmayı bir

¹ Âşık Kurbanî, s. 9.

² A. Caferoğlu, *Azerbaycan Yurtbilgisi*, sa. 3. s. 98.

³ Radloff, *Proben*, VII, s. 299.

⁴ Ferhat ile Şirin. s. 26

⁵ Mahmut ile Elif, s. 9.

⁶ Tahir ile Zühre, s. 11.

⁷ Melikşah ile Güllü Hanım, s. 4.

⁸ Gül ile Sitemkar. s. 17, 23.

⁹ Hurşit ile Mahmihri, s. 19- 20

¹⁰ Mahfiruz Sultan, s. 8.

¹¹ Derdiyok ile Zülfüsiyah B. 9.

¹² H. Alizade, *Nağıllar*. c. 1. s. 12.

¹³ A. R. Yalman, *Han Mahmut hikâyesi*.

¹⁴ A. R. Yalman, *Yeğen Mehmet Paşa hikâyesi*.

¹⁵ Pertev Naili, *Koroğlu destanı*, s. 81 - 82.

¹⁶ *Hikâyet-i Keremhan*, Y. 5 - a - b.

¹⁷ Kerem ile Aslı, s - 2.

¹⁸ Şah İsmail, s. 8.

kocakarı teklif eder.¹ Yine aynı hikâyede iki kocakarı vezirin kardeşi Nigâr'ın teşvikiyle Perizat'ın öldüğü haberini söyleyerek Kurbanî'nin bayılmasına sebep olurlar.² Âşık Kurbanî Nağıl'ında, Talkan Karı Sement'i kandırıp Vâlih'ten ayırmaya muvaffak olur.³ Karacaoğlan, mektepten gelirken çeşme başında bir ihtiyar kadının testisini kırar. Kadın: "Çok yaş görüp, çok belâ çek ve muradına geç er." diye beddua eder.⁴ Ejdehan Pâdişahı, Elif'in saçına âşık olunca, Mahmud'un sihrini öğrenerek Elif'i küp içinde Pâdişah'a götüren bir kocakarıdır.⁵ Hasret kadın, Hurşid'i Karahan'ın sarayına sokup Mahmiri'nin kurtulmasına âmil olur.⁶ Derdiyok'a bir kocakarı haber getirir.⁷ *Ali Han* Nağlı'nda «Hani Karı» Taptık'ı kandırarak Sayyad'ın kızına tecavüz ettirmek ister.⁸ Nihayet Hüseyin Bey'e de evini seksenlik bir karı gösterir.

Kocakarının şekil değiştirmiş tipi olan Sihirbaz da hikâyelerde rol sahibidir. Aslı'nın amcası, Manuk, kardeşini kaçmağa teşvik eder, evi sihirler ve birlikte kaçarlar, Bek şehrinde Mutesellim Osman Ağa ile Kerem'e zincir takıp Kars'a gelirler; Emin Paşa'nın yardımıyla ele geçen Aslı'yı, yolda, tahtıravana maymun koymak suretiyle kaçırlar.⁹

Sihrin diğer bir şeklini *Ferhat ile Şirin*'de görüyoruz. Mehmene Bânu, Tantana Câdu vâsıtasıyla Husrev'e bir şişe attırır, bu şişenin içindeki üzerine dökülünce Husrev, ayı olur, zincire vurur ve Mehmene Banu'nun yanına getirir.¹⁰ *Tahir ile Zühre*'de evlenmeye rıza göstermeyen anne, bir sihirbaz kadına derdini açar. Kadın, yeni mezar toprağını efsunlar, bu toprağı Emir'e şerbet yerine içirirler, böylece âşıklar, ayrılmış olur.¹¹ Üç günlük yolu sihirle yarım saatte giden bir acuze de Gül ile Sitemkâr'ı birbirinden ayırır.¹²

Diş çekirme motifi. Bu motif, hikâyemize mahsustur. Daha hikâyenin başında Aslı'nın, anasının «diş çekici» olduğunu biliyoruz (Y.3-b). Kerem, Zâgi Gurbeti adı ile tebdil gezerken Kayseri'de Rum manastırına girer, farkına varılınca kovulur, bu defa, dilenci kıyafetinde gezerken bir

¹ Âşık Kurbanî, s. 9.

² Âşık Kurbanî, s. 59- 60.

³ H. Alizade, C 1 s. 95.

⁴ Radloff, Proben, VII. s. 298.

⁵ Elif ile Mahmut, s. 29 - 34.

⁶ Hurşit ile Mahmihi, s. 54.

⁷ Derdiyok ile Zülfüsiyah, s. 18.

⁸ H. Alizade, c. 1., s. 30.

⁹ Hikâyet-i Kerem Han, y. 8, 42.

¹⁰ Ferhat ile Şirin, s. 41.

¹¹ Tahir ile Zühre, s. 18 - 19.

¹² Gül ile Sitemkar, s. 39.

çocuğun bilmeden hazırladığı tesadüfle Aslı'nın kaldığı evin önünde olduğunu görür. Bir kere ah eder, yüzü, gözü şişer ve çocuğun yardımıyla başı sevgilisinin dizinde otuz iki dişini papaz karısına çektirir. Bu esnada ağzını silerken çevresinden Kerem olduğunu anlarlar. Dayakla kapı dışarı ederler. Maddî ve mânevî ıztıraplar içinde kıvranan âşığımızın meşhur duası müstecap olur. Aslı, Kerem'e gönlünü bağlar. Sevişmeğe başlarlar. Bu sırada elini yüzüne götüren Kerem'in bütün dişleri yeniden gelir¹. *İkbal* nüshasında ise Keşiş'in evini, âşık, çocuklardan öğrenir. Kapıda Aslı'yı görür. Anasına dişlerini çektirir. Evvelki gibi tanınır. Keşiş karısı kocasını çağırmağa gidince Kerem Aslı'yı İslâm dinine davet eder, duâsı müstecap olur ve Aslı da Kerem'e sevgisini izhar eder.²

Ahmet Remzi Akyürek'in arkadaşım Ziver Tezeren'e söylediğine göre Kerem'in diş çektirdiği yer Kayseri'nin «Dörtükkân önü» semtinde bir han viranesidir.

Yazma nüsha, dişlerinin çekilmesine sebep olan çocukla, el sürme neticesi dişlerin yeniden gelmesi varyantlarını haizdir.

Yanma motifi: Kerem hikâyesinin orijinalitesini ve hâfızalarda yaşamasını temin eden bu motif, âşığın bin bir meşakkat içinde geçen hayatının mükâfatı sırasında, murâdına ererken kendini gösterir. Hasna Hanım'ın imtihanında Hak âşığı olduğunu ispat eden Kerem'e, Keşiş, kızını vermek zorunda kalır. Gerdek gecesı, kızına giydirdiği sihirli gömleği Kerem çözemez; ağzından yeşil bir alev çıkar; Aslı'ya üzerine su dökmemesini söylerse de Aslı dayanamaz, suyu döker ve Kerem yanar. Kız da ardından kendini ateşe atar.³ *İkbal* nüshasında Keşiş, Aslı'ya gömleğinin düğmelerini Kerem'e çözürmesini söyler. Kerem, düğmeleri çözemez; ağzından bir alev çıkıp yanmağa başlar. Aslı yangını söndüremez; kırk gün başında bekler; sonunda küller dağılırken saçını süpürge yapıp toplamaya çalışır; küllerden bir kıvılcım saçına düşer ve Aslı yanar. Bu hâdis e Halep'te olur.⁴ Bir mecmuada ise şu rivâyet vardır: Gerdek gecesı Kerem'in eli Aslı'ya dokunmadan sabah olur. Utançlarından karşı dağa kaçarlar; karşılıklı otururlar; önce kız bir ah eder, ağzından yeşil bir alev çıkar ve Kerem'i sarar. Aynı şekilde Kerem'in alevi Aslı'yı yakar. Sonra bir rüzgâr peyda olur ve küllerini savurur.⁵

A. Remzi Akyürek'in söylediğine göre Kerem'in yandığı yer, Kayseri'nin Sivas kapısında, çeşme yanında, şimdi ev olan ve evvelce harap

¹ Hikâye-i Keremhan, Y. 65 - a. 72. a.

² Kerem ile Aslı, s. 99 - 102.

³ Hikâyet-i Keremhan. Y. 78-b80-b.

⁴ Kerem ile Aslı, s. 130-136.

⁵ Üniversite Yazmaları, Nu: 1152.

bulunan bir yerdir (Fotoğrafa bakınız). Mezarı ise, Seyyid Burhan Muhakkik-i Tirmizi türbesinin doğu cihetinde, Kasım Paşa mezarlığı ortasında birbirine muttasıl () iki menşuri kabir taşı imiş. Halk şâirleri, zaman zaman bu kabre gelip saz çalarlarmış.

A. R. Akyürek'in bahis mevzuu ettiği mezar yol haline geldiği için Kayseri gezimizde, Kerem'e atfedilen taşı, bütün gayretlerimize rağmen bulamadık.

Âşık Kerem'in yanması ile ilgili bir makale de vardır. Bu makale, bazı hastalıklarda, midede ender olarak yanan gazların biriktiğini ve hasta ağzını lambaya yaklaştırdığı takdirde gazların ateş alacağını, bir doktorun tecrübelerine dayanarak iddia etmektedir.¹

Dinî unsurlar: Derviş motifi. Çocuklarının olması için yaptıkları seyâhatlerde pâdişahlara, hemen her zaman çeşme başında ve ıamaz kı-larken zuhur eden derviş, hikâyemizde Sürurî Şah'ı görür görmez adını bilir ve pâdişah olduğunu söyler. Pâdişah, hayretler içinde kalır; derdine derman bulması için rica eder. Derviş, Allah'ın yardımı ve pirlerin him-metiyle bir elma verir. Bu elmanın yarısını pâdişah, yarısını da vezir alır. Derviş, bu yarım elmaları karıları ile birlikte yemelerini, doğacak çocuk-ları birbirinden ayırmamalarını tenbih eder ve kaybolur. O zaman, Hızır'ı bulup yitirdiklerini anlarlar. 9 ay, 9 gün, 9 saat, 9 dakika sonra çocuklar doğar². *İkbal*'de Hızır, Hanım Sultan'la Keşiş karısına yaşlı bir adam şeklinde görünür. Bir elma fidanı verir; dikecekler, vakti gelince meyvası olur, yerler, sonunda çocukları dünyaya gelir.³

Dede Korkut'ta, Dirse Han'ın hatununa, Tanrı, bir ağzı dualının alkı-şı ile oğul verir.⁴ *Şah İsmail*'de dervişin verdiği elmayı Kandehar pâdişah-ı ile karısı yerler, kabuklarını Mahir kısırağa yedirirler, çocuk ve tay doğar.⁵ *Elif ile Mahmut*'ta, elma yerine başa dikilecek bir nüsha⁶, *Tahir ile Zühre*⁷, *Melikşah ile Güllü hanım*'da⁸, yine Derviş elma verir. *Hurşit ile Mahmihri*'de pirin verdiği beyaz elmayı Tekin Şah, kırmızı elmayı ise Hanım Sultan yer.⁹ *Mâhfiruzla Râznihan*'da derviş görünür, fakat elma

¹ M. Sadık, Âşık Kerem Yandı mı, Maarif, sa. 126.

² Hikâyet-i Keremhan, Y. 2-a, 3-b

³ Kerem ile Aslı, s. 4.

⁴ Dede Korkut, s. 9.

⁵ Şah İsmail, s. 3.

⁶ Elif ile Mahmut, s. 3.

⁷ Tahir ile Zühre, s. 5. .

⁸ Melik Şah ile Güllü Han, s. 2.

⁹ Hurşit ile Mahmihri, s. 5.

vermez; bir câmi, çeşme veya bina yaptırmalarını söyler.¹ Hüseyn Bey hikâyesinde dervişin Hacı Beye verdiği de elmadır.

Hızır motifi: Âşıkların karşılaştıkları tehlikelerde en büyük yardımcısı Hızırdır. Tabuta konan adam yüzünden dayak yiyip Bek şehrini ve insanlarını inkisarı ile mahveden Kerem'e, şâir kıyafetinde görünen derviş, Hızır'dır.²

Tiflis'e giderken yol üç olur; Kerem şaşırır ve ağlamağa başlar. Bu sırada Hızır, ulak şeklinde görünüp babasına mektup götürür.³ Lâleli dağında kışa tutulan Kerem, Allah'a niyaz için eline sazını alıp türkü söylerken, ak sakallı bir derviş karşısına çıkıp onu gideceğe yere götürmeği teklif eder. Bu atlı, Hızırdır; Keremle Sofu'yu arkasına alır, «Yum gözünü, aç gözünü.» der ve onları Erzurum'a bırakır.⁴

Dede Korkut'ta, Dirse Han'ın oğlu Boğaç yaralandığı zaman, yarasını sıgayıp iyi eden odur.⁵ Halep dönüşünde Âşık Garip'in atı yolda çatlar. Âşık, Hızır'ı çağırır, gelir ve onu «Yum gözünü, aç gözünü» tekerlemesiyle Tiflis'e götürür.⁶ Şah İsmail, Arap Üzengi ile çarpışır, babası gözlerine mil çektireceği zaman Hızır'a başvurur.⁷ Tahir'i, Mardin zindanından alarak siyah atına bindirir.⁸ Göl Emiri'nin kıskançlığı yüzünden kaçan Tahir'i siyah atına bindirmek suretiyle ölümden kurtarır.⁹ Yeşim dağında Sitemkâr'a yetişir; Gül'ü, cadının kaptığını söyler.¹⁰ Zindanda, Râznihan'ın bentlerini çözer; sevgilisini ve kendini Horasan'a götürür.¹¹ Sevdiğinin ardından Buhara'ya giden Derdiyok, atını kaplan parçalarken dua eder, duası kabul olur. Hızır, karşısına çıkıp «onu senden başkası alamaz» der.¹²

Tarihi unsurlar: Âşığın sevgilisine kavuşmasında beyler, hanlar veya pâdişahların rolü vardır. Bunlar arasında Anadolu, İran ve Azerbaycan Türkleri ile Hazer denizi ötesindeki Türkmenlerde yayılmış bazı halk hikâyelerinde Şah Abbas (Abbas I: 1557 - 1628) doğrulara yardım

¹ Mahfiruz Sultan, s. 3-4

² Hikâyet-i Keremhan, s.18-b, 19-b.

³ Hikâyet-i Keremhan y. 32-a, 36-b.

⁴ Kerem ile Aslı. s. 64-67.

⁵ Dede Korkut, s. 15.

⁶ Âşık Garip, s. 45-46.

⁷ Şah İsmail, s. 23, 35.

⁸ Tahir ile Zühre, s. 30 - 31.

⁹ Tahir ile Zühre, s. 50 - 51.

¹⁰ Gül ile Sitemkâr, s. 45.

¹¹ Mahfiruz Sultan. s. 30 - 31.

¹² Derdiyok ile Zülfüsiyah, s. 33 - 35.

eden, fenaları cezalandıran âdil ve şevketli bir pâdişah olmak itibariyle en meşhurdur.¹

Kerem, Han Aslı'nın Eylan'a gittiği haberini bir çobandan aldığı sırada, Sürürî Şah, Eylan'da Han Abbas'a yolladığı mektupta oğlunun dileğini yerine getirmesi ricasında bulunur. Han Abbas, Keşiş Koca Çınar'a kızı bulmasını emreder. Fakat Keşiş ailesi Bek şehrine kaçtığı için bu arzu yerine getirilemez.² Tiflis'te Âdil Han da Kerem'e yardım eder, fakat onların firarı netice almalarına mâni olur.³ Kars'ta kızı ele geçiren Emin Paşadır. Lâkin Mamuk'un sihri işi alt üst eder.⁴ Kerem'e Van paşasının yardımını da görüyoruz.⁵ Kayseri'de asılacağı sırada kahramanımız Kayseri beyinin kardeşi Hasna Hanımın yardımı ile sevgilisine kavuşur, fakat sonunda yanar.⁶ Kerem'de gördüğümüz bu yardım eden paşa motifinin diğer hikâyelerde de mevcut olduğunu söylemiştik. Biz, burada, yalnız Han Abbas'ı zikredeceğiz. Âşık Kurbanî'nin Perizat'a kavuşmasında Han Abbas yardımcıdır.⁷ Tufarganlı Abbas'ta da rol oynar.⁸ Köroğlu'nun Paris rivâyetinde Köroğlu ile dosttur.⁹ Genç Osman hikâyesinin Bağdat rivâyetinde, işe karışır. Sultan Murad, derviş kıyafetine girerek satranç oynar.¹⁰ 1898 de 22 yaşında dağlara çekilen ve Çar Hükûmeti tarafından şiddetle takip edilen Gence'nin Karasuçlu köyünden «Deli Ali» hakkında teşekkül eden destanda da Şah Abbas'ın adı geçiyor.¹¹

Kuru Kafa motifi: Yalnız İkbâl nüshasında görebildiğimiz bu motif, Prof. Zeki Velidi Togan'ın bana söylediğine göre Şaman edebiyatında yoktur. Bize İran edebiyatından geçmiştir.

Kerem, Kemerbeli'nde Sofu ile giderken yol üzerinde bir kafa görür, onunla konuşur. Kafa, bir insan olduğunu, malının hesabını bilmediğini, sonunda ecel şarabını içtiğini Kerem'e söyler.¹² Kızılbaş ananelerinde Hazreti Ali'ye isnad edilen bir vakayı, Ali'nin bir kuru kafa ile muhabe-

¹ F. Köprülü, Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, s. 13.

² H. Keremhan, Y. 14 - b, 17 - b.

³ H. Keremhan, Y. 33 - a.

⁴ H. Keremhan, Y. 39 - a, 42 - b.

⁵ H. Keremhan, Y. 49 - a.

⁶ H. Keremhan, Y. 75 - a.

⁷ Âşık Kurbanî, s. 50.

⁸ Caferoğlu, Az. Y. B. sa. 3, s. 98 - 104.

⁹ P. Naili, Köroğlu Destanı, s. 96.

¹⁰ P. Köprülü, Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi s. 38.

¹¹ Selim Refik, Deli Ali Destanı, Azyb. sa. 23.

¹² Kerem ile Aslı, s. 79 - 82.

resini biliyoruz.¹ Kuru kafanın Radloff tarafından tesbit edilmiş güzel bir hikâyesi vardır.² Adı geçen motifin diğer bir görünüşü sayabileceğimiz Kesikbaş da dikkate değer. Kesikbaş hikâyesinde, kendisini ve oğlunu dev yemiş Şeyh Abdullah adlı bir kesikbaşı biliyoruz. Bu başı, Hazreti Ali kaldırmadığı gibi, süratte Döldül bile geçmez.³ Genç Osman hikâyesinin, Çankırı, Karaman ve Konya rivâyetlerinde Genç Osman, kelle koltuğunda üç gün savaşır veya dolaşır.⁴ Yine aynı hikâyenin Bağdat rivâyetinde Türk komutanlarından biri, kafası kesilmiş olduğu halde, iki kılıçla düşmanları öldürüyor.⁵ Erzurum civarında Şivalar dağında yatan İslâm kahramanı Abdurrahman Gazi, Erzurum havâlisindeki muharebelerden birinde şehit düştüğü halde, şehir alınıncaya kadar kafası koltuğunda cenge devam eder. Abdülkadir, kafasını koltuğuna sıkıştırıp yolda yürüyen bir velinin de Kırım, Kazan ve Başkırdistan'daki türbelerini anlatır.⁶

¹ S. Nüzhet Pir Sultan Abdal, s. 25 - 26.

² Radloff, Proben, VII. s. 64 - 67.

³ Hikâye-i Kesikbaş, s. 38 - 39.

⁴ F. Köprülü, Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi, s. 30- 31-33.

⁵ F. Köprülü, Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi, s. 40.

⁶ Abdülkadir, Rapor, s. 40 - 41.

III. KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNDE İÇTİMAÎ HAYAT; KEREM'İN ŞAHSİYETİ; HİKÂYEDE AŞK ve İDEOLOJİ

Kerem ile Aslı Hikâyesinde İçtimaî Hayat

Gayri muayyen bir zaman içerisinde geçen Kerem ile Aslı hikâyesinde kahramanların hayatlarıyla sosyal muhit arasındaki münasebetlerden -eksik de olsa- yaşanan hayata geçmek mümkündür.

Masal an'anesinden gelen zihniyetle memleketinin ve halkının mutlak sahibi görünen Kerem'in babası, saray ve şehir kültüründen gelen İslamî menkûha cârîye telâkkisiyle harem ve selâmlık dairelerinin klişeleşmiş muhitinde hükmediyor muş gibi gösterilmesine rağmen zengin bir köy ağası tipidir. Oğlu Kerem, doğu Anadolu'nun, çatıları merdane ile düzeltilmiş birbirlerine bitişik toprak evlerinin taraçayı andıran üstlerinde elinden kaçırdığı güvercinini yakalamak için koşan bir köylü çocuğunun hayatı içindedir. Esasen onun derviş kılığı ile yaptığı seyâhatinde karşılaştığı yayla - çadır ve köy muhitini (Kültür) yadırgamaması, sanatı çiftçilik ve çobanlık olan baba ülkesini ana çizgileriyle göstermemize yardım etmektedir. Saf ve temiz kalpli bir dost olan Sofu da, basit okuma bilgisiyle Türk köylüsünün yakından bildiği genç bir molladır.

Gelinini at üstünde götüren ve renkli kilimleriyle halılarını develeleriyle taşıyan bu âşık sazına vurgun iyi insanların hayatını -reâya zümresi dahil olmak üzere- Anadolu'nun coğrafyasına sâdik kalarak âdet, an'ane, şive ve toponomik deliller içinde; Kayseri'nin âdil hâkimlerinde, Ermeni'si çok Sivas'ta, dilleri ve halleri bizimkine benzemeyen ve hınzır eti yiyen başları samur kalpaklı Gürcülerle Fuat Köprülü'nün¹ Evliya Çelebi'den naklettiği Çanlı Kilise duâsında; Kemah Dedelerinde ve Erzurum'un Abdurrahman Gazi Türbesinde buluyoruz.²

Kerem'in Şahsiyeti

Zengin ve adâleti ile meşhur bir pâdişahın biricik oğlu olan Kerem, Sofu adındaki mürebbi veya arkadaşının dâimi himâye ve alâkasiyle lüzumu kadar tahsil ettikten sonra Dede Korkut masallarında gördüğümüz Bey, çocuklarına şahsiyet veren kahramanlık gösterisinin sönük, fakat devam eden bir izi olarak av talimlerine başlar. Bilgi, zekâ ve muhayyilesini geliştiren bir muhit içinde gençlik çağına girdiği zaman pirlere verdiği doluyu içerek âşık olur; bu aşk, babasının mâni olmasına rağmen Kerem'in, sevgilisinin ardında her türlü huzuru teperek gurbete çıkması-na vesile teşkil eder.

¹ Fuat Köprülü, İkdâm, Saz Şairleri, 3 Nisan 1330/1914, 6 Nisan 1330/1914 makaleleri

² Abdülkadir, Rapor.

Daha hikâyenin başında sevgilisinin İsa ve kendisinin Muhammed ümmetinden olduğunu söyleyen ve Aslı'yı dininden vazgeçirip alamadığı takdirde işin felâketle neticeleneceğini âdeta önsezi ile kavrayan Kerem, müslümanlık telâkkilerine bağlı, kadere inanmış bir âşıktır.

Bütün rivâyetlerde, din, millet, mâzi, ve an'ane bağları içtimaî bir zaruret olarak onları birbirinden ayırınca, Kerem'in idealle iktidarsızlık arasındaki mütemâdî seyahâtinde, «Aslı ve Sıla» melankolisi içinde fânî olan hiçbir engelden korkmayarak, elinde sazı, sâdık ve vefalı arkadaşı ile gözleri yaşlı, diyar diyar dolaştığını görüyoruz.

Dumanlı dağ başlarını yurt ve ayrılığı dert edinen Kerem, Âşık tarzının yayılmasına ve saz şâirlerinin çoğalmasına çok müsait bir muhit teşkil eden Osmanlı - Türk içtimaî hayatı içinde en mükemmel bir saz şâiri tipini bize veriyor.

Saz şâirliğinin iki mühim esası olan seyâhat ve herhangi bir münasebetle şiir söylemek Kerem'in yegâne işidir. O, Türkmen beylerine, Yürük kızlarına, kervancılara ve yol kesen haramilere «Hak Âşığı» olduğunu kabul ve tasdik ettirerek itibar görmüş, bazen da uğradığı işkenceler yüzünden dağları, taşları, ve insanları mahvetmiş bir âşıktır.

Yazma nüshada, Tiflis'te âşıklığına ve sazına olan büyük itimadının verdiği emniyetle 36 şâiri mağlup ettikten sonra, sesiyle, yalnız Aslı'yı değil; topluluğumuza mensup bütün Türk-Hristiyan halklarını mest eden genç âşık, tabiat karşısında hayranlığa ve acze düşer; lâkin sırtına geçirdiği ateşten gömlek; yâr sevdası ve inandığı Hak dini onu yolundan döndürmeyecek kudreti ve takati verdiği için 32 dişini çekirtmekten sakınmaz; bile bile, pervasız olarak gayeye doğru yürür. Sonunda, bütün hayatı boyunca safvet ve masumiyet içinde yaşayan kahramanımız sihrin ağlarına tutulur; yanar, kül olur. Böylece fânîlikten sıyrılarak halk tabakasının kalbine ebedî olarak yerleşir.

Hikâyede Aşk ve Ülkü

Kars'ın doğusundaki Acem memleketinden -Azerbeycan: Deruni Rum-bir Hanzâde olan Kerem, birçok masallarda olduğu gibi Aslı'yı görür görmez âşık olur. Bu aşk, bir sazın tellerine takılarak bir köy delikanlısının sevgisine benzer şekilde büyümeye, gelişmeye, renk ve ızdırıp kazanmaya başlar. Babası, onun bu ızdırabını dindirmek ve mürüvvetini görmek için Keşiş'e evvelki konuşmalarını hatırlatarak murada ermenin ilk halkası sayılan nişanı teklif eder. Din ayrılığına rağmen Keşiş, kızını nişanlamak zorunda kalır; fakat bu bağ, onların huzurunu kaçırmaz. Birleşme fikri Manuk'un da taassubuna dokunur. O, Harezm'de Türkmenler tarafından şehirli Türklere; 16. asırdan sonra Türkistan'ın (şehirli köylü) İran'la halklarına ve Ermenilerin Osmanlılara verdiği bir isim olan

«Tacik»le¹ İsa dininden bir kızın evlenmesini doğru bulmaz. Sihirbaz- lı- ğını kullanır ve kardeşinin ailece Anadolu'ya kaçmasını sağlar.

Müslümanlık - Hristiyanlık mücâdelelerinin en hararetli destanları sayılan Danişmend ve Battal Gazi hikâyelerinin din uğruna kınına girmeyen kılıcı yerine burada aşk ve onu menfi bakımdan besleyen din, uzun müddet at başı giden iki unsur olmuştur.

Hikâyede din, her iki tarafın da sıkı sıkıya bağlandıkları bir müessesedir. Ne Kerem, ne de Aslı dinlerinden bir türlü vazgeçmezler. Kerem'in «müslüman ol» teklifine karşı, Aslı: « Beni böylece sev» der.

Âdil Han'ın naklettiği Âzerî rivâyetinde Kara Melik, din ve milletin- den el çektiği takdirde nikâha râzı olacağını söyler. Kerem'in kalbinde iki aşk çarpışır, nihayet din sevgisi galip gelir ve teklifi reddeder.

«Güzel»i aramaktan doğan bir hasret ve çilenin kahramanı olan Ke- rem, ızdırabının tahammülü aşan bir anında dört kitabın yüzü suyu hür- metine ve âhir zaman Peygamberi Muhammed'in aşkına dua edince, Al- lah tarafından duası müstecap olur ve 7 yıl ardından koştuğu Aslı'yı ken- disine âşık ve müslüman eder.²

Artık maddî ve mânevî sıkıntıların pişirip olgunlaştırdığı Kerem'in visali sırasında Keşiş, son bir hile ile sihirli gömlekle bütün ümitleri boşa çkarır. Kerem yanar. Aslı da dayanamaz, ölür.

Halk hikâyelerimizdeki aşkı tahlile çalışan O. Spies, bu hikâyelerde- ki aşkın ideal olduğunu ve kahramanların hayatları ile münasebeti bulunmadığını söyler.³ Behrâm-i Gûr menkâbeleri acılı tedkikinde Hik- met İlaydın da O. Spies'in fikirlerine iştirak eder.⁴

Kerem hikâyesini destanî hikâyelerden sayan İsmail Habip Ersevük mistik ve bedî kelimelerini kullanır.⁵

Hikâyelerdeki menşe ve sosyal muhit gibi esaslı unsurları nazarı iti- bara almadan verilmiş olan bu hükümleri cerh eden Pertev Boratav, sözlü gelenektekilerle beraber, kitaba geçmiş hikâyelerimizin hemen ekserisi- nin realist bir aşk teması işledikleri kanaatine varıyor.⁶ Ona göre yukarıda adı geçen müellifleri hataya düşüren şeyin, klâsik edebiyat mahsullerin- deki klişeleşmiş unsurları, halk hikâyelerinde arama endişesidir.⁷

¹ Şemseddin Sâmî, Kamus ül-A'lâm. C.III. s.1608.

² Edip Ali Baki, Ermenilerin Müslüman Oluşlarına Dair, Taşpınar. sa. 88.

³ P. N. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, s.81.

⁴ P.N.Boratav Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, s. 81.

⁵ P.N.Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, s. 84.

⁶ P.N.Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, s. 81.

⁷ P.N.Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, s. 82.

Sabri Esat Siyavuşgil'in umumî olarak sevdanın kaderle mücadelesi şeklinde kabul ettiği bu aşk¹ Kerem hikâyesinin okunması bahsinde zikrettiğimiz; âşığa kafa tutan yeniçeri ve Müdami'nin Pertev Boratav'a anlattığı Kerem ile Aslı'yı birleştirmedeği taktirde para vereceğini aksi halde âşığı öldüreceğini söyleyen ağa,² halkımızın mistik eserlere karşı olan reaksiyonundan kurtulamıyor. Zaman zaman maddenin üstünde beşerî bir aşkın, zaman zaman mistik eserlerde gördüğümüz ruh merhalelerinin Anadolu coğrafyası içinde ve halkın vicdanında donmuş saf ve samimi kitabı olan Kerem ile Aslı'nın yanık kahramanı, Selman Mümtaz'ın neşrettiği şiirlere nazaran din değiştiriyor. Bir şiirde İsâ'yı imdadına çağırıp kiliseye girer ve haçın kulu olur. Diğer bir şiirde ise San'an gibi Kur'ân'ı ateşe atıp domuz güder.³

Yukarıda adı geçen Şeyh San'an, Kafkas Türkleri rivâyetine göre Tiflis'te bir Gürcü kızına âşık olur; kız, San'an tanasur ettiği takdirde evlenmeyi kabul eder. O sırada hâdiseyi duyan müritler meseleyi incelemek için Tiflis'e giderler. Yolda bir çanın Lâilâhe illâllah Muhammed-ür-Resulullah diye seslendiğini işidirler ve şeyhlerinin dinine sâdık kaldığını anlarlar.⁴

Konservatuvarın Erzurum'da tesbit ettiği bir türkûde de Kerem kiliseye girip haça dönerse de Aslı'yı dininden vazgeçirmediği görülüyor.⁵

Âşığımızın Hristiyan olma varyantı daha ziyade Doğu Anadolu-Âzerî rivâyetlerinde göze çarpıyor. Pertev Naili Boratav'ın aynı zamanda Köroğlu için kabul ettiği şekilde bir Hristiyan tesirini Ermeni âşıklarının hikâyemizi işlemelerine bağlayabiliriz.⁶

Bütün bunlardan sonra tek cepheli olmaktan çıkmış bulunan Kerem ile Aslı'nın, meydana çıkarılacak yeni varyantlarla 13. asra ait Şeyh San'an hikâyesi'nin tetkikinden sonra genişleyeceği ve zenginleşeceği muhakkaktır.

¹ P. N. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, S. 85.

² P. N. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, S. 105.

³ S. Mümtaz, İl şairleri, 250 - 251; Köroğlu Destanı, S. 95.

⁴ A. Caferoğlu, Azerî Edebiyatında Âşık Garib, Azby, S. 31-32 S. 249.

⁵ Konservatuvar, Halk Türküleri, kitap 13, s-34.

⁶ P. N. Boratav, Köroğlu Destanı, S. 94-95.

IV. KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN TESİRLERİ

Kerem'in Şiirleri

Yayılış sâhasında söyleyeceğimiz üzere Taşkent'ten Rumeli'ye kadar yayılarak okunmuş ve sevilmiş olan Kerem hikâyesinin Azerbaycan'da ve Anadolu'da birçok mahsuller vermesi gayet tabiidir. Ancak bugüne kadar aydınlar arasında halk şiirine ve zevkine olan an'anevî ihmal, lâkaydî ve istihza bu mahsullerin büyük bir kısmının kaybolmasına sebep olmuştur. Pertev Boratav'ın da tahmin ettiği üzere¹ eski Kerem nüshalarının daha mufassal olduğunu B. Ahmet Baha'ya, Safranbolu (Zonguldak)'da, Hacılar obasında Veli Hoca kızı Hatice söylemiştir. Salih Zeki Aktay, Isparta ve Afyon köylerinde büyük hacimde Kerem nüshalarına rastladığını hikâye ediyor. Batı Anadolu'da Menemen (İzmir) hâdisesinin (1930) uyandırdığı korku yüzünden köylülerin ellerindeki baba yadigârı birçok kitapları, hususiyle Battal Gazi'ye yakın hacimde yazma Kerem nüshalarını toprağa gömdüklerini kendilerinden teessürle dinledim.

Profesör Pertev Nailî Boratav, Doğu Anadolu'da âşıkların kendisine, eski rivâyetlerin daha uzun olduğu hakkında verdikleri zengin malûmatı, pek haklı olarak halkın rağbetiyle izah ettikten sonra, Poshof'lu Süleyman Usta'nın Kerem'i, kırk gecede anlattığını, Süleyman'ın torunu Müdâmi'den naklen söylüyor.

Pertev Boratav'ın evvelki tahminiyle bizim elde ettiğimiz bilgiyi sağlamlaştıran yukarıdaki izahlarla ve rivâyetle hikâyemizin eski nüshalarının uzunluğu ve zenginliği artık tamamen aydınlanmış bulunuyor².

Aynı şâire bağlanamamakla beraber Kerem, Sefil Kerem, Kerem Dede, Keremşah, Gülşen adlarıyla Yazma'da, İkbal'de, mecmualarda ve neşirlerde gördüğümüz şiirleri tetkik neticesinde vardığımız kanâat, bunların bir kısmı muhit ve zaman farkları yüzünden çok değişmiş aynı manzumeler, bir kısmı, birbirlerine ircâ edilemeyen müstakil şiirler ve bir kısmı ise nazire mâhiyetinde eserlerdir.

İstanbul'un muhtelif kütüphanelerinde ve bilhassa Üniversite, Millet kütüphanelerindeki mecmualarla Yazma'daki şiirlerin 3-5 kıta olmasına rağmen, İkbal'dekilerin, tarihini tesbit edemediğimiz bir zamandan beri yazıya geçmiş olmasından ötürü umumiyetle daha uzun ve daha tam olduğu görülüyor. Yazma'da ve 100'den fazla mecmuada görülen eksiklik, şiirlerin elden ele ve hâfızadan hâfızaya çok nakledilmiş olması neti-

¹ Pertev Nailî, Âşık Kerem'e dair, Bartın, sa. 312.

² Pertev Nailî Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 185 - 186.

cesidir. Yazma'nın ise mahalli kalmasından, esasen bâzı şiirlerin ilk kıtalarında gördüğümüz «a-a-â-b» kafiye şekli, -taâmül halinde olsa bile-unutulmuş kıtaların tahminine götürüyor. Bizim, İstanbul'da gözden geçirdiğimiz manzumelerden 10 ve S. Nüzhet'in neşrettiklerinin 16 tanesi müstesna: (10, 12, 13, 19, 21, 23, 35, 38, 46, 48, 59, 64, 65, 66, 69, HBH., Folklor Postası: k, I) geriye kalan bütün şiirler Basma'da tamamiyle mevcuttur, Yazma'dakilerin oldukça mühim bir kısmı bir «Şâir-Hikâyeci» tarafından kaleme alınmıştır. Pertev Naili'nin Adsız Mecmua'da neşrettikleriyle Selman Mümtaz'ın kitabına aldığı şiirler ise ayrı şâirlere ait bulunuyor.

Kemiyet itibariyle daha çok şiiri ihtiva eden İkbâl nüshasında, Yazma'da ve diğer şiirlerde gördüğümüz kafiyeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Birinci kıta a b c b
 Diğer kıtalar d d d b
- 2) Birinci kıta a a a b
 Diğer kıtalar c c c b
- 3) Birinci kıta a a a b b
 Diğer kıtalar b b b d d

Vezin ise umumiyetle koşma vezni olan (6-5)'tir. Ara sıra bu veznin (4-4-3) şeklinde ayrıldığı görülür. Müstakil olarak (4-4-3) şekli, (6-5)'e nazaran azdır. Bu vezinden sonra çok eski bir mâzisi olan (8) hece kullanılmıştır. Tamamen hece vezni ile yazılmış olan bu şiirlerde kafiye, saz şâirlerinin ozanlar devrinden beri devam eden ananesine uyarak yarım kafiyedir.

Türk karakter ve coğrafyasından doğmuş dörtlüklerde bütünün şiirini vermeğe çalışan Kerem'in şiirleri, Karacaoğlan ve Gevheri'ye nazaran daha buruk ve işlenmemiş bir mermer çeşnisi Türkçesinin kanatlarında «güzel»i aramaktan doğan ruh hâletinin bütün çile ve hasretlerini taşıyor.

Anadolu'nun göllerinde ve ırmaklarında yıkanan, dağlarında ciğerlerini şişiren, çiçeklerinden şefkat toplayan, ceylânlarında merhameti bulan; turnalarından haber ve kervankıranından yol soran bu, zaman zaman sâf bir pınar gibi akan lirizmin şiiri, vefasız bir sevgili peşinde kâh sessiz, kâh coşkun asırların bağrında akıp duruyor.

Şiirlerinin Karşılaştırılması

İk., K. 8 de «Dur Servi dur haber sorayım x Servi ağacı senin meralin kanı» ile Yz.'nın (5) numaralı şiiri, tekrarlanan 2. mısra ve 2. dörtlük müstesna, diğer iki dörtlüğü farklı olmak üzere aynı şiirdir. Yz. (3), İk. (4) dörtlüktür. İk., k. 2 de «Ne gezersin melûl melûl bu yerde x Aman

Kerem beni rüsva eyleme» şiiri Yz. daki (91) numaralı şiirin tekrarlanan 2. mısra ve son dörtlükleri aynı olmak üzere birbirlerine benzerler. İk., K. 13 te, 9 dörtlük «Aslım göçtü vatanından elinden x Yürü rakip hatırcığın hoş olsun» şiiri bozulmuş ve değişmiş surette Yz.nın (8) numaralısında, (5) dörtlüktür. İk., K. (5)'te «Aşar iken karlı dağın ardına x Han Aslı'm aklıma düştü ağlarım» ve yine aynı eserde K. (II)'de «Felek beni bağa bağban eyledi x Dost bağına giremedim ağlarım» şiirleriyle Yz.nın (12) numaralı «Ben gezerim muradımı almağa x Felek yaktı burcu yarım ağlarım» ve derlediğimiz (19) numaralı «Elâ gözlerine kurban olduğum x Hep senin derdine yanar ağlarım» şiirleri nazire mahiyetindedirler. İk., K.(18)'de «Sakın incinmeyin nazlı bacılar x Kenarından geçeyim yol sizin olsun" ve Yz.nın (73) numaralı şiirleri kafiyeleri ve birinci dörtlükleriyle birbirinin aynıdır. Yz.nın ilk dörtlüğü iki mısra eksiktir. Ayrı şâirler tarafından yazılmaları mümkündür. Yz.da (8) numaralı (Aslı'm göçmüş yaylalara dayanmış x Kelp rakip hatırcığın hoş olsun) ve H.B.H. nin 29. sayısında (38) numaralı «Perişandır deli sönül perişan x Islah olmaz bu sevdaya karışan x İster isen ben kulundan bir nişan x Şimdiki yareler nişanın olsun" şiirleri yukarıkilerin redifindedir, nazire sayılabilirler. İk., K. (20)'de "Elâ gözlüm ben bu yerden gidersem x Bir nişan vereyim al kerem eyle" ile K.(128)'de "Kara gözlüm ne gezersin bu yerde x Gel bizim illeri gez kerem eyle" yz., K.(104)'te oldukça değişmiştir. Naziredirler. İk., K.(25)'te "Aşıp aşıp karlı dağlar gelirsın x Eğlen turnam eğlen haber sorayım" ve yz.nın 79 numaralı şiiri tekrarlanan mısralar sabit kalmak üzere benzerler. İk.K.(27)'de beş dörtlük, "Irmak kenarında esvap yuyanlar x «yolcuyu yolundan eğler bu gelin» İlş.nde (S.373) üç dörtlüktür. Şâiri bilinmiyor. İk., k. (101)'de ırmak kenarında esvap yuyanlar x Allı gelin Han Aslıma benzersin" şiiri Yz.nın (19) numarasında tekrarlanan 2 mısralarla benzerlik gösterirler. Belki İk., K. (110) daki "Salına salına bunda gelirsın x Hemen benim Han Aslım'a benzersin" ve Yz.nın (19) numaralısı naziredir. İk.K. (33)'te "Âlemde yarimi bana verseler x Şu fani dünyada malı neyerim" ile S. Nüzhet'in HBH.nin 28.sayısında (27) numaralı şiiri aynıdır. İk.de sondan bir evvelki dörtlük eksiktir. Aynı şiir, beş dörtlük olarak, üç ve dördüncüleri büsbütün değişmiş bir surette Ahmet Baha tarafından neşrolundu. İk., K(41)'de "Alçaktan yüksekten inen turnalar x insaf yok mu aldı dert beni". Yz.nın (56) numaralı "Hey ağalar size faslın edeyim x Coşkun sular gibi aldı dert beni" bir kafiyededirler. İkincisinin nazire olmak ihtimali vardır. S. Nüzhet'in HBH. (Nu.: 28)'inde (12) numaralı "Elâ gözlerine kurban olduğum x Elleri şad edip ağlatma beni" ve (13) numaralı "Takatim yok felek çekmem cefayı x Bir vefasız yare düşürdün beni" uzak bir ihti-

malle nazire olsalar gerektir. İk., K. (42)'de "Eğri büğrü giden yollar x Yollar Han Aslı'mı gördün mü" derlediğimiz 17 numaralı "Gökte uçan bölük bölük turnalar x Turna benim Han Aslımı gördün mü" ve İk., K.(64)'te " Bu gün, geldim baktım sana x Köprü Han Aslım'ı gördün mü" şiirlerinin nazire olmak ihtimalleri var. İk., K.46'da "Gece gündüz zari zari ağlarım x Beni vatanıma gönder Yarabbi" şiiriyle PN. nin (Adsız, sa.17)'deki (12), (13), (14) numaralı şiirlerinin redifleri aynı olmak üzere ayrı şiirlerdir. İk., K.(47)'de "Hey ağalar kangı derdime yanayım x Yitirdim Aslı'mı gören olmadı" ve Yz.da (27) numaralı « Behey ana ben bir derde düş oldum x Şu benim derdimden bilen olmadı» bir redif ve kafiyededir. Yz.(4), İk. (5) dörtlüktür. Yz.da «Akkavak kızı yörük beyinin dengi x Şah İsmail'in Yâri Arap Üzengi x Leylâ da bir zaman Mecnun'un dendi x Anlara da imdat eden olmadı» dörtlüğü yoktur. Bu dörtlüğün birinci mısraı İhsan Sungu nüshasında: «Akkavak kızdır Beybögreğ'in dengi» şeklindedir. Pertev Naili'ye Geredeli (Bolu) Sadık Hocanın okuduğu iki dörtlük İk. nüshasından öğrenilmiştir. P.Naili'nin Çarşamba Kozyaka'sında (Samsun) ele geçirdiği şiirde ise yukarıki dörtlük bulunmuyor. (Âşık Kerem'e dair Bartın, Nu. 312)

İk., K. (49)'da «Kati havadan uçarsın x İndireyim gönül seni» Yz.nın 49 numarasının tıpkısıdır. Yz.da son dan bir önceki dörtlük eksiktir. İk., K. (51)'de «Yarin efkarından yarin gamından x Bana bir acayip hal oldu bugün» şiiri ile derlediğimiz (11) numaralı «Aman hey heyler gel kerem eyle x Yürekten yare açıldı bugün» şiiri bir rediftedirler. Nazire sayabiliriz. İk., K.(54)'te "Gel Aslı'mı gidelim gülşen seyrine x Güllü incitirsen hare de kalmaz" ile derlediğimiz (21) numaralı şiir birdir. İk. in 2. ve bizdekinin üçüncü dörtlükleri başka başkadır. İk. K.(62)'de «Pek karanlık bulamadım yolumu x Soğuk aldı ayağımı elimi x Ben kendime lâayık gördüm ölümü x Ahirette karşı gelsin iman hey» şiiri ile Yz.nın (68) numaralı "Hey Allah'ım Erzurum'un dağında x Çağırırım kadir mevlâm aman hey» şiiri aynı kafiyededir. Nazire olmak ihtimali vardır. İk., K.(83) te "Turna giderseniz bizim illere x Tercan'da bir hasta gördüm diyesin" ve S.N.in HBH. (28)'deki "Bizim ilde bize soran olursa x Ah edip gurbette ağlar diyesin" şiiri aynı redifi taşıyorlar. Nazire olabilirler.

İk., K. (76)'da « Aslı'm gitti yaylalara dayandı x Benim burda kalışma ne dersin », Yz.nın (11) numaradaki «Benim Aslı'm varmış Eylân şehrine x Benim burda duruşuma ne dersin» şiirlerinde Yz. 3, İk. altı dörtlüktür. Esas bakımından birdirler. İk., K.77 de «Erzurum'dan çıktım üç oldu yolum x Ben bu yolun kangısına gideyim » şiiri Yz.nın (36) numaralı « Tiflis yollarında yolum üç oldu x Ben bu yolun kangısına gideyim » şiiri ile nazire olsa gerek. İk. (5), Yz.(3) dörtlüktür. İk. K. (85)

te « Gel bulut benlik eyleme x Esen badi saba busudur » şiiri Yz.da da vardır, fakat çok değişmiştir. Yz (4), İk. beş dördlüktür. İk., K. (103)'te «Şu dünyada üç nesneden korkarım x Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm » şiiri Yz. (9)'da da vardır. Yz.da sondan bir evvelki dördlük eksiktir. Yz. (3), İk. (4) dördlüktür. İk., K. (107)'de «Eğlen çoban eğlen haber sorayım x Tuti dillim Kayseri'ye vardı mı» şiiri ile Yz.nın (41) numaralı «Çoktan yol vermedi Acem dağları x Yitirdim Aslı'mı ben de ağlarım , Vefasız dilberi sever neylerim x Acap Aslı'm Kars iline vardı mı» şiirinde yakınlık görülüyor. Tekrarlanan mısra ve «vardı mı» redifi birbirine nazire olmak ihtimalini veriyor. İk., K.(97)'de «Medet medet Alemleri yaradan x Başa bir hal geldi çekip gideriz», (5) dördlük şiiri, Yz.nın (50) ve PN. nin (4) numaralı şiirinde (4)'er dördlüktür. Aynı şiirdir. İk., K. (112)'de « Ben bu derdin kangı birin söyleyim x Tazelendi eski derdim yaresi» ve Yz.nın (88) numaralı «Ben bu derdin kangı birin söyleyim x Sağlamadı derunumun yaresi» şiirleri bazı ehemmiyetsiz kelime değişikliklerine rağmen birdir. İk., K.(111)'de «Mal sahibi nice gördün halini x Felek pençesinden düşmüş gidersin» şiiri İlş. (250)'nde vardır. Şive ve bazı kelime değişiklikleri ile. İk., K «118»de «Kâh giderim kâh gelirim bacaya» x Uyan Aslı gül halını sevdiğim» şiiri, Yz.K, (96)'da basit kelime değişiklikleri gösteriyor. İk., K. (117)'de «Sabah oldu şavkın batmaz x Döne kervan kıran döne» ile Yz.nın (95) numaralı «Sabah oldu şavkın batmaz x Ah sarı yıldız mavi yıldız» Kanlı mı oldun kervan kıran dön» ve İk., k.(119)'da «Ülker terazi batmaz x Döne sabah yıldız döne» ve Yz.nın (97) numaralı «Doğdu sabah yıldızı batmaz x Ah sarı yıldız mavi yıldız» şiiri (Konya Halkıyatı, s. 200), (Halk Türküleri, Kitap:13)'te değişikliğe rağmen nazire mahiyetindedir. Âşık Esat'ta aynı şiir yeni bir renk ve güzellikle kendisini bulmuştur. İk., K., (120)'de «Çünkü bir sevdadır düştü serime x Ağlarım ağlarım gülem bu gece», Yz., K. (98)'de aynen mevcuttur. Kelime değişikliğine uğramıştır. Yz. (4), İk., (3) dördlüktür. Yine İk., K.(121)'de «Medet medet Aslı senin elinden x Öldürmeden gayrı var bize neyler» Yz.,(99) da daha manalı mısralarla örülmüştür. İk., K. (122)'de «Beni bunda lâl eyleyen x Derttir, hasrettir firkattir» şiiri İk. (5), Yz. (97)'de (3) dördlüktür. İk., k. (124)'te «Hey ağalar nice edeyim x Ben dönerim gönül dönmez» şiiri, Yz. , K. (100)'de ehemmiyetsiz kelime değişiklikleriyle mevcuttur. İk., k. (127)'de «hey ağalar bu dert beni pir eder x Zülûf derdi hâl derdi il derdi» ve İk., k. (128)'de «Kara gözlüm ne gezersin bu yerde x Gel bizim illeri gez kerem eyle» şiirleri Yz., k. (104)'nin ve İk., k. (132)'de «Aslım'ın on beş halı var x Bir halı dünya malına yetişir» derlediğimiz (5) numaralının aynı olan şiirlerdir.

İk. , k. (143) te «Şu benim karşımda duran altı kızlar»la (HBH., sa. 29'da (64) numaralı «Canım kızlar canım kızlar x Yüreğimin başı sızlar» şiirleri nazire olsa gerek. İk. , K. (146)'da «Her kim bana Han Aslı'mı getirse x Han babam yerine bir Han eylerim» ve Yz. , k. (33) aynı şiirlerdir. İk. , K. (149)'da «İsfahan'dır bizim asıl ilimiz x Ördek uçtu kaldı vıran gölümüz x Böyle nice olur bizim halimiz x Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini» Yz. , k. (107)'de de vardır. İk., k. (149)'da «Aslı» tarafından söylenen «Bakın kızlar benim müşkül halimi x Yandı Kerem beni saldı bu derde» şiiri Yz. , k. (108)'deki «Ey müşkül halim var benim x Yandım Kerem yandı kül oldu gitti» şiiriyle nazire mahiyetindedirler. Yz., K. (33)'te "Her kim Han Aslı'mdan haber getirse x Han babam yerine ben Han eylerim" şiiri HBH., sa. 28'de, k. 26'nın, bazı değişiklikler hariç tıpkısıdır. HBH., 29'da "Nice vafedeyim seni sultanım x Rumeli Bosna'yı değer gözlerin" şiirine bakarak Yz'nın K. (59) "Dört senedir Mecnun gibi gezerim x Aklımı başımdan alan bu gözler" şiiri yazılmış hissini veriyor. HBH. sa. 28'de (2) numaralı "Ne kaçarsın benden hey yüzü mahım x Seni seven var mı benden ziyade" şiiri (Atsız sa. 17)'de K., (8)'in aynıdır. PN, nin (9) nu. "Eski sevdiğimden vaz geldim ise x Şimdiki sevdiğim andan ziyade" şiiri yukarıdakilerin redifindedir. Nazire olsa gerektir Aynı muharririn (11) nu. "Bugün seyre çıkmış gördüm bir civan x Yanağına takmış gül gül üstüne" Yz., K. (29)'da eksik ve iki dörtlük olan "Bir güzel sevmişim kendi özümünden x O da bezdi usandı halkın yüzünden x İki ellerim gitmez oldu yüzümünden x Âcizim silmeğe nem nem üstüne" ile aynı rediftedir. Birinci de kafiye "ı", ikincide "n" harfî iledir. PN. nin (2) nu. ve her dörtlük sonunda "Yare bizden selâm edin turnalar" nakaratlı şiiri, Vz. K (65)'te tekerrür eder. Aralarında benzerlik yoktur. Yaz., (5), diğeri (4) dörtlüktür. Yz. da, Erzurum'dan itibaren bir seyâhat vesilesiyle turnalara; yare, selâm etmesi söylenir. PN.ninkinde ise esas tem turna üzerinedir. Âşık Esat'tan tesbit ettiğimiz bir türkû de Vz.ninkine oldukça yaklaşmaktadır.

Kerem'in şiirlerinin diğer halk şâirlerinin şiirleriyle karşılaştırılması

1) Seyreyledim Gürcistan'ın ilini x İlleri var bizim ile benzemez" (İk. K.36); "İndim geldim Cirit - Afşar iline x İlleri var bizim ile benzemez" KöD. k,85); "İndim seyrân ettim Frengistanı x İlleri var bizim ile benzemez" (KaO. K.235); "Vara vara vardım Osmanlı iline x İlleri var bizim ile benzemez" (Âşık Evke, İlaş" s. 27).

2) Aslı'm gitti yaylalara dayandı x Benim bunda kalışıma ne dersin" (İk., k., 76); "Keşki gelmiyeydim Çin'in iline x Bir oğlumun ölüşüne ne dersin" (KöD., k., 103).

3) "Eğer gidersen bizim illere x Sana söyliyeyim dur seher yeli" (İk., k., 134); "Halim arzyleyip selâmım götür x Gidersen canana ey seher yeli" (SNGv., s. 27); "Eğer görür isen gül yüzlü yarı x Selâm et hâtırın sor seher yeli" (Katibi k. 11); "Benden selâm eylen sevgili yare x Perişan hâtırın sor seher yeli" (KaO., k. 35).

4) "Eğlen yâr eğlen haber sorayım x Esip esip giden badı saba hey" (ik., k.31); "Dermansız hastayım derdim bilinmez x Mürüvvet sendendir aman Hüda hey" (Katibi, k. 43).

5) "Lâleli dağında yolum azıttım x Çağırırım Gani Mevlâ aman hey" (ik., k. 71); "Nari muhabbette beni pişirdin x Aman dilber aman yavru aman hey" (Katibi, k. 44).

6) «Ağalar yâri kaçırdım x Beyler Han Aslı'mı gördün mü» (ik., K. 24.; "Bize her gün cefa ve naz x Eden dilberi gördün mü (SNGv, s. 65). Eğri büğrü giden yollar x Han Aslı'mı gördün mü» (ik., K. 42).

7) «Hey ağalar nice edeyim x Ben dönerim gönül dönmez» (SNGV, 65); «Bana yardan vazgeç derler x Ben geçerim gönül geçmez» (SNGv, 65); «Ağalar, bivefa yardan x Men dönerem gönül dönmez» (Abbas, İlş., s. 156).

8) «Felek beni bağa bağban eyledi x Susam ağlar sünbül ağlar gül ağlar» (İk., K. 26); (Sözün bilmez bazı nâdan elinden x Erkân ağlar usül ağlar yol ağlar» (SNGv., s. 34).

9) "Sofu kardeş üç memleket geçirdim x Biri İran biri Turan biri Geylan" (İk., K. 44); "Su dünyada üç nesneden korkarım x Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm" (İk. K. 103); «Kurtulamam üç nesnenin elinden x Biri firkat biri gurbet biri aşk» (SNGv. s. 44). «Her bar sevdiceğim giyer eğnine, x Biri yeşil biri siyah biri al» (Köp Gv. K. 36); Vara vara vardım ol kara taş x Hasret ettin beni kavim kardaşa x Sebep ne gözden akan kanlı yaşa x Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (Kao., K. 103).

10) Süre süre avcı dağdan indirmiş x Kaç kuzulu ceylan yad avcı geldi (İk., K. 81); "Ne kaçarsın benden ceylan kuzusu x kaçma benden ben yad avcı değilim" (Köp Gv., K. 46).

11) «Gel bulut benlik eyleme x Esen bâdi saba busudur» (İk. K. 85); «Kara bulut gel nadanlık eyleme x Açılmıyan badi saba pusudur» (Köp Gv., K. 82).

12) «Ne vakit ki Han Aslım'dan ayrıldım x Beni öldürmeli döğmeli değil» (İk. K., 24); «İlgıt ılgıt esen seher yelleri x Esip esip yare değmeli değil» (KaO., K. 68).

13) «Hey ağalar nice olur x Hali yardan ayrılanın» (İk. K. 39). (KaO. K. 273); «Hey ağalar böyle mi olur x Hali yardan ayrılanın» Safer Ali, İlş., s. 133).

14) «Nice bir yanımyam aşk ateşine x Vardı gurbet ile düştü yolu-muz» (İk., K. 100); «Ela gözlerini sevdiğim dilber x Korkarım ki sarpa düşer yolumuz» (KaO., k. 237).

15) «Kara gözlüm ne gezersin bu yerde x Gel bizim illeri gez kerem eyle» (İk., K. 128); «Ela gözlerini sevdiğim dilber x Gel bizim illeri gez kerem eyle» (KaO., K. 20).

16) Âdemi hayvanı tanıyıp bilmez x Vakitler gelende abdestin almaz x Ezanlar okunur namazın kılmaz x Camilere gider minber beğenmez" (Yz., K. 32); «Ormanda büyüyen adam azgını x Çarşıda pazarda insan beğenmez» (Kazak Abdal, Bektaşî Şâirleri s. 210); «Acap âhir zaman oldu gaziler x Küçük büyük birbirini beğenmez» (Kâtibi, K. 58). Bu son manzume Türk Saz Şâirlerinde 18'nci asır şâiri Kâtibî'nin olarak kaydedilmiştir. (C. 2, S. 350).

17) «Alçaktan, yüksekte inen turnalar x İnsaf yok mu aldı dert beni» (İk., K.41). «Hey ağalar size faslın edeyim x Coşkun seller gibi aldı dert beni» (Yz.,K. 56); «Alçakta yüksekte yatan erenler x Mürüvvetiniz yok mu aldı dert beni» «(Boratav - Gülpınarlı, Pir Sultan Abdal s.125)'te Vahit Lütü Salıcı neşri, HBH. sa. 36)

18) «Yükseğinde yavru şahin beslenir x Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın» (İk. K. 99); «Gelmiş iken bir habercik sorayım x Niçin gitmez Yıldız dağı dumanın» (Boratav - Gülpınarlı, Pir sultan, s. 51)

19) «Ben bu derdin kangı birin söyleyim x Tazelendi eski derdim yaresi" (İk. K. 112); « Ben bu derdin kangı birin söyleyim x Sağlamadı derunumun yaresi" (yz. K. 88); «Derdim çoktur kangısına yanayım x Yine tazelendi yürek yaresi» (SN., Pir Sultan, nefes 30).

Kerem Havaları, Kerem Oyunu; Karagöz'de, Tiyatro'da, Opera'da, Sinema'da; Halk resimlerinde ve an'anede Kerem

Kerem havaları: Anadolu'nun birçok yerlerinde şekillerinden ziyade nağmelerine ve nağmelerinin muhitlerine göre isim alan varsağı, Kayabaşı, Eğin, Çukurova, Bozlak, Türkmani Karacaoğlan, Gevheri, gibi halk şiir havaları arasında kendine mahsus bestesiyle Kerem havaları çok yaygındır.

Kerem, başlıca Kesik Kerem ve Yanık Kerem olmak üzere ikiye ayrılır. Melodilerin mezûreleşmiş tipini gösteren «Kesik Kerem»i Sadettin Nüzhet «Urfa ağzı» bir ezgi olarak göstermektedir.¹

Batı Anadolu seyâhatlerinin neticelerini «*Yurdumuzun Nağmeleri*» adlı kitapta toplayan Seyfettin ve Sezai Asaf uzun hava bir Kesik Kerem tesbit ettiği gibi², Konservatuvar heyeti de Aydın'da aynı havadan bir türküyü notaya almıştır.³ Erzincan'lı Âşık Esat da bana Kerem'in «yârimden ayrım, yaslıyım yaslı» şiirini kesik Kerem'le okudu.

«Yanık Kerem» ise, usûl ile çalınmayan, her sanatkârın arzusuna tâbi ve Avrupa musikisinde mevcut resitatif karşılığı olan⁴ bir uzun hava tipidir. Anadolu'da usulsüz musikilere verilen bu isim uzun hava⁵ âşıkların pek çok itibar gösterdikleri bir havadır.

Saz şâirlerimiz hakkında en kıymetli ve en etraflı bilgiyi veren Prof. Fuad Köprülü "Âşık Teşkilâtı ve Âşık Fasılları" adlı makalesinde, fasıl esnasında, önce çalınan "Ali Paşa" peşrevinden sonra "Karcağar" makamıyla "Yanık Kerem" bestesiyle millî türküler okunduğunu söyleyerek uzun hava'nın fasıllardaki ehemmiyetini göstermiştir.⁶

Konservatuvarın 1929 yılı Karadeniz ve Doğu illeri seyâhatini anlatan kitaba "Dördüncü Musiki Folklor Seyâhati" adlı bir başlangıç yazan Mahmut Râgıp Kösemihal ön sözünün «Şarkî Anadolu Türküleri» kısmında ezcümle şunları söylüyor: «Trabzon'un hem iç Anadolu, hem de deniz memleketleriyle münakalesi bulunduğu için (alaturka) ve (âşık ağzı) musikilerin tesirlerine dâima maruz kalmıştır. Köroğlu, Âşık Garip, Kerem için yakılmış usulsüz ağızlardan başkasını okumaya tenezzül etmeyen Trabzonlu klasik sazcuları dinledik.⁷

Konservatuvarın seyâhatlerinden birinde plâka aldığı bir yanık Kerem'i 1939 yılında Yusuf Ziya Demircioğlu'nun delâletiyle dinledim. Bu müessesenin arşivindeki (57) numaralı plâk Yanık Kerem, (54) ise Kesik Kerem'dir.

Musiki teorilerinin makam ve usullerinden âzâde hür ve serbest bir şekilde yaşayan Anadolu ezgilerinin, köy, kasaba ve şehir değiştirdikçe uğradıkları yerlerin tabiatına, insanların yaşama şartlarına göre mahalli bir renk alması ve muhtelif değişikliklere uğraması gayet tabiidir.

¹ S.Nüzhet-Ferit, Konya Halkiyatı S. 185.

² Seyfettin ve Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri*.

³ Konservatuvar, Defter: 4, S.11.

⁴ Seyfettin ve Sezai Asaf, *Yurdumuzun Nağmeleri*, S. 3.

⁵ Mahmut Ragıp, *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz*.

⁶ Fuad Köprülü, *Saz Şairleri* (6), İkdâm, 1914.

⁷ Konservatuvar, *Halk Türküleri*, Kitap, 13, s. 9 - 10.

Keremin meşhur "Yıldız" şiiri de memleketin muhtelif köşelerinde yeni bir renk ve âhenkle karşımıza çıkıyor. XIII'ncü Defter'in mukaddimesinde Mahmud Râgıb Erzurum'da beşinci ve yedinci dereceleri hâkim lâminör gamının en çok sevildiğini söyledikten sonra Harput, Eğin ve Urfa ağızları gibi Erzurum ağzının da bu gam dahilinde kurulduğunu söyler ve Orta Asya'nın meşhur pentatonik (beş sesli) musikilerinin kulak ananesi suretiyle gelip bu havalide izleri görüldüğünden bahseder ve Erzurum türkülerinin şaheseri telâkki ettiği «Yıldız» türküsünü de nakleder.¹

Konservatuvar, Bayburt'ta da bir Yıldız türküsü notaya almıştır. (Defter, 13. s. 51) Veteriner Müfettişlerinden Tahsin Nahit, bana Çankırı yıldızını söylemek lutfunda bulundu. Bundan başka Konservatuvar iki Kerem bestesi daha notaya almıştır. Biri Erzurum'da (Defter 13, s.34) değeri Gümüşhane'de, (Defter 13, s. 97) M. Ferruh Arsunar da «Tunceli - Dersim»de, Hozat'ta iki Kerem türküsünü notaya geçirmiştir.²

Kerem Oyunu: Silifke ve köylerinde davul - klârnet ve kemanla Kerem havası çalınarak oynandığını arkadaşım Şevket Tol'dan öğrendim. Adana'da Tarih Öğretmeni Ali Atay'dan ve Bolu'da, Ahmet Talât'tan³ kına gecesinde, gelinin, eline kına yakma merasiminde Kerem'in «Türkmen kızı katarlayıp deveyi x Çekmiş gider yaylasına Bingölün» türküsünü söyleyerek oynamanın adet olduğunu öğreniyoruz.

Karagözde Kerem: J. Jacob, Türkische Literaturgeschichte in Einzeldarstellungen adlı eserinde bütün Türk halk hikâyeleri mevzuunun Karagöz'e geçtiğini ve kendisinin gördüğü beş oyun içinde "Kerem ile Aslı'nın da bulunduğunu ve bu oyunu Bursa'da Kâzım adında birinin oynattığını yazıyor.⁴

Tiyatroda Kerem: Karagöz perdesine geçen hikâyemizin Azerbaycan'da birçok defalar sahneye konulduğunu öğrendiğimiz gibi, Birinci Umumî Harb yıllarında, İstanbul'da Azerîler tarafından Turan tiyatrosunda oynandığı hemen her İstanbullunun malûmudur. Yukarıda söylediğimiz tarihten sonra da Kerem ile Aslı, gerek İstanbul'da -icabında revü olmak üzere (Meselâ Muhlis Sabahattin'in yazıp bestelediği "Bir Masal" adlı revüde Mualla Aslı'yı, Salâhattin Pınar Kerem'i temsil eder- 8 Şubat 1940 tarih ve 5653 sa. Cumhuriyet gazetesi) gerek Anadolu'da salaş tiyatrolarının can kurtaran bir mevzuu olmuştur.

¹ Halk Türküleri, Defter 13, s. 10 - 11.

² M. Ferruh Arsunar, Tunceli - Dersim Halk Türküleri, s. 14 - 15, 39 - 40.

³ Ahmet Talât, Halk Şiirleri'nin Şekil ve Nevri, s. 23.

⁴ Jorj Jacob, s. 52.

Opera ve Sinemada Kerem: Karagöz ve tiyatrodan sonra, eskimek bilmeyen ve dâima taze bir karakter taşıyan hikâyemiz Azerbaycan'da operaya da kanat vermiştir. Üzeyir Bey Hacıbeyzade'nin Leylâ ile Mecnun ve Ferhat ile Şirin operalarından sonra Kerem ile Aslı'yı da operaya koyduğunu biliyoruz.¹ 1943 yılında seyrettiğimiz -senaryoyu Ragıp Şevki hazırlamış, Halil Kâmil film stüdyosunda çevrilmiştir- bir Türk filminde Malatya'lı Fahri, Kerem'i, Müzeyyen Senar Aslı'yı temsil etmişlerdir.

Halk Resimlerinde Kerem: Halk muhayyilesinin sevdiklerini ebedileştirmekten doğan ihtiyacının bir ifadesini diğer halk hikâyelerinde olduğu gibi Kerem'in resimlerle tasvirlenmesinde görmek mümkündür. Türk köylüsüne bir hayal ufku açan taşbasma ve matbaa basımlarında gördüğümüz bu resimler eski mahalle kahvelerine de aksetmiştir. Mehmet Akif Ersoy, duvarda gördüğü Koroğlu, Ayvaz, Arap Üzengi, Şah İsmail tasvirleri arasında "Fıraklıdır Kerem'in of der demez yanışı" mısraı ile Kerem'in resimlerine işaret ediyor.²

An'anede Kerem: Kerem gibi âmmenin vicdanında "Hak âşığı" olmanın ulviyyeti ile yaşıyan lirik bir şâir ve kahramanın an'aneye geçmesi kadar tabii bir şey olamaz. Uzun asırlar, göçebe köy ve şehir hayatımızda, serhadlerde, -kültürlerinin müsâadesi nispetinde sanatın sosyal vazifesini bütün hamulesiyle üzerlerine almış olan âşıkların en cefakeşi Kerem'in, Kayseri'nin Sivas kapısında yatması sebebiyle teşekkül etmiş bir an'aneyi Üsküdar kütüphanesi memurlarından Ahmet Remzi Akyürek, Kütahya Lisesi Edebiyat Öğretmeni arkadaşım Ziver Tezeren'e şöyle anlatıyor:

Nisari Ali, müftü oluncaya kadar Kayseri'de gelinleri "gelin bindi deveye, görelim kısmet nereye" tekerlemesinde görüldüğü üzere deveye bindirirlermiş, Nisari Ali, muâşerete uygun görmediği için bu usulü kaldırmış; yerine koçu denilen -batman on iki okka hesap edildiğine göre- 60 batman olan mahfeyi icat etmiş; lâkin içinde gelin bulunan bir mahfenin Sivas kapısından geçemediği görülmüş; buna da sebep, Kerem'in orada yatması imiş.

Sivas'ın Bengiler mahallesinden geçen bir çay vardır. Kadınlar yaz aylarında bu çayda kilim ve yünlerini yıkarlar; yıkanmış olan kilim ve yünlerde görülen temizliği Sivas halkı, Kerem'in, bu çay kenarından geçerken söylediği türkülere atfeder.³

¹ Türk Yurdu, c. 2, s. 696; Azerbaycan Hakkında, s. 21.

² M. Akif, Birinci Kitap (Safahat) s. 163.

³ Vehbi Cem Âşkun, Sivas'ta Âşık Kerem, Ülkü, sa. 39.

Hikâyede geçen ata sözleri ve tâbirler

- [1] İnsanoğlu pek hayındır kimse bilmez fendini - Her kime iylik edersen sakın andan kendini (2-b : y z)
- [2] Sabır ile dut yaprağı atlas, koruk heft olur (y z., 8-b)
- [3] Gün doğmadan neler doğar. (y z., 11-a)
- [4] Tuzu yok ekmek ile, yağı yok çorba ile (Y z., 11-b).
- [5] Yolcu yolunda gerek (Y z., 28-b, İk., s. 82).
- [6] Allah'ın yaptığını kimse bozamaz. (y z., 33-a).
- [7] Allah kulu kula sebep olmuş (etmiş) (y z. 47-b).
- [8] Kul sıkılmayınca Hızır yetişmez (y z. 55-b, İk. s. 66).
- [9] İmam evinden aş, ölü gözünden yaş (y z. 68-b).

Bunlardan başka metinlerde görmediğimiz fakat, halk arasında yayılmış olan "yandı Kerem'in arpa tarlası" tâbirini de ilâve ediyoruz. Bir Tercan'lıya göre Kerem'in arpa tarlasında yanmış olmasından doğan bu ifade edebî eserlerimizde de göze çarpıyor.¹ Ardanuş'lu (Çoruh) Âşık Efkârî, Çoruh'ta rüyasında buğday görenin oğlu, arpa görenin kızı olacağına dair bir rivâyet sebebi ile çocuğun kız doğmasına esef edildiği için adı geçen tâbiri kullandıklarını bana söyledi.

Hikâyenin Edebiyatımızdaki İzleri

A - Halk hikâyelerinde ve şâirlerinde: Kerem ile Aslı'nın halk hikâye ve nağıllarındaki izlerini iki misalle gösteriyoruz:

Mâhfîruz'e Sultan ile Râznihan hikâyesinde Hint Pâdişahının kızına âşık olan ve aşk câmından içen Râznihan, vezirler meclisinde derdini sazla söyleyince orada bulunanlar hayran kalarak «Kerem ile Aslı gibi» âşık oldu, derler.² *Ali Han* nağlında Bitlis Şahı Hacı Sayyad'ın kızı Peri'ye âşık olan Van'lı Ali Han, Erhat kentinde kendisine taaşşuk eden Şah Mahmud Han'ın kızı Nergis ile bir müşâaresinde: (Leyliye Mecnun, Aslı'ya Kerem) mısrayle hikâyemize telmih etmektedir.³

Kerem'in, halk şâirleriyle karşılaştırırken gördüğümüz şekilde çok açık bir tesiri olmuştur. Hikâye ve şiirlerden gelen bu tesiri göstermek için elimizdeki notları sıralıyoruz:

16'ncı asrın ortasında büyük bir şöhet olan Pir Sultan'ın müridi Kul Himmet, rastladığımız iki şiirinde⁴ Kerem Dede gibi yanmaktan bahsediyor:

¹ Hüseyin Rahmi, Utanmaz Adam, s- 447.

² Mahfîruz Sultan, s. 13.

³ Alizade, Nağıllar, c. 1, s. 46.

⁴ Millet, K., Nu. 702.

*Senin ile bir araya varalım**Hal evinda hal olalım sevdiğim*

şiiirinin üçüncü dörtlüğünde:

*Kerem Dede gibi aşkın oduna**Yana yana kül olalım sevdiğim*

ve:

*Dertli bulamadım derdim yanayım**Ah Hüseyin der de ağlar gözlerim*

koşmasının:

*Kerem Dede gibi yandım tutuştum**Ah Hüseyin der de ağlar gözlerim*

mısralarında; yine 17'nci asır saz şâirlerinden «Âşık» ın olduğunu tahmin ettiğimiz:

*Dinleyin Âşık'tan bu can cevabını**On iki noktadan gör hesabını**Kerem'e verirken aşkın kitabını**Ben fakiri bir kenare yazmışlar*dörtlüğünde de şâir ve kahramanımızdan bahsolunmuştur.¹

19 ncu asır şâiri Silleli Sururi (öl : 1855 : 1272) - :

Âşık Kerem gibi yandım tutuştum (koşma : 6)² ;

70 yaşını geçkin olduğu halde 1296'da ölen Silleli Merdanî bir semai-sinde:

*«Aslı Kerem böyle yaşar»*mısraında³, ve tahminen 1300'de ölen Karaman'lı Kenzî :*Yar yüzünden düştüm kara yaslara**Kerem gibi sarılmışım postlara**Arzıhalım yazsam eğer dostlara**Düşman duyar memnunelik gösterir*Dörtlüğünde⁴, 1228'de Niğde'nin Orta köyünde doğup 1298'de öleceğini hisseden Âşık Tahir:¹ Millet K., Nu. 763.² Sadettin Nüzhet, Silleli Sururi.³ S. Nüzhet - Ferit Konya Halkıyatı, s. 109.⁴ S. Nüzhet - Ferit, Konya Halkıyatı, s 97.

Garip Kerem gibi ah ede ede

Yakıp derunumu köz ettin beni

ve:

Nice hasret ile şol dertli Kerem

Yandı Aslı gibi bir yare mahsus

mısralarında iki ayrı şiirde¹ Tokatlı Âşık Nuri (öl.1300 - 1301):

Bülbül oldum düştüm fezayı aşka

Bir nevnihal gül fidanın ucundan

koşmasının ikinci dördlüğünde :

Bir zaman yaslandım sevda dağına Kerem gibi Aslı Han'ın ucundan²

Beşiktaşlı Gedai (öl. 1305 - 1307) bir destanında :

Yandı Kerem nâre Mevlâ diyerek³

ve son asrın tanınmış halk şâirlerinden Deliktaşlı Ruhsatî (doğ. 1251 - öl. 1317) birçok koşmalarında:

Ferhat neye Şirin için ölmemiş

Aslı için Kerem hâlâ kan ağlar⁴

Kerem oldum dağı taşı dolandım

Sail oldum kapı kapı dilendim

Dedim Kerem yanmış Aslı yoluna

Dedi Aslı düşmüş elin diline

Âşık Garip asmış sazın dıvara

Kerem baba yanıp dönmüş fenere

Kusuri'nin gözü dönmüş pınara

En-el Hak diyen var sen nolacaksın⁵

ve yine Talibî:

Aslı yandı Kerem ile Derde düştü verem ile

mısralarında hikâyemize işaret etmişlerdir.⁶

¹ S. Nüzhet, Halk Şairleri, Kitap 1, s 67 - 69.

² M. Zeki Oral, Tokatlı Âşık Nuri s. 76.

³ S. Nüzhet, Beşiktaşlı Gedai, s. 5.

⁴ S. Nüzhet, Halk Edebiyatı Antolojisi, s. 120.

⁵ Kadri ÖzYalçın - Kemal Gürpınar, Deliktaşlı Ruhsatî, s. 76, 62, 83.

⁶ Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri. c. 3, s. 733.

B. Tanzimattan bugüne kadar gelen muharrir ve şâirlerde:

Yukarıdaki misallerden çıkaracağımız netice ile diyebiliriz ki, Hikâyemiz ve kahramanı -bir gün hâfizalardan silinse bile- halk hikâyeye ve şiirimize verdiği malzeme ve motiflerle yeniden inşa kudretini haiz olacak kadar azametlidir. Bu bakımdan olan yaşama tâlihi ile divan şâirlerimizi ilgilendirmeyen Kerem ile Aslı, onlardan gelen halk edebiyatı ve zevki düşmanlığını - bütün bu çeşit mahsuller arasında Tanzimat devrine kadar getirmiştir.

Artık bu devirde ve tâ milliyet şuuru uyanıncaya kadar muharrir ve şâirlerimizde menfi bakımdan mütalâaların sık sık tekrarlandığını görüyoruz. Ziya Paşa, şiire nasıl başladığını anlatırken :

Verdi bana evvelâ merakı Meydan şuarâsının nühâkı
Gâhice Garibî yi okurdum Âşık Kerem'e yanar dururdum¹

mısraları ile, Âşık Kerem'in yanıp yanmamasını tıbbî bir mihenge vuran M.Sadık, bir makale ile² ve *Celâl* mukaddimesinde³ Namık Kemal, romandan bahsederken «Âsâr-ı kadîmede *İbretnûma* gibi, *Muhayyelât* gibi, *Aslı ile Kerem* gibi. *Ferhat ile Şirin* gibi birtakım hikâyeler var idi.» dedikten sonra, ah ile yanmak, külünk ile dağ yarmak gibi esaslardan ibaret olan romanlarımızın Kocakarı masalı nev'inden olduğunu söyliyerek mevzuumuza temas ederler. Mehmed Âkif de «Köy» mecmuasının çıkması münâsebetiyle yazdığı bir yazıda: «Köylü dediğimiz sınıf-i müstahsili hiç düşünmemek, zavallıya hâlâ Âşık Garip'ler, Âşık Kerem'ler okutmak en büyük vazifesizlik olmuyor mu?» demekten kendini alamaz.⁴ Maarif Nâzırı Zühdü Paşa için yazdığı hicivde Eşref (öl. 1911) Âşık Ömer'le Kerem'i düşünmiye çalışır⁵ ;

Feyzi Âşık Ömer'in anda tecelli etmiş Kahve kahve bazı
gazelhan gibidir
Dâhil-i cedvel eder vak'a i Âşık Kerem'i Nazarında o eser ders-i
debistan gibidir
(Tahir Nejat'tan naklen)

¹ Ziya Paşa, Harabat, c. I, Mukaddeme.

² M. Sadık Maarif, Nu. 126.

³ Namık Kemal, Celâl, Mukaddeme.

⁴ M. Akif. Sebilürreşat, Nu. 382.

⁵ Sadettin Nüzhet, Âşık Ömer Divanı, s. 90.

Memleketimizde milliyet şuuru muâsır anlayışı ile uyandıktan sonra muharrir ve şâirlerimiz halk malzeme ve motiflerini, hususu ile hikâyemize ait bulunanlarını hiç yadırgamadan kullanmışlardır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver «Türk Sazı» adlı güzel bir yazısında «Gönül şen değil ki saz çalalım, Kerem söyleyelim.» cümlesiyle Kerem havalarını hatırlatır.¹ Refik Hâlid Karay (İttihad ve Terakki galebe ederse) fıkрасında Kerem'in otuz iki dişini çektiirmesini bir münasebetle zikreder.² Şâir Ahmet Hamdi Tanpınar'a başlıbaşına bir şiir mevzuu olan Kahramanımız bize kendi adı ile bir şiir kazandırmıştır.³

Faruk Nâfiz Çamlıbel, «Çoban Çeşmesi»nde:

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu Kerem'in sazına cevap veren bu
ve «Han Duvarları» nda :

Garibim nâmıma Kerem diyorlar Aslı'mı el almış harem diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ım ben⁴

mısraları ile bizi hikâyemizin melânkolik havasına götürür. Aka Gündüz ise «Kerem Çeşmesi» adlı hikâyesinde İstanbullu bir şâirin Anadolu se-yâhatini anlatır ve şâire yıkık bir çeşme başında Kerem ile Aslı kitabesini buldurarak onu tahayyüllere sevk eder.⁵ Yine Faruk Nafiz «Talas Bağla-rında Batı» manzumesinde:

Bu dağın gülleri derdim ki neden solmuşlar
Beddua ettiği yermiş meğır Âşık Kerem'in
Ben de bir türlü garip âşığım Aslımdan uzak,
Ben de ah etsem eğer karşıkı dağlar küil olur⁶

Kahramanımızın inkisârı ile alt üst olan tabiatı ve ona tâbi hâdiseleri mevzuuna almıştır. Hüseyin Rahmi'nin Kokotlar Mektebi'nde⁷ Aslı ar-dındaki devamlı seyâhate bir münasebetle işaret edilmiş ve Falih Rıfkı, 1924 fırka mücadelelerini anlatan kroniğine hikâyemizin «Aldı Aslı, Aldı Kerem» ifade şekil hususiyetini vermiştir.⁸ Yine Hüseyin Rahmi'nin pek

¹ Hamdullah Suphi. Turan gazetesi Nu. 1102, Günebakan, s. 60.

² Refik Halit, Kirpinin Dedikleri, s. 67.

³ Ahmed Hamdi, Dergâh. sa. 21.

⁴ F. Nafiz, Çoban Çeşmesi, s. 6, 92.

⁵ Aka Gündüz, Hayat, sa. 9.11.

⁶ Faruk Nafiz, Suda Halkalar, s. 21.

⁷ Hüseyin Rahmi, Kokotlar Mektebi. s. 385.

⁸ Falih Rıfkı, Eski Saat, 402 - 403.

meşhur olan «Arpa tarlası gibi yanmak» tabirine¹, Reşat Nuri Güntekin ise bir kahramanının Aslı ve Kerem gibi yanmasına telmih eder.² Ahmet Kutsi Tecer'in «Çay Vakti» adlı şiirinin:

Dağlar, yol ver, benim bugünkü Kerem Sofa ile bir başka yurda göçelim³ mısralarında görülen Kerem sevgisi, Kerem düşüncesi ve motifleriyle bu izlerin tarih çerçevesi içindeki derinlik ve genişliğini göstermiş bulunuyoruz.

Hikâye ile ilgili adlar ve yer isimleri

Arapça'da nefâset, izzet, şeref, uluvvicanâb mânalarına gelen, hem Tanrı'nın, hem de insanların vasıflandırılmasında kullanılan «kerem» kelimesi⁴, Keremullahü Vechehu olan Hazret-i Ali'ye bilhassa Alevî ve Bektaşilerce sıfat olarak verilmiştir. Ali'nin İslâm âlemindeki büyük tesirini düşünecek olursak, diğer Arap adları arasında bu sıfatın da dilimizde yer almasını pek tabii görmek lâzımdır. Hicrî 866'da tanzim edilmiş olan Akşehir'in «Maruf Tekkesi» vakfiye suretinde köy ve bağ adları olarak: كرم صوباشي ؛ كرم خاجي عادل ؛ كرم كاركا ؛ كرم القاضي gibi isimler geçmektedir.⁵ Şu hâlde göre kahramanımızın -Aras yolunu takip ederek dolaştığı yerler müstesna- adının yer isimlerinde daha çok yukarıdaki tesirleri taşıdığını, insan isimlerinde ise hikâyemizin kuvvetle âmil olduğunu söyleyebiliriz.

Kerem: Hikâyemizin kahramanı olan Kerem'in adının Anadolu ve Azerbaycan'da isim olarak kullanıldığını biliyoruz. Erzincan'ın Cimin, bucağına bağlı Kara Kilise köyünde Kerem Çavuş adında birinin mevcudiyetini aynı köyden Cafer'den öğrendiğimiz gibi Eczacı Bay Ömer Erzurum ve Erzincan'da, Binbaşı Âsaf, Palû'da, halk arasında bu isimdeki insanlarla görüştüklerini söylediler. Sivas'ta, 1941 yılında aynı alayda askerlik ettiğimiz Başkale'nin Haretiş köyünden 336 doğumlu Kasım oğlu Kerem'i tanıyorum.

Tarihçi Mükrimin Halil Yinanç'tan Elbistan ve havâlisinde bu adla anılanların bulunduğunu ve Elbistan'da Şah Kerem Usta'nın yaşamakta olduğunu öğrendim. Denizli'nin Başkarcı köyünde sazı ile şöhret bulan Süleyman hikâyemize muhitte olan alâka tesiriyle bugün Kerem adı ile anılmaktadır. Kars'ta da çocuklara bu ad veriliyor.⁶

¹ Hüseyin Rahmi, Utanmaz Adam, s. 447.

² Reşat Nuri, Ateş Gecesi, s. 17.

³ Ahmet Kutsi, Gündüz. sa. 7.

⁴ Naci Lûgati, s. 623.

⁵ Rıfki Melûl Meriç, Akşehir Türbe ve Mezarları, Türkiye. v. s. 200-201.

⁶ A. Caferoğlu, Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, s. 293.

Azerbaycan'da da Rus tazyiki yüzünden dağlara kaçan «Kaçak Kerem» ve onun destanı malûmumuzdur.¹ Anadolu ve Azerbaycan'da gördüğümüz bu isim edebî eserlerimizde de görülüyor. Dağa çıkan Kurt'ta², Halide Edib'in "Fadime Nine"sinin erkeği Kerem Dede olduğu gibi, İlhami Bekir'in bir şiirinde³ yaralandığı zaman nişanlı kızların ağızları ile su taşıdığı, kurt südü emmiş bir kuzu olan ve gök gibi geniş ve uzun gözlerle ölen askerin adı da Kerem'dir.

Aslı: Karsta kadınlara verilen adlardan biridir.⁴

Sofu: Tasavvuf ve din gibi bir felsefe ve bir müessesenin alemi olan bu kelime Erzincan'da ve Âşık Esat'ın köyü Kiy'de kullanıldığına göre daha çok hikâyemizin şöhreti sebebiyle yayılmıştır. Tedahül etmesine rağmen Millet Kütüphanesinde şiirlerini gördüğümüz Sofi veya Sofu⁵ ile 19'uncu asrın sonlarında yaşayan Konyalı Tahir Paşa'nın:

Bir âciz abdalım kapına geldim Halka-i zikrine kabûl et beni

şiirini yazdığı Sofi veya Sofu adlı zatı zikrediyoruz.⁶ 1938 yılında Siirt'te 130 yaşında bir şahsın yaşadığını bir münasebetle gazeteler nakletti (Cumhuriyet, 12 - İkinci teşrin 1938).

Kahramanların adlarına izafe edilen yerler. - Kamus tercümesinde Âsım, "Kerem" kelimesini bir yer adı olarak gösteriyor.⁷ Erzurum'la Hasankale arasında bir «Kerem Mağarası» ile Tercan'ın kuzeyinde Yahya Bey deresi yanında «Kerem Taşı» vardır. İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı "Köylerimiz: 1928" adlı kitapta aşağıdaki köyleri görüyoruz:

İL	İLÇE	BUCAK	KÖY	SAYFA
Balıkesir	Burhaniye	---	Kerem Köyü	384
Kastamonu	---	Kozyaka	Keremli	873
Kocaeli	Kandıra	Kımaz	Keremler	820
Siirt	Şirnak	---	Kerem Köyü	650
Trabzon	Vakfikebir	---	Kerem Köyü	739

¹ İsmail Hikmet, Azerbaycan Edebiyatı Tarihi c.1, s. 54, 2/1. Caferoğlu, Doğu İllerimiz Ağızlarından Derlemeler, 191.

² Halide Edip, Dağa Çıkan Kurt.

³ İlhami Bekir, Mustafa Kemal (Şiirler), 5. 10 - 11.[4] A. Caferoğlu, Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. s. 289.

⁴ A. Caferoğlu, Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, s. 289.

⁵ Millet Kütüphanesi, 757 numaralı mecmua.

⁶ S.Nüzhet - Ferit, Konya Halkıyatı, s. 62.

⁷ Kamus Tercümesi, c. 3, s. 549.

Yer adı olarak Sofu'ya gelince; Anadolu'da halkının dine olan bağlılıklarından kinâye, Sofu veya Sofular'la anılan birçok köy yukarıda söylediğimiz tesirleri taşıdığı ve katilik göstermediği için kitabımıza alınmadı. Kerem'in vefasız sevgilisine ait iki yer biliyoruz. Biri Bayan Zenan'ın söylediğine göre Urmiye'de "Aslı Bulağı" diğeri de Dumlupınar'ın kuzey doğusunda Kütahya'nın Aslı Hanlar köyü.

Doğu Bayezit'te bir «Keşiş Bahçesi» vardır. Aslı'nın babası orada kaldığından bu isim verilmiştir. (Tayyar Tatar, müteahhit)

Kayseri'nin Talas bucağına bağlı Zincidere köyündeki eski Rum manastırı bahçesinde Kerem'le Aslı buluştukları için buraya "Hasbahçe" diyorlar (Kasım Gömeçli, öğretmen).

Hikâye ve Şiirlerde Geçen Yer Adları

Acem (memleket)	Yz. 26- b; İk., K. 99 ;Yz. K. 41 : ŞE., K. 5.	Cinci beli	İK 77.
Acur	İK.31. K. 29.	Çanlıkilise	Yz. 42 -a. 48- b, 49- a ; İK. 51, K. 56.
Ahat	İK. 46, 48.		MEBK. K. 46.
Aluska	İK. 32, 33 ; SN. K. 46.	Çilhoroz(dağ)	ŞE. Esat, K. 1.
Antakya	İK. 122.	Çıldır	İK. 31.
Arabistan	SN. K. 4, 6.	Çağlı	MEBK. K.46.
Aşkât	İK. 79, 82.	Çobanköprü	İK. 59, K. 64. K. 65.
Ayaş	İK. 85, 86.	Çukurça	PN. K. 2.
Azerbaycan	MEBK. K.45.	Deliklitaş	İK 92.
Bağdat	Yz. 30 a-b. K. 59; SN. K. 46; Pn. K. 1.	Diyarbakır	İK K. 75.
Basra	SN. 46.	Dokuzyazı	İK. 90.
Bayat	İK 43.	Eleğaz Dağı	İK.40.
Bayezit	İK. 42, K.43, 44	Elmalı	İK 94, K. 104.
Beg (dağ)	K. 65.	Elmalı Dağı	İK. 94, K. 105.
Beg şehri (ırmağı)	Yz. 20.a.	Engürü	İK. 83.
Beg (şehri)	Yz. 15-a, 17-b, 20-a, 21 - a, 23-a, 23 - b.	Erciş Dağı	İK.96.
Belen	İK.121.	Erdiş	ŞE. - Esat, K. 1.
Belh	SN. K.46.	Erzincan	Yz. 60-a, K. 77; İK. 78; ŞE. K. 1.
Bingöl	Yz. K.40, Yz. K.64, Yz. K. 34, İK. 38.	Erzurum	Yz. 51 - a, 52- a, 53- b, K. 64, 68 İK. K. 66, 68, 77, S.66; SN. K.46., İHS. K. I ; ŞE. - Esat, K. I.
Bosna	SN. K. 46.	Esen (kalesi)	İK. 72.
Buhara	SN. K. 46 .	Eğlen	Yz. 9.a, 13- b, K. 11.
Bursa	SN. K. 46.	Gemi (Ağrı)	İK. 79.
Caferoğlu Hamamı (Erzurum)	İK.69.	Gence	İK. 28.
Ceyhun	İK.106	Geylan	İK. K. 44.
Cibceboğazı	ŞE. Âşık Esat, K. 1.	Gümüşlükünbet	İK. 63.

Gürcistan	İK. 35, 36, 37, 59; SN. K. 46.	Kurtbeli	İK. K. 99, 100.
Hadımpınarı	İK. 63.	Kulbe	İK. 38.
Halep	Yz. K. 59; İK. 120, 123, 127; SN. K. 46.	Kürdistan	İK. 43.
Haramideresi	Yz. 11-b.	Lahur	Yz. 46 -a
Hasankale	İK. 58, 61.	Lâleli dağ	İK. 64, K. 77.
Hasanova	ŞE. - Esat K. 1.	Maraş	Yz. 51.A, K. 65, 77, 62 . b, 64 – a,
Hicaz	SN. K. 46.	Maraş gölü	Yz. K. 65.
Hint	Yz. 47-b.	Maraş yaylası	Yz. K. 77.
Hoy	İK. K.6, s.15, 25.	Mardin	İK. K. 55.
İncesu	Yz. K. 77.	Mezgie (Mazgirt)	İK. 53, 54.
İran	İK. K. 44.	Mısır	Yz. 59. SN. K. 46.
İrbit	İK. 83.	Mumcular mahallesi (Erzurum)	İK. 70.
İstanbul	Yz. K. 59; SN. K. 46.	Muş	İK. 49, 50. 51; K. 53.
İzmir	SN. K. 46.	Narman	İK. 41.
İsfahan	İK. 1, 5, 7, 12, 16, 18, 22, 25, 124, 128, K.6, 28, 77; İhs. K. 1.	Nemrut dağı	İK. 49.
Karapınar	İK. 119.	Oltu	İK. 40.
Karadağ	Yz.K.107; İK.95, K.106; İhs.K.1 yz K 77.	Oran	AB. K. 1.
Karahisar	İK. K. 38.	Orhan	İK. 35.
Karaman	İK. K. 53.	Orta mahalle (Kayseri)	İK. 99.
Karasu	Yz. 26-b, 29-a, b, 32-b, 34-a, 37-a, K. 41, 41-a, 42-a 43 - a, b, 46-a, İK. 38, 39, 40; SN. K. 46.	Otlak kalesi	İK. 57.
Kars	Yz. 37. a, K.58	Parmak deresi	İK. , 105.
Kars kalesi	Yz. 12 - b.	Parmak ovası	K. 94.
Karataş	Yz. 51 - a, 59 - a, 61 - a, 62 - a, 63 - b, 64 - a, K. 77, 81, 82, 88, 92, 107; İK. 59, 94, 105, S. 96. K.106, S. 98, K.110, 112; S. 123; İhs.. K.1 ; ŞE. K.16.	Pasin ovası	İK. 56.
Kayseri	Yz. 51. a.	Resul dağı	Yz. 17-b
Kemah	Yz. K. 77.	Revan (Erivan)	İK. 29, 30.
Kemah dedeleri	Yz. K.46, 54, 52-b	Rumeli	SN. K. 46.
Kızılırmak	İK. 88. K. 97. S. 90.	Sabanca	Yz. K. 77
Konya	SN. K. 46.	Sarılar	İK. 79.
		Sarısu	Yz. K. 65.
		Sekri?	İK. 34.
		Sivas	İK. 90, 91.
		Süphandağı	İK. 47, K. 50.
		Sultandağı	İK. K. 19.
		Şam	Yz. K.59; tK, K. 68. SN K. 46.
		Şiraz	Yz. 1. 17. b, 27 - a, K.23.30 .b, 33-b, 34 - a. 39 . a, 41. b, 45 - b.56-a. 73-a.SN, K 46.
		Şoğın deresi	İK. 74 K. 81.
		Şuşa	İK. 26. 27.
		Teke	İK. 118.
		Tercan	İK. 86, K. 83, İhs K. 1.
		Terküş	İK. 122.

Tiflis	Y2.25.b,28-b,29-a, 30 B.b, 31-B 99.b, İK. K. 44, 5. 46.		İK. K. 44, 5. 44. 45, SN. K. 46, ŞE. Esat K. 1.
Tiflis dağları	Y 2. 39 - a, 37.B.	Varbik?	İK. 14. 75.
Trablus	SN. K. 46.	Yemen	Yz. 47 - b.
Tuna	ŞE. K. 1.	Yıldız dağı	İK. 90, K. 99.
Tunus	SN. K. 46.	Zengi	İK. 5, 6, 10, 12. K. 6. 5. 13, 15, 16, 1a, 24.
Turan	İK. K. 44.		
Urum	İK. K. 99.		
Uzun Ahmet	İK. 56. 58, K. 62.	Zile	İK. 87. 90.
Ürgüp	İK. 44, 92, 93.		
Van	Yz. 42.a, b K, 54, 46-b, 47- a. 48- b,		

Başka Milletlerde Kerem Hikâyesi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile paralel olarak teşekkül eden Hıristiyan reâyâ sınıfının Türklerle asırlar boyunca devam eden kültür alış verişini edebiyat eserleri kadar samimiyetle aksettiren hiçbir vesika yoktur. Bu itibarla Türk kültürünün Ermeniler üzerindeki tesirini anlamak için, hayatın aynası olan edebiyatta bu mevzuu tetkik ederek çok mükemmel neticeler elde eden Prof. Fuad Köprülü'nün makalesini gözden geçirmek kâfidir.¹

Hikâyemizin orijinalitesi ve kahramanlarından birinin Ermeni oluşu, Ermenilerin de mevzumuza rağbetini arttırmıştır. Anadolu ve Azerbaycan'da -okunma şeklinde zikredeceğimiz üzere- birçok Ermeni âşıkları tarafından bilinen ve terennüm edilen hikâyemiz, Ermeni yazıcılarına da tesir etmiştir.

Kafkasyalı Chirvanzadé, bir romanında² fakir ve sarhoş bir babanın hastalıklı kızı olan Sona'yı Kerem'in bir türküsü ile uyandırdığı gibi, Ermeni harfleriyle Türkçe olarak yayınlanmış Kerem kitabının mevcudiyeti alâka ve tesiri gösterecek durumdadır.

Kerem ile Aslı'nın Batı İran'da da okunan ve sevilen hikâyeler arasında bulunduğunu İzmir'de bir İranlı tüccardan öğrendim.

Bundan başka hikâyemiz Almanlara da tanıtılmıştır. Macar tarihçisi H. Vambéry'nin, bazı manzumeleri Almanca'ya çevirmesi³ ve «Kūnos»'un teşviki ile Grünfeld Leopold'un kaba taslak bir tablosunu vermek gayesi ile hikâyemizin 17 şiirini serbest bir tercüme ile Alman-

¹ Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı'nın Ermeni Edebiyatı Üzerindeki Tesirâtı, Edebiyat Fakültesi Mecmuası sa. 1.

² Chirvanzadé, La possédée, p. 45.

³ Âdil Han Ziyad Han, Azerbaycan Hakkında. s. 20.

ca'ya nakletmesi bir müsteşrik - türkolog zihniyetiyle olsa bile tercih bakımından karakteristik sayılmalıdır.¹

Hikâyenin okunma şekli ve yayılış sahası

Kerem ile Aslı hikâyesinin halk hikâyelerimizde, saz şâirlerinde, Tanzimatçılarda, karagöz, tiyatro, opera ve sinemada; halk resimleriyle an'ane ve yeni muharrir ve şiirlerde gördüğümüz izleri onun ne kadar yayılmış olduğunu göstermeğe kâfidir. Ayrıca kendisine mahsus besteleri de şöhretine ve unutulmamasına bir kat daha âmil olmuştur.

Dıştan içe çevrilmiş canlı bir faaliyet olan okuma, Kerem hikâyesinde ya âşıklar tarafından saz yardımı ile, ya bir kişi tarafından kitaptan -şiirlerini besteli olarak- veya doğrudan doğruya roman okur gibi okumaktadır.

Hikâyenin yayılışına en ziyade âmil olan âşıklar, âşıklığın tabii şartlarından biri sayılan seyâhatlerinde köy köy, kasaba kasaba ve kahve kahve dolaşarak son yıllara kadar saz şiirlerini yaydıkları gibi Kerem hikâyesini de okurlardı.

Hususiyle Kerem okumakla şöhret bulanları vardı. Kilisli Rifat Bilge, 1300 yıllarında Kilis'te 70 yaşlarında "Körgâvur" veya "Kerem'i öldürmeyen Âşık" adıyla şöhret bulan bir Ermeni âşığının başına gelen vak'ayı hikâye etti (Not: 1). 1923 yılında Turgutlu'nun Bozkır köyünde bir düğüne davetli bulunan Hakkı Göbekoğlu "Suphaneke" yi bile sazında söyletebileceğini iddia eden Bozköylü bir âşığın Kerem'i okuyup çaldığını bana söyledi.

Kerem'i bazen bir kişi, -ekseriya kadın- mensur kısımlarını kıraat ederek, manzumelerini makamla okur. Bu okunuş şeklinin Anadolu'da mevcudiyetini -meselâ: Afyon, Isparta- Salih Zeki Aktay hikâye etti. Turgutlu'da merhum Mustafa Naiboğlu, orada bağcılığın yayılmasına yani 1300 yılına kadarki günlerde kadınların damlarda koza ayıklarken birinin okuyup -makamla- diğerlerinin lezzetle dinlediklerini söylemiştir.

Diğer okuma şekli de yazma ve basmalar vâsıtası ile oluyor. Bu şekilde okuma, roman okur gibi okumadır. Keza Profesör Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* adlı eserinde Kerem'e benzer bir hikâyenin, Uşak'ta mensur kısımlarını hikâye şeklinde anlatmak ve türkülerini makamla söylemek âdetinin mevcudiyetini, 1834'de eserini neşretmiş olan İngiliz seyyahı F. A. J. Arundell'den naklen söyler.² Vehbi Cem Aşkun'un da işaret ettiği (Sivas'ta bu okunuşu eserinde

¹ Grünfeld Leopold, *Anatolische Volkslieder*.

² Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* s. 46.

zikreden Pertev Naili Boratav¹, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın İffet romanında (ilk basımı: 1898 ; yazılışı: 1896) halk hikâyelerimize ve Kerem'e dair verdiği bilgi ile bu mevzuu sağlamlaştırıyor.²

Not. 1: Kilis'te bir gece toplantısında Kerem'i okuyan «Kör Gâvur» sonunda kahramanımızı öldürünce, bir sipahi tabancasını çıkarıp. «Kerem gibi bir âşık ölür mü? O öldükten sonra sen ne diye yaşıyorsun» diye âşığı vurmağa kalkar. Bunun üzerine âşık, hikâye henüz bitmedi, der. Hızır'ı getirir, Hızır âb-ı hayatı Kerem'in küllerine serper ve Aslı ile birlikte dirilir, düğün yapılır ve murada ererler. Bu vakadan sonra kendisine (neden Kerem ölmüyor) diye sordukları vakit, âşık, «aman, bir sipahi çıkar da başımız belâya girer» dermiş.

1936'da onuncu basımını yapan *İkbal*, 1938'de ikinci defa basılan *Kanaat*, 1930'da çıkan Devlet Matbaası neşirlerinden başka birçok kütüphaneler tarafından hulâsa halinde veya mufassal olarak bugün ve evvelce taş basmaları çıkmış ve çıkmakta olan hikâyemizin bir vatani da Azerbaycan'dır. Kerem, orada da Anadolu'da olduğu gibi okunmakta ve sevilmektedir.³

Taşkent'te taş basmalarından okunduğunu Bay Minhacı'dan duydum. Başkırt'lar arasına da son yıllarda (yarım asır) İstanbul'dan geldiğini Prof. Zeki Velidi Togan anlatmıştı. Hazar denizinin doğusundaki bütün Yumut ve Teke Türkmenlerinin -göçebe, şehirli- hikâyemizin yazma ve basmalarını tanıdığını Astarabad'ın kuzeyinde Atrak ve Gürgen ırmakları arasında bulunan Gümüştepe kasabasından Baycan Turanlı'dan öğrendim.

Siyasî muharrirlerden merhum Muharrem Feyzi Togay'dan naklen Kırım'da; niuhtelif Rumeli muhacirlerinden ise Selânik ve Manastır gibi eski Türk illerinde İstanbul basmalarının halkın aradığı kitapların en gözdesi olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz.

¹ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* s. 170.

² Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* s. 171.

³ İsmail Hikmet, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, c. 1. s. 58.

V. KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN TEŞEKKÜLÜ MESELESİ

Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi adlı eserinde, türkölü- halk hikâyelerinin ferdî menşei meselesini halletmiş olan Fuad Köprölü'yü istisna edersek, Halk hikâyelerimizin doğuşu üzerinde son zamanlara kadar ciddî bir tetkik yapılmamıştı.

Geçen yıl, neşrettiği «Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği» adlı değerli eseriyle Profesör Boratav, hikâyelerimizle uğraşanlar için gerçekten karanlık olan birçok meseleleri ve bu arada doğuş meselesini incelemiş bulunuyor. (Bak : Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği (s. 131-185).

Eserinde, hikâyeleri:

- 1- Türkölü hikâyelerin meydana gelişi. (Bunlar, bir veya birkaç türkölü ihtiva eden hikâyelerdir.).
- 2- Büyük hikâyelerin meydana gelişleri.) safhalarında tetkik etmiş bulunan Pertev Boratav, aynı zamanda müellif meselesinin münakaşasını:
- 1- Müellifi malûm hikâyeler.
- 2- Yaşadıkları muhakkak olan âşıkların hayatını anlatan hikâyeler.
- 3- Müellifi meçhul hikâyeler.) bahislerinde yapar.

Âşık hikâyecilerin tekevvün anlayışına sadık kalarak¹ hikâyelerin geliş seyrini :

- 1- Bir hakiki vaka veya hazır hikâye mevzuunun seçilmesi.
- 2- Bu hikâye veya vakanın türkölü isteyen yerlerinin tayini ve buralara uygun türkölülerin yapılması.
- 3- Hikâyenin aralarına türkölüler konmak suretiyle anlatılması) şeklinde şemalandıran Pertev Boratav, musannifi meçhul hikâyelerin tekevvününü musannifi malûm hikâyelere irca ederek, iki grupta toplar.
- 1- Bunlardan bir kısmı da herhalde yaşamış âşıkların mâceralarıdır. Binaenaleyh ihtiva ettikleri türkölülerin hiç olmazsa bir kısmı o âşıkların kendi mallarıdır. Tercümei hali âşığın hayatını menkıbeleştiren epizotları saz şâirine ait türkölüleri ve kendi tanzim ettiği türkölüleri bir musannif âşık tertip etmiştir; fakat zamanla, eserin kahramanı olan âşığın târihi hakiki hüviyeti gibi, bu musannif de unutulmuştur.
- 2- Bir kısmı ise musannif âşığın her hangi bir vakayı veyahut bir kara hikâyeyi alması, türkölülerini düzmesi ile meydana gelmiştir. Birinci grupta olduğu gibi burada da bu musannifin unutulmuş olması bu hikâyeyi musannifi bilinmeyen eserler sırasına geçirmiştir.²

¹ Pertev Nailî Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 33.

² Pertev Nailî Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 46.

Kerem ile Aslı da, işte yukarıda tekevvünü iki grupta toplanmış bulunan musannıfı meçhul hikâyeler arasına girmektedir.

Biz, hikâyemizin teşekkül zamanı, yeri, ve şâirinin hayatiyle ilgili malûmat ve rivâyetleri kısaca göstererek malzememizin imkânları nispetinde vardığımız neticeleri göstermeye çalışacağız. Profesör Fuad Köprülü henüz basılmamış 17. Asır Türk Edebiyatı Tarihi notlarında, Âşık Garip, Şah İsmail gibi halk hikâyeleriyle beraber Kerem ile Aslı'nın da bu asırda doğduğunu ve Azerî Edebiyatı notlarında Azerî sahasında teşekkül ettiğini kuvvetle tahmin ediyor. Fuad Köprülü'den sonra Profesör Pertev Boratav, 1931'de Bartın gazetesinde¹, 1932'de Adsız Mecmua'da yazdığı makalelerle konumuza temas etmişlerdir.²

Pertev Boratav, hikâyemizi halk şâirlerinin etrafında teşekkül etmiş hikâyelerden ad; Kerem Dede veya Âşık Kerem adlı bir şâirin yaşamış olmasını çok kuvvetle tahmin ederek ve bazı motifleri eski olsa bile halk şiirinin bir taraftan tasavvufî ve klasik edebiyatın diğer taraftan Kızılbaş ve Bektaşî geleneklerinin tesiri altında kalmağa başladığı devirde 17. yüzyıldan sonra teşekkül etmiş olarak göstererek, hikâye için, 17.asrı kabul etmek mümkündür, diyor.

Sadettin Nüzhet Ergun da Âşık Kerem'i 17. asrın ilk yarısında Anadolu'da yaşamış kıymetli bir saz şâiri olarak gösteriyor.³ Yine Pertev Boratav, Erzurum'da kendisine Emrah ile Selvi Han hikâyesini anlatan Âşık Battal'dan, Kerem'in Emrah'ın ölümünden sonra Erciş'ten geçtiğini naklettikten sonra⁴, halk an'anesinin verdiği kronolojik malûmatta bir hakikat olabileceğini işaret ederek şunları kaydeder:

- 1- Kerem ile Tahir Mirza aynı zamanda yaşamışlardır; Aslı, ve onun peşinden Kerem, Nil kenarındaki Karaman (?) şehrinden geçerlerken, Zühre Han ile rastlaşmışlar ve birbirlerine türkü söylemişlerdir.⁵
- 2- Tarihi kaynakların (M.1580-1598 : H: 988-1007) yılları arasında yaşadığını kabul ettiği Köroğlu hakkındaki bir rivâyeti yazdırmış bulunan Poshoflu Âşık Müdamî'ye göre Köroğlu'nun babası İsfahan Şahı'nın yanında baytarmış; Şah, gözlerini çıkarınca «İnşallah oğlun olur, gurbete düşer, onun hasretiyle senin de gözlerin kör olur.» diye kargış etmiş.

Böylece büyüyen Kerem, 17 yaşında:

¹ P.Nailî, Âşık Kerem'e Dair Bartın, sa. 312.

² P.Nailî, Kerem ile Aslı hikâyesi ve Âşık Kerem. Adsız Mecmua, sa. 17.

³ S. N. Ergun, Halk Edebiyatı Antolojisi, s. 71.

⁴ Pertev Nailî Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 39.

⁵ Pertev Nailî Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 40.

*1017'sinde içtim aşkın badesin
Revan oldum Aslı diye diye ben*

mısralarındaki ifadeye göre gurbete çıkar.¹

Halk hikâyeleri müellifi, yukarıda işaret ettiğimiz Koroğlu hakkındaki tarihî kayıtlarla elde ettiği rivâyetlere ve şiirlerin şekline dayanarak Koroğlu, Tahir Mirza ve Ercişli Emrah hikâyeleriyle birlikte hikâyemizin de evvelce kabul ettiği şekilde 16. asrın sonlarıyla 17. asrın başlarında teşekkül etmiş olarak kabul eder.²

Buna mukabil araştırmalarımız esnasında, 17.yüzyıl şâirlerinden «Âşık'ın» (Millet: 763) tespit ettiğimiz bir koşmasında:

*Dinleyin Âşık'tan bu can cevabını
12 noktadan gör hesabını
Kerem'e verirken aşkın kitabını
Ben fakiri bir kenara yazmışlar*

Ve yine aynı asır şâirlerinden Âşık Ahmed'in (Üniversite yazmaları, 1053) bir koşmasında:

*Der ki Âşık Ahmet der ki gitti yarım
Ciğerim yanıp tutuşup gider Kerem kan ağladı*

mısraları ile ve şâirimizin Mehmet IV (1648- 1687)'devrine ait yazma bir eserde³ şiirleri bulunduğu göre hikâyesinin 17. yüzyıldan önce teşekkül etmiş olması icap etmektedir. Millet Kütüphanesinde: «Derviş Mehmet, Kul Mehmet, Kul Mustafa, Kul Hüseyin, Dedemoğlu, Genç Abdal, Derviş Ali, Budala, Gariboğlu, Hatice, Pir Sultan, Âşık Halil, Teslim Abdal, Murtaza, Ednam ve Hataî'nin şiirleri arasında Kul Himmet'in 16. yüzyıl ortalarında büyük bir şöhrat olan Pir Sultan Abdal'ın mürididir.⁴ İki şiirindeki:

*Âşık olam Muhammed'in adına x Tapmayalım şu dünyanın tadına
Kerem Dede gibi aşkın oduna x Yana yana küll olalım sevdiğim?
Fatma Ana'nın katarına karıştım x Hasan ile Hüseyin'e eriştim
Kerem Dede gibi yandım tutuştum x Ah Hüseyin der de ağlar gözlerim*

¹ Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 40.

² Pertev Naili Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 40.

³ S. N. Ergun Floklor Postası. sa. 9.

⁴ Pertev Boratav-A. Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal s. 30. 79.

telmih hikâyemizin 16. asırda bilindiğini gösteriyor. Kayseri'nin Develi kasabasında Öğretmen Bay Ömer, Kuyucu Murat Paşa'nın Celâli eşkiyaları ile uğraşırken bu efsaneye rastlayıp kitap halinde topladığını, Develi'de rivâyet ettiklerini söylüyor. Murat Paşa'nın Canbulat ve Kalenderoğulları isyanlarını bastırması 1607 ve 1608 tarihlerinde olduğuna göre Develi rivâyeti Kul Himmet'teki malûmatı kuvvetlendiriyor demektir. Esasen yukarıdaki şiirlerde geçen «yanmak» motifinin Kul Himmet'in şiirinde kuvvetli bir unsur olarak yerleşebilmesi için oldukça uzun bir zamanın geçmesi lâzımdır. Bu itibarla biz, Kul Himmet'in de Pir Sultan Abdal gibi 16. asrın ikinci yarısında yaşamış olduğunu kuvvetle tahmin ediyoruz. Bütün bunlardan sonra:

- 1- Yazma nüshada, Kayseri'de kilisede sevgilisine adının Zâg-i Gurbetî, memleketinin Erzurum olduğunu ve orada Keremhan isimli bir şâire hizmet ettiğini; çoğu zaman ustasının mahlâsını kullandığını söylediği sırada hakikî şahsiyetini belli eden Kerem'in, bu tipik durumundan ötürü Erzurumlu olmak ihtimalini -hikâyelerde arada bir göze çarpan isim oyunlarına rağmen- ileri sürüyoruz.
- 2- Şâirimizin şiirlerinin şekli, dilinin Karacaoğlan ve Cevherî'ye nazaran işlenmemiş bulunuşu; hikâyesinde Bektaşî gelenekleriyle divan unsurlarının pek silik tesirler göstermesi ve 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yetişen şâirlerdeki izleri sebepleriyle 16. asırda yaşadığını kabul ediyoruz.
- 3- Hikâyede nazmın doğuşu için kabulü zarurî olan mâcerânın Kerem'in başından geçmesi pek mümkündür. Hattâ şiirlerin büyük bir ekseriyeti de ona aittir. Profesör Pertev Boratav'ın kabul ettiği gibi¹, bu şiirleri 16. yüzyıldan önceye götüremeyeceğimize göre, hikâyemizin yanma motifini haiz eski bir kara hikâye veya epizotla beslenmiş olmasını kabul ederek ilk tasnifinin bu asrın birinci yarısında yapıldığını tahmin ediyoruz.
- 4- Teşekkül sahası, Doğu Anadolu'yu da ihtiva etmek üzere bir Azerî sahasıdır.

¹ Pertev Nailî Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği s. 117.

EK METİNLER

HİKÂYET-İ KEREMHAN METİNLERİ

1

Behey baba bir sevdaya düş oldum
Bir kadeh verdiler Kırklar elinden

Sırrım yarenlere desem ar mıdır
Bencileyin aşka düşen var mıdır

.....
Ümidim var düşer benim tuyuma (?)

.....
Ne bilürem o da bana yâr mıdır

Dağlar yandı gülşenimden şadımdan
Ol lebleri dört şak olmuş dadından

Hayır yoktur ateşimden odumdan
Bilmem yanağında yanan nar mıdır

Kınamayın dostlar bu Gülşen Şahı
Gönül ister anı görsün bir dahi

Yüreğimden çıkmaz Meryem'in ahı
Göremezsem işim gücüm zar mıdır

Ben Gülşen'im işte sırrım söyledim
Hata ettim bir kababat eyledim

Kereminden bir pusecik diledim
Bu suç ile dünya bana dar mıdır

2

Ufacık defecik kuşar
Aslı oturmuş gergef işler

Yalı kenarında kışlar
Atıvermiş kollarını

Boğazında elmas haçı
Seyreyledim sırma saçı

Başında gılmanlar tacı
Döküvermiş tellerini

Aslı'm Kerem'i kınama
Aslı düşersin sineme

Gülşenler konu haneme
Ben sararım bellerini

3

Darılmışsın nazlı Aslı'nı
Ol Azrail canım alsa

Gönül senden ayrılır mı
Gönül senden ayrılır mı

Hep güzeller bunda gelse
Her bir güzel Gılman olsa

Dertlerin dermanın verse
Gönül senden ayrılır mı

Kaşların benzer kemana
Süleyman olsan cihana

Hüsnüne var mı bahane
Gönül senden ayrılır mı

Sefil Kerem gülmeyince
Ya sen ya ben ölmeyince

Dost gülünü dermeyince
Gönül senden ayrılır mı

4

Nasıl gidem zalim Keşiş
Bir sevda düştü serime

Yeni buldum Aslı derdim
Dağları tuttu feryadım

Benim sözlerim bir oktur
Sizlere minnetim yoktur

Pirlerden imdatçım çoktur
Yaradan verdi muradım

Gam yemem pişmiştir aşım
Gel Keşiş sen Kerem başım

Serimde çok aşk ateşim
Kerem Şah'tır benim adım

5

Hayal hayal oldu karşiki dağlar
Yastık melil melil döşek kan ağlar

Hastanın halinden ne bilür sağlar
Selvi ağacı hani senin meralin

Ateşim yanmadan tütünüm tüter
Bunda ayrılık var ölümden beter

Meyvasız bağlarda bülbül mü öter
Selvi ağacı hani senin meralin

Coşkun sular gibi akar çağlarım
Bir ah eder selvi seni yakarım

Ben Kerem'im yâr yoluna bakarım
Selvi ağacı hani senin meralin

6

Behey baba nasıl olur
Varır bir engine düşer

Hali yârdan ayrılanın
Yolu yârdan ayrılanın

Karanfilim tutmaz imiş
İşe güce gitmez imiş

Gül dikensiz bitmez imiş
Eli yârdan ayrılanın

Şahinler göğe çekilir
On beş yaşında bükülür

Turnalar yere dökülür
Beli yârdan ayrılanın

Sefil Kerem güldü derler
Söylemeden öldü derler

Gül dibinde kaldı derler
Dili yârdan ayrılanın

7

Güvenemem bey baba fani dünyaya Dünyada bir murat almış var mıdır
Hani Lokman Hekim hani Süleyman Ecele bir derman bulmuş var mıdır

Bize mekân olsun bu kara dağlar Yıkıldı bahçeler virandır bağlar
Derdimi duyanlar ah edip ağlar Ağlayıp şad olup gülmüş var mıdır

8

Aslı'm göçmüş vatanından elinden Kelp rakip batırcığın hoş olsun
Bize bu ayrılık Mevlâdan geldi Ağlayu ağlayu gözler yaş olsun

Kahpe rakip dost bağını belleyen Siyah zülfün mah yüzüne telleyen
Seni senden beni benden eyleyen Umarım unulmaz derde düş olsun

Uğrun uğrun dost bağına girdiğim El uzadıp konca gülün derdiğim
Aslı ile zevki safa sürdüğüm Gündüz hayal hayal gece düş olsun

Beyler oynar santıracın merdini Çeken bilir ayrılığın derdini
Biz de çektik o yarenin dördünü Bir de sen ur anın ile beş olsun

Kerem öksüz gezer kendi haline Mevlâ'm dert vermesün garip kuluna
Herkes kuş kondurmuş kendi dalına Kondursunlar bizim dallar boş olsun

9

Şu dünyada üç nesneden korkarım Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm
Hiç birinden garip gönlüm şen değil Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Seyyah edip geldim bu kara taşla Yazılanlar gelür bu garip başla
Beni hasret etti kavim kardaşla Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Dertli Kerem.... göçülmez Ecelin şerbeti zehir içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

10

Behey baba ben bu derde düş oldum Mevlâ'm bir kuluna muhal görmesin
Sebeup olup beni yardan ayıran Dünyasında ahretinde gülmesin

Terki diyar oldum çıktım gurbete
Beni yardan ayıran düşün illete

Canlar mı dayanır böyle firkate
Kimseler derdime derman olmasın

Âlem taciz oldu Kerem zarından
Her kim hasret etti beni yârımdan

Serim kurtulmadı aşkın narından
Dilerim ki ecelile ölmesin

11

Benim Aslı'm varmış Eylan şehrine
İki dinli hercainin elinden

Benim burda duruşuma ne dersin
Sarıp da soluşuma ne dersin

Kalk gidelim bu yollarda kar iken
Babam tahtı vatanımda dururken

Derelerde coşkun sular var iken
Su çöllerde kalışıma ne dersin

Ben Kerem'im keremliğim bildirdim
Yavri Han Aslı'mı elden aldirdim

Dostum ağlar düşmanımı güldürdüm
Arsız arsız gülüşüme ne dersin

12

Ben gezerim muradımı almağa
Han Aslı'nın meftunuyum ezelden

Felek yaktı burcu yarım ağlarım
Dağı tuttu inkisarım ağlarım

Zulüm etti neler bana Han bana
Kahpe felek ne yapmışem ben sana

İçiriyor gamzeleri kan bana
Aldın aldın özge yârim ağlarım

Ne bağbanım ne bülbülem ne gülem

Koyuvermez felek ne şakiyam ne
gülem

Bir fakirem özge başıma değilem

Bu melâle giriftar oldum ağlarım

Hani benim mor sümbüllü bağlarım
Ben Kerem'im Han Aslı'mı ararım

Dertli sinem aşk oduna dağlarım
Behey Şahım anın için ağlarım

13

Bir dilberin meftuniyem ağalar
Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece

Anın için dertli sinem dağlıdır
Deli gönül bir Leylâ'ya bağlıdır

Kafîle-i kervandan alurlar baçı
Aslı'mın elinde yalın kılıcı

Ayrılık şerbeti zehirden acı
Benim için harca vermiş zağlıdır

Dilber meftun oldum zülfün teline
Kimi yeşil giymiş kimi al ilen

Sen beni aldadırsın şirin diline
Benim yârim sade giymiş ağılıdır

Ben Kerem'im dost köyünden gelürem
Ben Aslı'mın kokusundan tanırem

Bu yirlerde eğlenürem kalurem
Zülüfleri miski anber bağıdır

14

Ben gezerim ezeline
Yad ellerin güzeline

Düşmem güzün gazeline
İtibar eylemek olmaz

Cihan tâcizdir zarımdan
Âşığın özge yârından

Dağlar yanıptır narımdan
Kem haber eylemek olmaz

Sailim düştüm peşine
Kerem'in kendi işine

Dert belâ etti başıma
İnkisar eylemek olmaz

15

Nazlı yâri görüp niyaz eylesem
Başıma geleni bir bir söylesem

Acap bir gecelik mihman olur mu
Lutfü kereminden ihsan olur mu

Ne sebeptir Aslı'm incindi bana
Canı dilden meyil vermişim ana

Aslâ meyil vermez vefadan yana
Sinem uryan ciğer pürryan olur mu

Ben Kerem değilim ezelden beri
Şüphe etmem ya melektir ya peri

Kimseler gördü mü öyle dilberi
Yeryüzünde böyle insan olur mu

16

Çoktan çalmaz idim ben bu sazı
Beş vakti kılmayan beynamazı

Yerden şahin gökten
Kıblesin tanıdırsın allı put

.....
Sen bir allı putsun elde durunca

.....
Ballı kaymak çıkardırsın allı put

Sen bir allı putsun dağda yatırsın
Osmanlıyı sermayeye katarsın

İner düz ovada seyran edersin
Boş keseler doldurursun allı put

Sen bir allı putsun yamansın yaman Sizi taşıyanda bulunmaz iman
Garipler indiğin zaman Allah Allah çağırırsın allı put

Üstadın elinde harman savurur Biçare Kerem'i yoldan çevirir
Bulursun doksanında bir gâvur Tez götürürsün imana allı put

17

-

18

Aldı Kerem

Şimdi gayret düştü söz ile saza Gönül arzu çeker bahara yaza
Kalk gidelim seninle Hızır İlyas'a Soralım bakalım dertli kim imiş

Aldı Derviş

Davamız görülsün Hak divanında Çünkü seni gördüm hasret donunda
Belki Hızır İlyas senin yanında Görelim bakalım dertli kim imiş

Aldı Kerem

Mail oldum gerdanının ağına Giremedim bahçesine bağına
Kalk gidelim . . . dağına Soralım bakalım dertli kim imiş

Aldı Derviş

Şu boş yere çekmeyelim sevdayı Başımızdan kaldıralım kavgayı
Mecnun gibi arayalım Hüdayı Bulalım bakalım dertli kim imiş

Aldı Kerem

Kerem'im gideyim dostun köyüne Dost köyünde taşlar alıp döğüne
Arzum vardır gidem Hakkın evine Yüz sürelim görelim dertli kim imiş

Aldı Derviş

Niçin cevredersin sen tatlı cana Bilmez misin davan kaldı divana
Gel hor bakma Kerem bu Dervişana Söyleşelim bakalım dertli kim imiş

19

Aldı Kerem

Irmak kenarında esbap yuyanlar Yuyup yuyup gül dalına serenler
Ceylan gibi tatlı cana kıyanlar Allı gelin Han Aslı'ma benzersin

Aldı Gelin

Yiğit senin sözün canıma oktur Arasam cihanda menendin yoktur
Gelin kız bir değil gayetten çoktur Var git oğlan aradığın değilim.

Aldı Kerem

Aramızda dalga vardır dal vardır Başımızda dürlü dürlü hal vardır
Aslı'm gibi yanağında gül vardır Allı gelin Han Aslı'ma benzersin

Aldı Kız

Yiğit sana bu söz namustur ardır Halk içinde cihan başıma dardır
Ben hali değilim sahibim vardır Var git oğlan aradığın değilim

Aldı Kerem

Dua edin Kerem muradın alsın Beni yardan ayıran tutuşsun yansın
Kimin yarı isen mübarek olsun Allı gelin Han Aslı'ma benzersin

Aldı Kız

Kaldır yiğit başın bakam yüzüne Kurban olam ayağının tozuna
Sen kulak ver Urkiye'nin sözüne Gel git oğlan ben Han Aslı değilim

Bir melâl (merâl) sevmişem er olsun deyu Etmişim ikrarı vâd olsun deyu
Mahzundur gönlümüz şad olsun deyu Şunda bir namusu gayrete yazık

Hakkan derler hercainin yüzü yok Halk içinde söyleyecek sözü yok
Bilmez idim anın bende gözü yok Ettiğim ikramlar rağbete yazık

Tutamadım ben pirimin ahdını Göremedim nazlı yârin vaktını
Terk eyledim Şah babamın tahtını Gurbette çektiğim zahmete yazık

Kerem eydir var mı dostu görenler Cennetliktir bu haberi verenler
İmdat eylen muradına erenler Kâfir için . . . zahmete yazık

22

Genç yaşımda neler geldi başıma
Sail oldum senin düştüm peşine

Zalim baban ağı kattı aşıma
Ben yalvardım sen imana gelmezsin

Ben bilürdüm sen bir Keşiş kızısın
Daha sevicecek körpe kuzusun

Seherde açılmış tan yıldızısın
Ben yalvardım sen imana gelmezsin

İster misin düşem Sultanı Hana
Niçin zulüm edersin bu Keremhan'a

Yoksa bu hasretlik kalsın divana
Ben yalvardım sen imana gelmezsin

23

Kınamayın hey ağalar
Altın kafesimden beyler

Deryayı ummanı seyrettim
Uçan Gülşen'i seyrettim

Sakın kurtulmaz elimden
Terk olup Şiraz elinden

Asla fikrimden dilimden
Sevdiğim canı seyrettim

Ciğerimden akan kandır
Destinizde Keremhan'dır

Bana yardımcı Suphan'dır
Şükür Han Aslı'm seyrettim

24

Kınamayın ağalar mecnun olduğum
Yine aramızdan kalktı muhabbet

Beni mecnun eden ahdi amandır
Şimden sonra görüşmemiz gümandır

Güvenmeyin şu dünyanın varına
Yoktur bir âdil han düşem amana

Ayrılık sitemi kâr etti cana
Sürülmez dâvamız âhir zamanıdır

Can dayanmaz bu Kerem'in zarına
Bir âşığın sözü geçmez yarına

Kimseler düşmesin aşkın narına
Ruzi mahşere dek hali yamandır

25

Kadir Kayyum olan Allah
Bana verdin ben çekerim

Kullara verme bu derdi
Çöllere verme bu derdi

Var mı dost yoluna bakan
Derelerden coşup akan

Serimi odlara yakan
Sellere verme bu derdi

Ben Kerem'im kemden korkmam
Seyyah idem Şam'ı şarkam

Gurbet elde yoktur arkam
Yollara verme bu derdi

26

Nice bu hasretlik verildi bize
Yüzünden alaydım adu nikabın

Bir dahi zalimin yüzün göreydim
Ah çektiğim elâ gözün göreydim

Aramaz bizleri ol cismi nergis
Oturaydım bir arada diz be diz

Mahşere dek anı terketmeyiz biz
Söyledeydim şirin sözün göreydim

Kerem dilden nice kılsın bu zarı
Günde yüz bin kere gördüğüm yârı

Ciğerimden çıkmaz yâr inkisarı
Razı oldum günde bir kez göreydim

27

Behey ana ben bir derde düş oldum
Gözüm yaşı deryalara karıştı

Şu benim derdimden bilen olmadı
Hiçbir tabiplerden silen olmadı

Bakmaz mısın Ferhat ile Şirin'i
Attı külüngünü verdi serini

Anlar da sevdiler biri birini
Ferhat gibi yâr yoluna ölen olmadı

Mahi de Mihri'nin yoluna gitti
Dünyada murada Şah Sanem yetti

Arzu da Kamber'e çok sitem etti
Âşık Garip gibi gülen olmadı

Kerem'im der bu yollarda oturdum
Lokman Hekim gibi cerrah getürdüm

Mecnun gibi ben Leylâ'mı yitirdim
O da bir yaraya çare bulmadı

28

Sıra sıra olmuş inci dişlerin
Topuğa dökülmüş ebru saçların

Haddeden çekilmiş hilâl kaşların
Tel tel olmuş dökülüyor a cadı

Avurdunda diş kalmamış sökülmüş
Yaşın seksene varmış belin bükülmüş

Vücutunda tüy kalmamış dökülmüş
Daha neren methedeyim a cadı

Dertli Kerem daha neler söylesin
İşidenler gelsin doğru söylesin

Düşüp aşkın deryasını boylasın
Mezaristan harcı olmuşsun a cadı

29

Bir güzel sevmişim kendi özümden O da bezdi usandı halkın yüzünden
İki ellerim gitmez oldu gözümden Acizim silmeğe nem nem üstüne

Kerem'in sözleri âleme kemdir Aslı'mın cefası sineme demdir
Üç günüm dem ise beş günüm gamdır Gençlikte sürdüm dem dem üstüne

30

31

Aldı Kerem

İnsanı gezdiren bir kızıl kandır Âşığın kelâmı incü mercandır
Kerem Han dediğin nasıl bir candır Sen Kerem'i neresinden tanırsın

Aldı Berayet (?)

Âşık olan bilür altunu pulu Başına getürem nice bin hali
O da benim gibi Allah'ın kulu Ben Kerem'i sohbetinden tanırım

Aldı Kerem

Gönül bir sevdada çok fenadadır Kangı elde kangı diyar sancaktadır
Görmüşsün Kerem'i ne simadadır Sen Kerem'i neresinden tanırsın

Aldı Berayet

Kerem dediğin bir aziz candır Sohbeti pek çok karnı ummandır
Pâdişah oğludur hem dervişandır Ben Kerem'i sohbetinden tanırım

Aldı Kerem

Akar didem yaşı kimse silmeyor Gam belâ deryası serden ağıyor
Sen Kerem'i bildin Kerem seni bilmiyor Sen Kerem'i neresinden tanırsın

Aldı Berayet

Dinlesin sözümüz hâni adalet Halk içinde etme beni melâlet
Sana kurban olsun Âşık Berayet Ben Kerem'i destanından tanırım

32

Âdemi hayvanı tanıyıp bilmez
Ezanlar okunur namazın kılmaz

Vakitler gelende abdestin almaz
Camilere gider minber beğenmez

Günde seyyah eder dağ ile taş
Balta ile tıraş ederler başı

Aklına getürmez cehennem ateşi
Şehire gelende berber beğenmez

İnsansız dağlardır senin otağın
Evinde bulunmaz bir kat yatağın

Cahillik yoluna kaynamış yağın
Kahvelere gider minder beğenmez

İçer rakıyı mest olanı deyu
İki söz bellemiş usta olanı deyu

Konuşur eşekle dost olanı deyu
Kâmiller önünde şiir beğenmez

Sefil Kerem çeker ah ile zarı
Acap kim getürmüş bu sert hımari

Ana yardım etsin Yaradan Bari
Koparmış yuları urgan beğenmez

33

Her kim Han Aslı'mdan haber
getirse
Şu garip gönlüme sürur getirse

Han babam yerine ben Han
eylerem
Yeri var gözüüm üstüne mihman
eylerem

Karşıdaki karlı dağı yarsalar
Her kişinin sevdiğini verseler

Arasından lâle sümbül derseler
Ben Han olsam böyle divan eylerem

Asılayım siyah zülfün teline
Kerem der ki Han Aslı'nın yoluna

Kara bağrım delik delik deline
Bu canım uğruna kurban eylerem

34

Cüda düştüm vatanımdan ilimden
Feleğin kahrından yârin cevrenden

Diyarı gurbeti gezdim usandım
Bu tatlı canımdan bezdim usandım

Özüm Hakk'a doğru yönüm türaba
Kır atımın başını urdum bu taş

Gönül sail oldu düştü bu paya
Şu garip serimi ezdim usandım

Sefil Kerem gider böyle serseri
Gurbet elle gördüm ecel defteri

Bir ah etsem yakar somak mermeri
Ölümün ismini usandım

35

Tiflis dağlarından esen üzüzgâr
Duyurman Aslı'ma benden sakınır

Bağlanan yollarım atım eşkindir
Zira ciğer harap oldu gönül
çoşkundur

Biner idim atıma gidem aşikâre
Dellallar çağırır günde beş kere

Gezdiğim geceler gündüz aşikâre
Geçmedi minnetim gözden
düşkündür

Ben Kerem'in yoktur halka zararım
Mecnun oldum ben Leylâ'mı ararım

Hançer ile dertli sinem yararım
Ko desinler sefil Kerem şaşkındır

36

Tiflis yollarında yolum üç oldu
Şu beleş ömrümü dağdan aşırdım

Ben bu yolun kangısına gideyim
Ben bu yolun kangısına gideyim

Çektiğim emekler bugün hiç oldu
Yolumuz bir iken şimdi üç oldu

Han Aslı'mı görmek gayrı güç oldu
Ben bu yolun kangısına gideyim

Kim inanır Kerem muradın alsa
Meğer Hızır gele imdadı olsa

Gayrı bu hasretlik mahşere kalsa
Ben bu yolun kangısına gideyim

37

Behey baba döktüm aşkın zehrini
Aşk dediğin bir ateşten gömlek

Giye bilür nasıl sevda bu sevda
Giye bilür nasıl sevda bu sevda

Dört senedir gezdim derdim bilmez
Aşk dalından inen elma bulunmaz

Bir belâdır gayrı geri dönülmez
Soyan bilür nasıl sevda bu sevda

Ben Kerem'im adulara uymadım
.....

.....
Duyan bilür bu sevda nasıl sevda

38

Behey baba böyle sözler isteme
Ben derdimi kimselere deyemem

Bir imansız densiz bana naz satar
Korkarem derdime dürlü dert katar

Beni mecnun eden göğsü ağıdır
Sevilecek sarılacak çağıdır

Eser badi sabah zülfün dağıdır
Gayrı ele geçmez gamzesi naçar

Ben Kerem'im işte sırrım söyledim
Aşk gamının kervanına uğradım

Ciğerciğim aşk oduna dağladım
Hasretli turnalar geçti bir katar

39

Behey baba yine derdim başladı
Han Aslı'mın sevdası var yürekte

Gönül ister vatanını elini
Kahrı kırdı kanadımı kolumu

Nice âşıklar muradın aldı
Geçti beleş ömrüm vaktimiz geldi

Kahpe felek beni dertlere saldı
Genç yaşımda gurbet büktü belimi

Kerem sinesinde gamzeli oktur
Vatana dönmeğe ümidim yoktur

Ne yapayım orda adular çoktur
Baba gözlemeyin benim yolumu

Şimden sonra baykuş konsun haneme
Hayır ise dua etsin anama

Zira aşk belâsı düşmüş sineme
Allah bilür Han Kerem'in halini

40

Murat kenarında avcılar gezer
Var mıdır Aslı'mın menendi güzel

Derindir gölleri bahriler yüzer
Ardar kollarım çağlanı çağlanı

Aman Murat cümle sudan ulusun
Yâr elinden bâde içmiş delisin

Üstü köpüklenmiş bahar selisin
Akıp gidersin bulanı bulanı

Murat senin neredir durağın
Çok yalvardım işitmiyor kulağın

O Bingöl'e inmez mi yolağın
Dinle sözüm kal eğleni eğleni

Murat eli çek her çayda akmadan
Ben Kerem'im sen derdime bakmadan

Bir vefasız yârin cevrin çekmeden
Yandı ciğerciğim dağlanı dağlanı

41

Çoktan yol vermedi Acem dağları
Vefasız dilberi sever neyerim

Yitirdim Aslı'mı ben de ağlarım
Acap Aslı'm Kars eline vardı mı

Gözümden ayırdı ol yüce dağlar
Size direm size sünbüli bağlar

Yoktur aramızda ah edip ağlar
Söylen Aslı'm Kars eline vardı mı

Hani bize bakan kullar dayalar
Kars yolunda duran taşlar kayalar

Yarimin göğsünde sırma sayalar
Söylen Aslı'm Kars eline vardı mı

Yâr yolunda ötmez olmuş bülbüller
Kars ilinde biten ey konca güller

Çürüdü vücudum söylemez diller
Söylen Aslı'm Kars eline vardı mı

Çok dileğim vardır yâri görene
Melekler bir haber verin Kerem'e

Baykuş gibi ben oturdum virana
Benim Aslı'm Kars eline vardı mı

42

Âşığı maşuktan cüda düşünce
Gönül Allah'ın seyrangâhıdır

Anın için nice feryat ederler
Anın için bakıp âdet ederler

Çok seyir verdim Sultanlara Hanlara
Beni Han Aslı'mdan ayıranlara

Bu hususta çok divanlara
Huzuri mahşere dek lânet ederler

Lokman olsa saramaz yaramızı
Kerem eydir bizim maceramızı

Ol adular gayrı müdaramızı
Biz ölünce bir hikâyet ederler

43

Karşıdaki kanlı bınar
Ötüşürler suna gibi

Üç beş gelin bir kız gelmiş
Sanırsın göle kaz gelmiş

Birisinin adı Dudu
Kimler yudu kim taradı

Odur güzellerin adı
Kâkül gerdana az geldi

Birisinin adı Ayşe
Elinde bir top menevşe

Benleri var köşe köşe
Sandım ki bahar yaz gelmiş

Birisinin adı Fatma
Aman Allah akşam etme

Kaşları var derme çatma
Bu sohbet bize az geldi

44

Görelim bu ne seyrandır İnşallah bugün bayramdır	Melekler bize hayrandır Huri gılmanım geliyor
Acap bilür mü o ahdını Getürün bakam tahtını	Takınmış gümüş rahtını Zira Sultanım geliyor
Çok gezmişim yana yana Himmet eylen Kerem Hana	Zulüm ettin şirin cana İşte sevdiğim geliyor

45

Kerem eyle yönün dönder bana yâr Kimi görsem sana benzedirem yâr	Seni görmeyeli bugün kaç gündür Meğer benim bu gözlerim şaşkındır
Beni ayırdın vatanımdan yurdumdan Gurbet ile çıktım senin derdinden	Asla ismin düşmez benim virdimden Ko desinler sılasından kaçkındır
Bir şah idim düştüm dilden dillere Arzıhalim verem hanlara beylere	Beni koydun sen gittin yâd illere Zira bilmem aşk elinden göçkündür
Genç yaşımda beni eyledin verem Ah ede ah ede çürüdü Kerem	İsterim ki seninle murada erem Görenler söylesin Kerem düşkündür

46

Evvel bahar yaz ayları gelince Esme bâdisabah yarin zülfüne	Kızılırmak kenarını sel alır Dökülür gerdana belki yel olur
Ben hayranım gerdanının ağına Şükür girdim gülşenin bağına	Beni attın hasretliğin dağına Mor menevşe sümbüller gül olur
Aman Kerem sen sözüme alınma Döküp zülüflerin böyle salınma	Aduların sofrasında bulunma İnsan oğlu hilebazdır hile olur

47

Genç yaşımda beni murat eyledin
Şu garip gönlümü gülşen eyledin

Hak yanında sen de murat alasın
Huri gülmanlara sultan olasın

Alçaklı yüksekli yatan erenler
Himmet eylen bana dolu verenler

Bir bakışta arşı kürsi görenler
Aşk beytinde mihman olasın

Kim cehdetmez böyle murat alana
Hak sabırlar versin burda kalana

Mevlâm yardımcıdır hasret olana
Sende benim gibi bir can olasın

Şükür sefil Kerem erdi murada
Çoktan gözüm vardır bu mehparede

Nice adular kaldı arada
Sen de ara böyle bir yâr bulasın

48

Varın haber verin Şiraz eline
Anam yeşil kına yaksın eline

Çuhalar döşesin yoluma
Han Aslı'mı ben kendime bend ettim

Câmi kapısına sazım asayım
Sinem Aslı sineme basayım

Vatana varınca kurban keseyim
Zira böyle ezeliden and ettim

Sefil Kerem gider şimdi yoluna
Zalim Aslı geçmez idi eline

Şimden sonra hata gelmez diline
Aklım ile dürlü dürlü fend ettim

49

Kati havadan uçarsın
Budak budak gül dalına

İndireyim gönül seni
Kondurayım gönül seni

Yüce dağlardan aşırdım
Çöl ovalara düşürdüm

Vatanım yolum aşırdım
Aradayım gönül seni

Yüce dağlar yüce olur
Gör ayrılık nice olur

Gündüz gider gece olur
Ağladayım gönül seni

Dertli Kerem köçeğine
Seni aşkın bıçağına

Yaz baharın çiçeğine
Doğradayım gönül seni

50

Medet medet şu âlemi yaradan
Gine düştüm hasretliğin kahrına

Başa bir hal geldi çekip giderim
Gözümünden kanları döküp giderim

Gündüz hayalimde gece düşümde
Ben bir ırmağ idim dağlar başında

Zalim adu kesilmedi peşimde
Şimdi enginlere akıp giderim

Felek beğenmedi benim tutumum
Arşa direk direk oldu tütünüm

Eğnine doğar mı güneş yetimin
Uğradığım şehri yakıp giderim

Ben Kerem'den haber olsun yârime
Felek bir tabanca urdu serime

Gine attı beni aşkın nârına
Doğruldamam belim büküp giderim

51

Kınamayın hey ağalar
Kimseye bahane bulmam

Çektiğim adu şerridir
Korkarım adu şerridir

Kimi görsem Aslı derdim
Bana Aslı yâr bilürdüm

Başa geleni söyledim
Şimdi bildim nâbekâridir

52

Hey ağalar neden belli
Gece gündüz yanar gezer

Gözü gönlü düşen yiğit
Kötü yâre düşen yiğit

Gurbet elde düşen derde
Bize yâr olmayan yerde

Meğer devlet ola serde
Eğlenemez coşan yiğit

Gurbet ele giden gelmez
Ölür gider kem söylemez

Bizleri ağladan gülmez
Gurbet ilde pişen yiğit

Dertli Kerem yan avara
Meğer Haktan imdat ola

Var derdine derman ara
Kalkınamaz düşen yiğit

53

Aldı Kerem

Durmuş çoban koyunları güdersin Her dem düz ovayı seyran edersin
Ben düşkünün kalbin sen şad edersin Söyle Aslı'm bu yollardan gitti mi

Durmuş koyunların suyun verirsin Ben bilürem hali çoban değilsin
Dört köşeden geçenleri görürsün Söyle Aslı'm bu yollardan gitti mi

Aldı Çoban

Eyvallahın vardır durur ahında Kimler durur Şah babanın tahtında
Bir cuma gecesi seher vaktinde Şiraz ülkesinden dört canı gördüm

Aldı Kerem

Garip bülbül gibi işim zar imiş Bilemedim dünya başa dar imiş
Çoban sende hayır haber var imiş Söyle Aslı'm bu yollardan gitti mi

Aldı Çoban

Var git dileğini sen Hak'tan dile Anası babası amusu bile
Kara giymiş Aslı'n düşmüş bu ile Bir seher vaktinde dört can gördüm

Aldı Kerem

Belhüdar ol hayır haber söyledin Şu garip gönlümü mesrur eyledin
Ne diyara gittiğini bilmedin Söyle Aslı'm bu yollardan gitti mi

Aldı Çoban

Bendeniz fakirin çorbasın içti İsmi soranda vesvese düştü
Gitti Aslı'n Van iline erişti Ah ile vah ile dört canı gördüm

Aldı Kerem

Çoban sen kocamazsın bükülmez belin Abı şeker döker leblerin dilin
İsmi bağışla neredir elin Söyle Aslı'm bu yollardan gitti mi

Aldı Çoban

Aslâ hata çıkmamıştır dilimden Var git Kerem sen kalursun yolundan
Adım Halil aslım Şiraz ilinden İsa taifesi dört canı gördüm

Aldı Kerem

Mevlâm bilür ben Kerem'in halini Gözüm görmez görmem yârin yolunu
Nireden bilürsün Şiraz ilini Söyle Aslı'm bu yollardan gitti mi

Aldı Çoban

Yâr yoluna ciğerciğim dağlasın Kızılırmak gibi akıp çağlasın
Ben bilürem Sururi Şah'ın oğlusun İlinizden gelen dört canı gördüm

55

Felek sürdü devranımı demimi Ya ben kime gidem dermana bilmem
Aşkın deryasına saldım gemimi Silkinip çıkmağa bir ada bilmem

Gökte yıldız birbiriyle elleşir Hasret olan hasretiyle dilleşir
İki can oturmuş derdin söyleşir Arada dertsizler ne gezer bilmem

Her dem gözlerinden kanlar dökülür İrişti kocalık belim bükülür
Gördüm güzellerin yükü çekilir Bulunmaz Han Aslı'm arada bilmem

Feleğin gülünü dermiş var mıdır Mal ile cennete girmiş var mıdır
Dünyada murada ermiş var mıdır Hele ben ermedim murada bilmem

Sefil Kerem eydir ey hazır nazır Üstümüzde dönen Hazreti Hızır
Kefenim biçilmiş meyyitim hazır Kazılan mezarım nerede bilmem

56

Hey ağalar size faslın edeyim Coşkun seller gibi aldı dert beni
Yetim Ceylân gibi düştüm dağlara Her nereye gitsem buldu dert beni

Bu sultanlık bende kalur sanurdum Nice gariplikte canlar tanıdım
Bir vakitte Sultan idim Han idim Bilmediğim kâre saldı dert beni

Gönül ister gidem Hind'e Yemen'e Çok yalvardım Aslı'm gelmez imana
Vücudumda tüyler döndü dikene Dürlü avaz ile buldu dert beni

Sefil Kerem serin sevdaya saldı Şimden sonra işi Mevlâ'ya kaldı
Her nereye gitsem karşıma geldi Dürlü kıyafetle buldu dert beni

57

Hışımla söyleyip beyim darılma Zira bağrım yuka (yufka) ciğer
Aşkın deryasından içtiğim mavidir Coştı deli gönül pek bulanıktır

Bir gonca gül idim düştüm dalımdan Mevlâm bilür ben garibin halinden
Geçtim tacımdan tahtımdan dünya Garip serim aşk narına dağlıdır
malımdan

Gurbet elde kimse bakmaz yüzüme Her dem aşk belâsı düşmüş özüme
Meyil verdim bir Keşiş'in kızına Beni derde salan Bâri Halik'tir

Dertli Kerem çeker derd ile cefa Bulmadım o yârdan asla bir vefa
Hiç fikrimden çıkmaz Muhammed Gönül ne uykuda ne uyanıktır
Mustafa

58

Çok çekmişim bu dert ile talanı Gönül razı olmaz bunda kalanı
Hocam kalk çek kır atımın kolanı Belki bunda Han Aslı'mı görelim

Metin imiş Kars ilinin kal'ası Onda buldum Han Aslı'nın belâsı
Kabûl olur Çanlı Kilise duası Belki bunda muradımız alalım

Anda murad almış nice bin canlar Benim için çok kuruldu divanlar
Anda çoktur Keşiş Rühbanlar Arz edip rühbanlara varalım

Dertli Kerem bugün Gülşendir gülmüş Gine Han Aslı'nın mekânın
İşittim güzellere yüzün çevirmiş bulmuş
Kalk gidelim Hoca yolumuz alalım

59

Dört senedir mecnun gibi gezerim Aklımı başımdan alan bu gözler
Mecnun oldum ben Leylâ'mı ararım Beni bu sevdaya salan bu gözler

Gurbet elde aktı gözümün yaşı Şam ile Haleb'in dengidir kaşı
Beğenmez Acem'in ... taşı Mısır ülkesi ister bu gözler

Gezmedik de şunda bir Bağdat kaldı Yine garip vatan aklıma geldi
Yedi Kral hasmım Tatar Han tahtı İstanbul'u mansup ister bu gözler

Dertli Kerem dünyaları dolaştı Genç yaşında dürlü derde bulaştı
Şükür deli gönül geldi ulaştı Mevtimin sebebini ister bu gözler

60

Ayağında sarı çizme
Var git Keşiş işim bozma

Kulağında altın hızma
Melâl'im (Merâl) kilseden gelür

Melâlim kilseden gelür
Giydiği hasret donudur

Zülüfler enseden gelür
İnsan çektiğin unudur

Sanurem bayram günüdür
Melâlim kilseden gelür

Melâlim kilseden gelür
Zülüfler enseden gelür

Çektiğim aşkın sırrıdır
Hakikat murat yeridir

Bu sevdam dağlar eridir
Melâlim kilseden gelür

Melâlim kilseden gelür
Kerem eydir derdim buldum

Zülüfler enseden gelür
Hasretli defterin dürdüm

Ölmeden bir dahi gördüm
Melâlim kilseden gelür

Melâlim kilseden gelür
Zülüfler enseden gelür

61

Bana ettiklerin bir bir bulasın
Ettiklerin işe pişman olasın

Dilerim ki benden beter olasın
İmana gel hey imansız imana

Sana ben yâr oldum vefanı görmedim Geçti ömrüm bir sefanı sürmedim
Geçtim candan vadem yetip ölmedim İmana gel hey imansız imana

Ah ede ede çürüttüm teni
Dahi ne dertlere salacan Kerem'i

İçsem doluyu istemezsem seni
İmana gel hey imansız imana

62

Arşı Kürsü yaratmışsın bilürsün
Dilediğin muradını verirsin

Nurun dağı taşı бүrsün
Hey Allah'ım hep zulumun bana mı

Bırakmam dilimden Bâri Hüdayı
Pek sefil eyledin Kerem Dedeyi

Özümden kaldırdım kasâveti
Hey Allah'ım hep zulumun bana mı

63

Diyarı gurbetin derdi mihneti
Bir ayrılık bir yoksuzluk dünyada

Yaktı vücudumu kül etti gitti
Beni muhannete kul etti gitti

Bineydim atıma ineydim düze
Kimse basmaz derler yerdeki yüze

Mevlâ'm fırsatını vereydi bize
Kelp rakip bastı yol etti gitti

Kerem' in pirinden içtiği bâde
Yârime hasret etti dünyada

Diyarı gurbette kaldım piyade
Âhir gayrı beni deli etti gitti

64

Havayıdır deli gönül havayı
Türkmen kızı katarlamış mayayı

Sırtına giyinmiş dürlü sevdâyı
Çekip gider yaylasına Bingöl'ün

Yiğit ata binip böyle gezmeli
Burnu hırızmalı Türkmen kızları

Güzelleri her deftere yazmalı
Çekip gider yaylasına Bingöl'ün

Ben dilimden döktüm dürlü ilimler
Al yanaklı sırma saçlı gelinler

Yüklettiği işlemeli kilimler
Akıp gider yaylasına Bingöl'ün

Şükür gördüm Erzurum'un dağların
Sırmadandır saçlarının bağların

Coşkun sular gibi akıp çağlarım
Döküp gider yaylasına Bingöl'ün

65

Evvel bahar yaz ayları gelende
Ayrılık çok çektim bağrım eziktir

Kalkın siz de pervaz urun turnalar
Bir de benim için dönün turnalar

Sabah namazında kalkın sökölün
Hacı Ahmet Bekir'inden sakının

Gün doğmadan Sarısu'ya dökölün
Alayınıza şahin salar turnalar

Korkmaz mısın turnam borandan kıştan
Dolaş da gel Bey dağından Maraş'tan

Kendini pek sakla yırtıcı kuştan
Maraş'ın gölüne inin turnalar

Yalan oldu yâr ile zevkler ettiğim
Kerem eydir gurbet ilde çektiğim

El ele verip de sohbet ettiğim
Han Aslı'ma haber edin turnalar

66

Başımı koydum mağaranın taşına Karışılmaz Yaradanın işine
Çok serencamlar geldi benim başıma Değme aslan beş malağın başıçın

Gönül düştü İncil Kur'an meşkine İsterim ki konam yârin köşkünə
Seni beni yaradanın aşkına Kıyma bana beş malağın başıçın

Sen aslansın var kuvvetin beldedir Ben Kerem'im muhabbetim dildedir
Anam ağlar babam gözü yoldadır Kıyma bana beş malağın başıçın

67

Gelürse yayla vakti Vaktiyle yaylalayalım
Aslı'ya minnetim çoktur Bulup kendim söyleyeyim

Denizin dibi taşlı olur Hasret gözü yaşlı olur
Mahabbet iki başlı olur Hayın yâri neyleyeyim

Denizin dibi taşlı kalmış Kerem gözü yaşlı kalmış
Her âşıklar murad almış Almayanı neyleyeyim

68

Hey Allah'ım Erzurum'un dağında Çağırırem kadir Mevlâm aman
Bir yanımdan yağmur yağar kar serper hey
Bir yanımdan yolum bağlı duman hey

Ay karanlık bulamadım yolumu Sovuk aldı ayağımı elimi
Şu gençlikte muhal gördüm ölümü Şimden sonra sağlığıma güman
hey

Abdim olsun Erzurum'a girmeyim Girer isem konca gülün dermeyim
Han Aslı'mı sarmayınca ölmeyim Ahretimde karşı gelsin iman hey

Böyle ... felek seninle bezerim Görmez oldu dağı taşı nazarım
Dağ başında kazılmıştır mezerim Gayri Keremhan'ın hali yaman
hey

69

Bilin ağalar halimden Bir imansız yâr elinden	Pek ırak kaldım yolumdan Kocadı Kerem kocadı
Unuttum dilimden virdi Aldı beni gurbet derdi.	Terk ettim vatanı yurdu Kocadı Kerem kocadı
Dağı yaktı benim ahım Neyleyim elden gitti Şah'ım	Bize imdat etsin Rahim Kocadı Kerem kocadı
Sefil Kerem yok iş elde Çıkıp diyarı gurbette	Şimdi gayret kaldı dilde Kocadı Kerem kocadı

70

Yâr yolundan gelen sabâ Gider isen yâr yanına	Eyle kelâmı kelâmı Eyle selâmı selâmı
Her dem ayrılık mı bize Yazılmıştır eynimize	Elâ gözler süze süze Hasret kala mı kala mı
Bugün dosttan haber aldım Aşk ateşi cana saldım	Fikredip kayguya daldım Yaktı âlemi âlemi
Gülistansız bülbül ötmez Değme tabip ilâç etmez	Yaram çoktur melhem tutmaz Gezdim âlemi âlemi
Kerem'im şu yerden gitsem Yâr elinden bâde içsem	Nasip olup yâre yetsem Ol gün ola mı ola mı

71

Bir han köşesinde kalmışım hasta Kendim gurbet elde gönül sılada	Gözlerim kapıda kulağım seste Gelme ecel gelme üç gün ara ver
---	--

Al benim sevdamı götür yâre ver

Erzurum dağları duman dildedir Aslı hayın yârdır adam aldadır	Başım yastıktadır gözüm yoldadır Gelme ecel gelme üç gün ara ver
--	---

Al benim sevdamı götür yâre ver

Erzurum dağları kâdır geçilmez Her adama gizli sırdır açılmaz
Ayrılık şerbeti zehir içilmez Gelme ecel gelme üç gün ara ver

Al benim sevdamı götür yâre ver

Felek sen mi kaldın bana gülecek Akıttım göz yaşım kimler silecek
Dediler Kerem'e Aslı'n gelecek Gelme ecel gelme üç gün ara ver

Al benim sevdamı götür yâre ver

72

Erzurum'da meyhaneler kurulmuş Hep güzeller bir araya derilmiş
Altın taslar ile kadeh verilmiş İçin kızlar içenlere aşk olsun

Kınamayın hey ağalar kadılar Yüreğime bir od düştü sızılar
Bunda cem olmuş körpe kuzular Oturduğu köşkler cennet köşküdür

Aradığım Han Aslı'nın izidir Çekticeğim dertler ile sızdırır
Her birisi bir ananın kızıdır Sözleriniz ben Kerem'e meşk olsun

73

Benden havf etmeyin nazlı bacılar
..... Ben içeyim zehiri bal sizin olsun

Çekticeğim dertler ile sızdır
Sözleriniz ben Kerem'e meşk olsun Ben içeyim zehri bal sizin olsun

Kimsem yoktur gizli sırrım açayım Dört köşeye dertlerimi saçayım
Elinizden bir su verin içeyim Bu yirlerden akan göl sizin olsun

Bülbül gibi hemen işim zar benim Namus benim gayret benim ar benim
Açılmadık gonca gülüm var benim Bağlarda açılan gül sizin olsun

Gelin hor bakmayın Kerem Dedeye Kimseler düşmesin böyle sevdaya
Dua idem size düşmen gazaya İşte ben gidem il sizin olsun.

74

Kadir Mevlâ'm sana halim ayandır Ettiğim günahlar haddeden aştı	Nasıl bilür isen işle şanına Korkarem varmağa ben divanına
Bir sevdadır düştü bu garip sere Bu günahım Mevlâ yazma deftere	Bu gözlerim acap yâri mi göre Zira düştüm güzellerin şanına
Beş senedir çektim dert ile zârı Yalvarırem sana Yaradan Bari	Yüreğimden çıkmaz o aşkın nârı Gönder hasretini Kerem yanına

75

Şimdi ben unuttum kıldığım zârın Şükür duydum Han Aslı'mın haberin	Han babam yoluma koyn ıstur varın Sandım ki ben bugün Şiraz'a vardım
Seyreyledim Erzurum'un dağların Bu güne dek yas çekerem ağlarım	Gülşen olsun bahçelerin bağların Sanki bugün yardan aldım muradım

76

İki bülbül hiçbir dala konar mı Eşinden ayrılan böyle yanar mı	Bülbülün konduğu dallar solar mı Aman felek beni yâre kavuştur
---	---

Küsüliyem Han Aslı'mlan barıştır

Kahpe felek geldi tuttu bileğim Hani benim yeşil donlu meleğim	Çok yalvardım Hakk'a geçmez dileğim Aman felek beni yâre kavuştur
---	--

Küsüliyem Han Aslı'mlan barıştır

İki bülbül geldi konu dikene Hani benim aradığım bir dane	Öte öte ömürcüğü tükene Aman felek beni yâre kavuştur
--	--

Küsüliyem Han Aslı'mlan barıştır

Kerem eydir ömrüm hep lal eyledim Çektiğim dertleri helâl eyledim	Aslı'mın sinetin zü'lal eyledim Aman felek beni yâre kavuştur
--	--

Küsüliyem Han Aslı'mlan barıştır.

77

Şükür Erzurum'dan indim ovaya Kemah Dedeleri dursun duaya	Benden yâre selâm edin turnalar Benden yâre selâm edin turnalar
--	--

Göremedim Erzurum'un yazını
Arzuladım Erzincan'ın düzünü

Tekmil ettim sohbetimi sazımı
Benden yâre selâm edin turnalar

Yarın gidem . . . yoluna
Varıyorum işte Maraş eline

Kahpe felek Kayseri düştü diline
Benden yâre selâm edin turnalar

Sabanca'da gördüm gülün koncasın
Kayseri'de saram belin incesin

Kır atıma yedirmedim yoncasın
Benden yâre selâm edin turnalar

Kerem eydir Karahisar'a varınca
Can dayanmaz ben murada erince

Saz olup ince suyu görünce
Benden yâre selâm edin turnalar

78

Bâdi sabah sen Mevlâ'yı seversin
Mecnun olmuş ulu dağlar başında

Hasbıhalin yâre desem ne söyler
Beyhude geziyor desen ne söyler

Elmas bıçak ile kanlar alıcı
Ezel ikrar verip sonra dönücü

Bir melâl bakışlı cana kıyıcı
Durmadı ikrara desen ne söyler

Uğuruna koymuşam can ile başı
Biçare Kerem'in bu sıbarıcı

İçerimden gitmez aşkın ateşi
Gözleri humare desem ne söyler

79

Gönül ister yâr yüzüne bakmağa
Lâyık görmem seni burdan akmağa

Cevher ister gerdanına dakmağa
Eğlen Murad yârdan haber sorayım

Dost kaçmaktan muradını aldı mı
Yoksa böyle iki dinde kaldı mı

Bana ettiklerin acap buldu mu
Eğlen Murad yârdan haber sorayım

Mecnun gibi bu yirlerde gezmişem
Bir yâr içün ben bir yârdan bezmişim

Ah ettikçe kara bağrım ezmişem
Eğlen Murad yârdan haber sorayım

Canlar mı dayanır bu feryadıma
Arzu çektim senin kevser dadına

Kerem eydir lânet hasret adına
Eğlen Murad yârdan haber sorayım

80

Şahit olun gök yüzünde melekler
Dile geldi deryadaki semekler

Hak yanında kabul oldu dilekler
Niçin zalim Aslı dine gelmiyor.

Durdurdum Murad'ı kaydadı coştı
Ahım ile dağlar yandı tutuştu

Hasretlik belâsı boyumdan aştı
Niçin zalim Aslı dine gelmiyor

Gayrı Kerem ırak oldu sıladan
Ahvalimi sen bilürsün Yaradan

Kurtulmadım dertten gamdan belâdan
Çok diledim kâfir Aslı almıyor

81

Alay alay olmuş Türkmen kızları
Hiç sormazlar ben hasretin derdini

Dürlü sohbet ile seyran ederler
Her günü bir bilüp bayram ederler

Bir Han yoktur gidem idem şikâyet
Kimi allar giymiş kimi berayet

Bize Hakdan ola inâyet
Seyran edenleri hayran ederler

Kerem eydir yâre yandı başımız
Yedi yıldır gözden akan yaşımız

Kayseri'ye değin mezar taşımız
Ele geçse bunda ayran ederler.

82

Ya ben ne yanmışım ol nazlı yâre
Lokman Hekim gelse bulunmaz çare

Vardı şimden sonra dil düştü zâre
Derdime bir çare bulmadım gitti

Arzulayıp Kayseri'ye vardılar
Herkes sevdiğiyle murat aldılar

Aduları anda arayıp buldular
Aslı'm ile murat almadım gitti

Kemlik ettim ise yoluma gelsin
Karıdı bu Kerem rahat ölsün

Beni yârdan ayıran Allah'tan bulsun
Geçti beleş ömrün gülmedim gitti

83

Gayrı ırak oldu bize elimüz
Allah'ın sitemi büktü belimiz

Şakıyıp söylemez oldu dilimiz
Diyarı gurbette takat kalmadı

Hemen şimden geri vâdemiz hazır
Azrail gelmiş üstüme nâzır

Mezarcılar gelmiş yerimüz kazır
Kalbimiz kırılıp rahat kalmadı

Beni terk eyledi kalbim süruru
Bilmem peri midir yohsa huri mi

Döküldü gözümüzden kalmadı nuru
Aslı'm dudağından saadet kalmadı

Kerem'in serinde yanan nâr idi
Eski vakitlerde hayır var idi

Kalmadı dağların karı eridi
Eski adalette adalet kalmadı.

84

Evvel bahar yaz ayları gelince
Cümle kullar muradını alınca

Çağrışur ördeği kazı Bingöl'ün
Açılır baharı yazı Bingöl'ün

Yaz gelince Türkmen eli çekilür
Her iline dürlü meyva dikilir

Dört yanına miski anber dökülür
Anda arşa çıkar avazı Bingöl'ün

Hasretler aradığın bilürse
Sefil Kerem muradını alursa

Dertliler duası kabul olursa
Açılır ummana sazı Bingöl'ün.

85

Dinlenür yüce dağlar sözlerim
Kan dökülüp kapanası gözlerim

Çoktan beri hasretimi özlerim
Kayseri'de Han Aslı'mı göre mi

Tekmil ettim hep söyledim sözümü
Bana yâr olmayan ol kâfir kızını

Bir vefasız yâre verdim özümü
Nasip olup bu gözlerim göre mi

Yağmaz yağmur geçmez dilek ben
bilürem

Han Aslı'mın izlerini tanırem

Vallah Hocam yoktur benim ümidim

Sefil Kerem muradına ere mi

86

Efendim sultanım ey huplar şâhı
Ben bilürem sen bir âdil Han oldun

Ol hüsnün bağından inayet eyle
İnayet babından inayet eyle

Ben düşmüşem senin için melâle
Al ilet sen beni ver bu dellâle

Eridi vücudum döndü hilâle
Pakça baham ile ticaret eyle

Gönül ister sultanını görmeğe
Diler isen benim boynum urmağa

Sinem ister koca gülün dermeğe
Hemen kaşlar ile işaret eyle

Derdi sevdan ile yoktur takati
Seni çok arzular Zâg'ı Gurbeti

Derdimi duyanlar eylesin methi
Tuttuğun sanemden feragat eyle

87

Sökün ettim ben deruni Rum'dan
.....

Geldim ki borandan boran kalmamış
.....

Hiç kemlik sanur mu adam adama
Çoluk çocuk kalmamış dolmuş odana

Serimi koymuşum dürlü kazaya
Bana oturacak yerin kalmamış

Kerem der ki kalkın yürün gidelim
Gidem bir mahbuba hizmet edelim

Gülü harap olmuş bağı nidelim
Dökülmüş yaprağı hârı kalmamış

88

Ben bu derdin kangı birin söyleyim
Aslı Han elimden gitti neyleyim

Sağlamadı derunumun yaresi
Kadir Mevlâm nedir bunun çaresi

.....gömlek giyer tende naziktir
Gurbetlik çekmişim bağrım eziktir

Bu kadar cevretme bana yazıktır
Hışımla söyleme canlar paresi

Bülbül gibi daldan dala konarım
Gönül sevdi ya ben nice döneyim

Pervane gibi aşkın nârına yanayım
Mihrabımdır iki kaşın arası

Ben Kerem'im elâ gözlerini sevdiğim
Abdal olup Kayseri Rum'a indiğim

Al yanağın şeker dudağın emdiğim
Ruyana gözlerim Aslı Hanı göresi

89

Hiç zalim geçer mi putu haçından
Bir pusecik alamadım başından

Tutamadım sırma telli saçından
Zalim beni gine sürdü ilinden

Kaptan idim kırdı kanadım kolum
Genç yaşımda ağarmıştı sakalım

Hey ağalar nasıl olur ahvalim
Nasıl idem bu zâlimin elinden

Kayseri'ye geldim ağlayıkine
Yeter cevreyledin bu Kerem Hana

Senin sitemlerin kâr etti cana
Bir hayır sohbet çıkmaz dilinden

90

Bir yiğit gurbete çıksa
Her kaçan sevdiğin ansa

Gör başına neler gelür
Gözü yaşla dola gelür

Bağrıma bastığım taşlar
Yuvasından uçan kuşlar

Feda oldu incü dişler
Yuvam der de döner gelür

Kerem söyler ayın ayın
Yavrısın kaybeden koyun

Sözün mezar taşına koyun
Yavrım der de döner gelir.

91

Aldı Aslı

İşte kırdım putum ile haçımı
Şimdi nuş eyledim Hak din ilâcını

Yedi yılda duydum senin acını
Aman Kerem beni rüsvay eyleme

Aldı Kerem

Yedi yıldır ne getürdün başıma,
Sail oldum düştüm senin peşine

Genç yaşımda agu kattın aşıma
Zalim seni nice rüsvay etmeyim

Aldı Aslı

Ne hikmettir ben murada ermedim
Kerem bana yâr olduğun bilmedim

Hiç ömrümde böyle sevda görmedim
Aman Kerem beni rüsvay eyleme

Aldı Kerem

Şimdi bildim Hak dinlerin ahdını
Terk ettirdin Şah bahamın tahtını

Taktırmadın kır atımın rahtını
Zalim seni nice rüsvay etmeyim

Aldı Aslı

Aman Kerem sana kullar olayım
Getür dört kitaba elim urayım

Çektiğin dertlere derman bulayım
Aman Kerem beni rüsvay eyleme

Aldı Kerem

Beni destan ettin dilden dillere
Âhır beni mıhtaç ettin illere

Susuz ceylan gibi attın göllere
Zalim seni nice rüsvay etmeyim

Aldı Aslı

Allah için olsun beni kınama
Gönül ister saram seni sineme

Çünkü ol adular konu haneme
Aman Kerem beni rüsvay eyleme

Aldı Kerem

Hasret olan hasret muradın alur
Benim çektiğimi Mevlâ bilür

Sanma ki bu ahım mahşere kalur
Zalim seni nice rüsvay etmeyim

Aldı Kerem

Aldı Aslı

Aradım dârı cihanda ben menendim	İstemem adu dinini ehli İslâm
bulmuşum	olmuşum
Bin bir ismin sahibi olan Hakkı bir	Var adular istemem geri
bilmişim	dönün şimdengeri

Açılmadık bir gül idim açıldı
yaprağım benim
Şükür olsun Bâri Hüdaya gitmedi
canım benim

Kudretinden su yürüdü şâd
oldu bağrım benim
Direr ise Kerem dersin istemem
şimdengeri

Ayan olsun Han Aslı'nın haline
Han Kerem ile gidem Şiraz eline

İman bülbülleri kondur dalıma
Dahi bu il cennet olsa istemem
şimdengeru

95

Sabah oldu şavkın batmaz
Yar sevdası serden gitmez

.....
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Yıldızlara ürüşansın
Garip yerine dü ensin

Âlemlere perüşansın
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Parmağında hatem yüzük
Sabah oldu sana yazık

Kolunda altın bilezik
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Bir yıldız doğdu nur ilen
Vadem vardır o yar ilen

Alemi yaktı nâr ilen
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Sana kervan kıran derler
Bana dertli Kerem derler

Aslı köklü viran derler
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

96

Kâh gelürem kâh giderem bahçeye
Sabahın yıldızı çıktı yüceye

Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim
Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim

Akşam olur aydın olur geceler
Korkarem ki seni yadlar kocalar

Sabah olur salâ verir hocalar
Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim

Alamadım davam ile Hanı'mı
Satun mu aldın bu uykunun kânını

Yaşlanayım yastığının yanını
Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim

Sabah olur gine divan kurulur
Bize vâde veren yıldız görünür

İşidenler cümle gelir derilür
Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim

Ne sarılıp ne sarmaşıp yatarsın

Bilmem sarhoş musun keyf mi
çatarsın

Kerem derdin birbirine katarsın

Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim

97

Doğru sabah yıldızı batmaz
Yâr sevdası serden gitmez

.....
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Avcı gider av yerine
Batmaz mısın ay yerine

Bir işim kaldı yâr ile
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Koncanın çevresi hârdır
Yâr ile ikrârım vardır

İşim gücüm ahı zardır
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

Yücelerden düze indim
Kerem'im candan usandım

Yıldız gördüm sabah sandım
Ah sarı yıldız mai yıldız

Kanlı mı oldun kervankıran dön

98

Çünkü bir sevdadır geldi başıma
Bu aşkın elinden yandım neyleyim

Çok vakit aşarım gülem bu gece
Bunca alayım yârı bu gece

Viraneden gelen baykuş ünüdür
Arife gecesi bayram günüdür

Yüreğimde yanan aşkın nâridir
Dedim sana kurban olam bu gece

Bağban oldum bağa girdim ben gine
Felek bizi saldı adu cengine

Eyyamıdır gemim saldı engine
Fethi bap ettirir âlem bu gece

Sefil Kerem eydir... gider
Koynunda memeler Şiraz'a gider

Akar didem yaşı.....gider
Han Sultan koynuna girer bu gece

99

Medet medet Aslı'm senin elinden
Bir ah çekmişim canı gönülden

Öldürmeden gayrı var bize neyler
Tükendi namusum ar bize neyler

Dostum sözüm sana sâdık söylerim
Gece gündüz şahmerdan oynarım

İnip aşkın deryasını boylarım
.....har bize neyler

Şahin baz götürür beyler kolunda
Ben de çok çağırdım Hakk'ın yolunda

Kullar sakın olur sağı solunda
Kemendim boyuma dâr bize neyler

Bunca şehirleri sürüp dönmüşem
Dertli Kerem aşk oduna yanmışem

Çeşmi leblerinden emip kanmışem
Cehenneme gitmişem nâr bize neyler

100

Beni bunda lâleleyen
Çeşmim yaşın sel eyleyen

Derttir hasrettir firkattir
Derttir hasrettir firkattir

Yâr sevdası serden gitmez
Değme hekim ilâç etmez

Kılıç böyle yara açmaz
Derttir hasrettir firkattir

Kerem'i aşka salan var
İşim gücüm ahı zardır

Vücudumda yanan nâr var
Derttir hasrettir firkattir

101

Nice edeyim gönül senden
Bir yavriya düştü gönül

Ben dönerem gönül dönmez
Ben dönerem gönül dönmez

Keklik gibi sekişinden
Bir harami bakışından

Elvan elvan nakışından
Ben dönerem gönül dönmez

Kaş oynadırsa gözünden
Aslı bir kâfir kızından

Beni isterse özünden
Ben dönerem gönül dönmez

Yoluna komuşem canı
Kerem sevdi Aslı Hanı

Didemden akıttım kanı
Ben dönerem gönül dönmez

102

Gine geldi yaz ayları
Uğurun uğurun tenhalarda

Tazelendi yaram benim
Ağlamaktır kârım benim

Kimi molla kimi hacı
Kâtip Hoca etme ilâcı

Erenler Hakka duacı
Melhem sevmez yaram benim

Sevdim bir kanlı zâlimi
Sofuya sorun halimi

Elinden çıktığım zulumu
Aslı seven Kerem benim

103

Aldı Sofu

Hey ağalar budur beni yâr eden
Ben bilürem bir günümü bin eden

Zülûf derdi bıçak derdi tel derdi
Vatan derdi şu yirde kal derdi

Terk eyledim vatanımı eşimi
Kimse bilmez bu Kerem'in halini

Ne yire gidem bilmem yolumu
Sıla derdi vatan derdi mal derdi

Bu dertlerin kangı birin çekeyim
Elvan elvan çiçeklerden ekeyim

Ak sinen üstüne bir bağ dikeyim
Susam derdi sümbül derdi gül derdi

Coşkun sular gibi coştum bulandım
Post bağlandım kapı kapı dilendim

Akıp gidip şu dağları dolandım
Hırka derdi aba derdi şal derdi

Yaman oldum düştüm dilden dillere
Ağlayu ağlayu düştüm yollara

Bülbül konmaz oldu konca güllere
Gelen derdi geçen derdi yol derdi

Sofu eydir Kerem yüzüme bakar
Ben bilürem bu dert âlemi yakar

Canımı aşkın oduna yakar
Aslı derdi Kerem derdi el derdi

104

Kara gözlüm ne gezersin bu yirde
Nice kulların ismi vardır kalemde

Gel bizim işleri gez kerem eyle
Beni de deftere yaz kerem eyle

Ben biçare idim dile inandım
Akıl başta iken divane oldum

Aşkın ateşine odlara yandım
Beni mecnun etme kız kerem eyle

Şemsi kamer gibi doğdun yüzüme
Ne bakarsın kinli kinli yüzüme

Aşkın ateşini saldın özüme
Engeller etmesün söz kerem eyle

Dertli Kerem eydir karalar giyme
Bir iyilik edersen vaktında eyle

Gel Aslı'm sırrımı illere deme
Beni dertli etme kız kerem eyle

105

Gel dinle sözümü benlik eyleme
Her kime söylesem derdime yanar

Bu serimde olan yâr sevdasıdır
Benim çektiğim yârin yasıdır

Karşudan görünür yârimin boyu
Dert elinden içtim muhabbet suyu

Kerem et efendim unut bu huyu
Benim nuş ettiğim kırklar tasıdır

.....
Bugün dosttan geldi bize bir name

.....
Ko desinler bu da bunun nesidir

Dertli Kerem kaynayıp da coşmazem
Olur olmazların kahrın çekmezem

Tevbekârem her güzele bakmazem
Benim Aslı'm güzellerin hasıdır.

106

Öldüm öldüm Aslı'm senin elinden
Çağırdım Ayşe'yi baktı Gülpaşa

Ayşe Fatma Zelha Zühre de gelsin
Hasret ile öldüğüm bilsinler

Hatice dediğin ağa yolludur
Dudu ile Kumru onlar balıdur

Hanife dediğin hanım gülüdür
Ben öksüze bir pusecik versinler

Meryem'len Alim'e gelsin oynasın
Söyleyin Cennet buraya gelsin

Zeynep selâm versin halim dinlesin
Bağlasınlar cenazemi yusunlar

Sofu kardeş niçün benzin sarıdır
Bu kızların biri senin yârındır

Sen bilürsün Aslı Kerem yâridir
Rica idem birin sana versinler

107

Seni bana kısmet etti Yaradan Hüdâ
Bir canım var olsun yoluna feda

Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Ben seni aradım buldum bu yerden
İkimizi bir elmadan yaradan

Hep engeller cümle çıksın aradan
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Bizim elden seni buraya getürdüm
Ciğerciğim aşk oduna bişürdüm

Erzurum'da buldum gine yitirdim
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Sora sora kûhi dağlar aşırdım
Karadağ'da bir dumana tutuldum

Yesir oldum elden ele satıldım
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Karadağdan geldim indim ovaya
Gönlümü bendettim gani Mevlâ'ya

Âhırımız çekildi arşı a'lâya
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Terki diyar ettim ben de elimden
Kayseri'de haber aldım gelinden

Gör ki neler çektim senin elinden
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Beyler tuttu benim kolum bağladı
Derdimi duyanlar cümle ağladı

Ciğerciğim aşk oduna dağladı
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Kadılar müftüler bizi kınadı
Bize beyler gazap edip neyledi

Mevlâm ferah verip dilim söyledi
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Erisin dağların karı ucundan
Dağlara düşmüşem senin ucundan

Rakibe tez ölüm dosta gecinden
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Gurbet ile saldım şu genç başımı
Kâfir ninen çekti otuz iki dişimi

Deryalara kavuşturdu yaşımı
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

Arayı arayı buldum burayı
Nice bir ağlattın Kerem Dedeyi

Ben alayım sana gelen belâyı
Çöz Aslı'm göğsün düğmelerini

108

Aldı Aslı

Ey müşkül halim var benim
Kalmadı takatı büktü belimi

Yandı Kerem yandı kül oldu gitti
Yandı Kerem yandı kül oldu gitti

Neler geldi neler geçti serine
Gece gündüz ben ağlarım zârına

Genç yaşımı feda kıldım yoluna
Yandı Kerem yandı kül oldu gitti

Şimden gerü ben bu yerde durmayım
Ahdim olsun men kimseye varmayım

Ağlayıp ta çeşmim yaşın silmeyim
Yandı Kerem yandı kül oldu gitti

Ben Aslı'yam ah vah edip gezerem
Kerem deyip men ağlar gezerem

Bin derdimi bir deftere yazarem
Yandı Kerem yandı kül oldu gitti

İKBAL NÜSHASINDA BULUNMAYAN BASILMIŞ VE DERLENMİŞ METİNLER¹

1

İsfahan'dır bizim asıl ilimiz Böyle bizim nice olur halimiz	Ördek uçu tu viran kaldı gölümüz Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Seni bana verdi Yaradan Hüda Bir canım var olsun yoluna feda	Seni ben arayıp gezerim hâlâ Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Ben seni arayıp buldum buradan İkimizi bir elmadan yaradan	Kırılısın engeller çıksın aradan Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Bizim ilden sürdüm bunda getürdüm Tercan'da ben hasta oldum yaturdum	Erzurum'da bulmuş iken yitürdüm Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Erzurum'dan çıktım yolum şaşırdım Süre süre kühi dağlar aşırđım	Çiğerciğim aşk oduna pişirdim Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Aştım geldim kühi dağlar belinden Şükür kurtuldum bu âlemin dilinden	Neler çektim ben bu aşkın elinden Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Esir oldum elden ele satıldım Karadağ'da bir tufana dutuldum	Diyar bediyar dondan dona katıldım Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Karadağ'dan indim bir düz ovaya Özüm Hak dergâhında elim duaya	Figanım erişti arşı âlâya Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Erciyas dağının çıktım başına Gül yüzüne toprak düşman başına	Mail oldum kirpiğine kaşına Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Cüdâ düştüm vatanımdan elimden Kayseri'de haber saldıı gelinden	Gör ki neler çekdim senin elinden Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini
Beyler tuttu kollarımı bağladı Derdimi duyanlar cümle ağladı	Yüreğimi aşk oduna dağladı Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

¹ İkbâl nüshasında aslını tanıttıramayacak derecede bozuk ve eksik olan metinler yerine derlediğimiz bazı tam metinleri kitabımıza almayı uygun gördük.

Adular da bir araya geldiler
Gizli sırrımızı cümle duydular

Giydiğimiz kumaş cümle al oldu
Tutuldu dilimiz birden lâl oldu

Kadılar müftüler bizi dinledi
Beyler gazap edip bize neyledi

Sabah oldu yine divan kurulur
Nettin deyu Sofu bana darılır

Şükür olsun ben de gördüm yüzünü
Biz terkeyledik adu sözünü

Gör ki bizi ne günlere yetürdi
Süre süre bu diyara getürdü

Erisin dağların karı erisin
Sana düğme diken eller kurusun

Erisin dağların karı yolundan
Dağlara düşmüşüm senin elinden

Sabah olsun kına yakam eline
Bu gece sarılaydım ince beline

Arayı arayı buldum odayı

Nice bir ağlattın Kerem Dede'yi

Kadıya, müftüye haber verdiler
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

İbrişim kuşağım peştemal oldu
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Mevlâm fırsat verdi dilim söyledi
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Kadıdan müftüden haber sorulur
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Öptüm yanağını iki gözünü
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Ben bu dertmendir işin bitürdü
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Seli insin ovaları bürüsün
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Rakibe ver ölüm dostlara meydan
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Beni düşürdüler halkın diline
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

Alayım (anlatayım) ben sana gelen
kazayı

Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini

(İhsan Sungu, Taşbasma Kerem nüshası)

2

Aslı

Rasgeldik şükür gördüm cemalin
Men bilürem seni mana virmezler

Mahşere kaldı divanım Aslı
Ağ memen dolnam Aslı

Dünyanın dertleri gelmez aynıma
Girgilen Kerem kul gelip koynuma

O kolaç kolunu dola boynuma
Aralıkta çohtu peymanım Aslı

Men (Kerem)im neylemişem bilmerem
Bir canım var sana kurban eylerem

Kara bağrım hançer ile peylerem
Kurbandır başına bu canım Aslı

(S. Mümtaz, 249)

3

Menim

Müşkül işe düşende çağırırem seni
Bir servi boylunun sergerdaniyem

Yetüş feryadıma ya İsa benim
Süsüptür kanıma bu tersa benim

San'an teki oda attım Kur'an'ı
Terk ettim Mehdi'ni duttum İsa'nı

Donguz güttüm ele aldım âsânı
Mescidim oluptur kilisa benim

Men (Kerem)im bu sözleri söylerem
Yedi ıldır haça kulluk eylerem

Derin derin deryaları boylarem
Yoldaşım oluptur mahrasa (Keşiş)
menim

(S. Mümtaz, 250.251)

4

Gelsün

Oturan ağalar duran gaziler
Meni yârdan yâri menden ayıran

Nehlet (lânet) bu dünyanın işine gelsün
Hakkın belâsının pişine gelsin

O kimdir ki kabağda var şatırı
Men yenirem Aslı yârdan ötürü

Kadir Allah bile zulmü götürü
Rahmın gözümün yaşına gelsin

Ziyad Han oğluyem siz de bilersiz
Dad gaziler meni niçün kınarsız

Devasız derdime derman değersiz
Meni kınayanın başına gelsin

Han Kerem'in destin verin destine
Koy ölerde Aslı gelsin üstüne

Düşmen gelür dört bir yandan kastına
Ağlasın sadası gûşuna gelsin

(S. Mümtaz, 251)

5

Yanar men

Coştu deli gönül coştu
Dırnaktan aşığa düştü

Coşum hadden aştı daştı
Yanar men Aslı yanar men

Üce dağdan indik düze
Odlu gündür dendi dize

Sürme çekmiş ala göze
Yanar men Aslı yanar men

Yalvarırem ol Halik'a
Od geliptür ortalığa

Gel baş koşma nabalığa
Yanar men Aslı yanar men

Bağda bitmez al güllerin
Sen yandırma ağ ellerin

Lâl oluptur bülbüllerin
Yanar men Aslı yanar men

Men yanar men Aslı bahar
Aşk odu tepemden çıkar

Ciğirim odlara yahar
Yanar men Aslı yanar men
(S. Mümtaz, 378-379)

6

Şunda bir dillere gönül düşürdüm
Yandı yüreciğim hun oldu bağrın

Alamam gönlümü çar değildir
Yara unulacak yara değildir

Selâm olsun benden o nevcivana
Burda ta'nederler güzel olana

Alsın kullarını gelsin divana
Sanarsın ezelden âdet değildir

Telli turna gibi boyun uzaldır
Öpeyim dedikçe gerdan uzadır

Tavus kuşu gibi zülfün düzeldir
Yaşatır sevdiğim göre değildir

Kerem eder hilaf var mı sözümde
Kimi gerdanında kimi yüzünde

Hak nazar kıldı elâ gözünde
Saçmadır benlerin sıra değildir
(PN., K. 3)

7

Gör ki felek bize neler işledi
Bir kimse bulmadım derdim söyleyim

Attı tondan tona barelerimiz
Gel tabip incitme yarelerimiz

Bir haber almadım çeşmi elâdan
Beklerim bir haber gelmez sıladan

Asla kurtulmadım derdü belâdan
Dağlar perde çekmiş aralanınız

Ben bihudum bir dün beni bürümüş
Derdü mihnet için ninem doğurmuş

Aradım derdime derman yoğumuş
Keşke taş doğuraydı analarımız

Ben Kerem'im elbet yârım beklerim
İflâh olmam ben bu dertten ölürüm

Korkarım ki gurbet elde kalırım
Han Aslı'mı giyinsin karalarımız

(PN., K. 6)

8

Gönül geçmez senden ey yüzü mahım
Hakkın emri ile Azrail canım

Ölünce severim seni bilmiş ol
Alınca severim seni bilmiş ol

Rahmet kapısına tutmuşum yüzüm
Sengi musallâda halk ta namazım

Hak için söylerim ben her bir sözüm
Kılınca severim seni bilmiş ol

Cemalin görünce aklım oldu çâk
Mezarım içinde gözlerime bak

Hub yaratmış seni ol Zatipak
Dolunca severim seni bilmiş ol

Kerem der seyrettim halkı cihanı
Yevmi mahşerde Hakkın divanı

Kişi sevdiğine bulur bahanı
Olunca severim seni bilmiş ol

(PN., K. 7)

9

Ne kaçarsın benden ey yüzü mahım
Ruzu şeb durmayıp alırsın ahım

Seni sever var mı benden ziyade
Âşığın ağlatma bundan ziyade

Kaşların yay mıdır kirpiğin ok mu
Hey zalim göğsünde imanın yok mu

Bir kez ben de sana sarılsam çok mu
Sana lâzım değil benden ziyade

Gel ver muradımı ben de bileyim
İstersen canım sana kurban olayım

Çok ağlattın bugün ben de güleyim
Hünerim yok sana bundan ziyade

Hercaisin gonca gülün kokulmaz
Kerem der ki mah yüzüne bakılmaz

Cevredersin nice hatır yıkılmaz
İnsanı yakarsın günden ziyade

(PN., K. 8)

10

Eski sevdiğimden vaz geldim ise
Bilmem huri misin gökten mi indir

Şimdiki sevdiğim andan ziyade
Ben melek görmedim senden ziyade

Ben seni severim sakın darılma
Emek sarfeyleyip boşa yorulma

Gece gündüz annacımdan ayrılma
Yoktur seni seven benden ziyade

Söyle canan ben günahım bileyim
Gene kabul eyle kulun olayım

Hançer alıp dertli sinem deleyim
Yoktur armağanın candan ziyade

Kerem Dedem eder sözüm haktır
Sineme urduğun temrenli oktur

Sözümün içinde hilâfım yoktur
Dahi ne eylersin bundan ziyade
(PN, K. 9)

11

Şakı bülbül şakı bahar erişti
Kırmızı gül budağına erişti

Şakıyıp ötmenin zamanı geldi
Koparıp kokmanın zamanı geldi

Benim sevdiceğim gelir naz ile
Kırmızı bâde çifte saz ile

Bağrımı deliyor sitem söz ile
Çağırıp içmenin zamanı geldi

Benim sevdiceğim ince bellidir
İçinde aşkı olan bellidir

Gamzesinde siyah çifte benlidir
Âşık aşk kılmasın zamanı geldi

Öksüz Kerem bunu böyle söyledi
Bir efendim bir bizi abdal eyledi

İndi aşkın deryasını boşladı
Sarılıp yatmanın zamanı geldi
(PN., K. 10)

12

Kadir Mevlâ'm muradımı verirsin
Ne gelirse bana Tanrı'dan gelsin

Şu yalan dünyada malı neylerim
İnsanın verdiği malı neylerim

Yüce dağ başında lâleler biter
Yârimin lebleri bal bana yeter

Lâlenin kokusu âlemi tutar
Arının verdiği balı neylerim

Yâri sevmek benim kaynağımdır
Benim gülüm yarin yanağındadır

Her ne yesem tadı damağımdadır
Dikenin verdiği gülü neylerim

İndim seyreyledim Tercan elini
Emdim dudağını dilini

Kemer sıkmış Han Aslı'mın belini
Aslı'm Kayseri'ye göçtü neylerim

Bizim eller Dağıstan'dır Oran'dır
Kerem eydir gönül yıkık virandır

Kadir Mevlâm çok muratlar verendir
Doldurma badeyi dolu neylerim
(AB., K. 1)

13

Şikayetim vardır çarkı felekten
Evvel bülbül gibi feryat ederken

Aldayı aldayı büktü belimi
Şimdi lâl eyledi şirin dilimi

Yandı ciğerciğim döndü büryana
Getirdiler beni ulu divana

Aktı çeşmim yaşı döndü ummana
Bağladılar ayağımı elimi

İşimizi bıraktılar yatsuya
Kolum bağlı getirdiler çarşuya

Yoktur anam babam yasımı tuta
Seyirciler karşıladı yolumu

Kerem Dede koydu başın kazaya
Çok şükürler olsun Bâri Hüdaya

Yâr ile girmedim halvet odaya
Gözüm ile gördüm geçti ölümü
(SN., K. 10)

14

Elâ gözlerine kurban olduğum
Açıp beyaz göğsün durma karşımda

Elleri şad edip ağlatma beni
Şol Aslı'm gelmeden öldürme beni

Nazlı dilber bakma bana el gibi
Bahçede açılmış gonca gül gibi

Gözümden akıttım kanı sel gibi
Takıp al yanağa soldurma beni

Sıva ak kolların dola boynuma
Bir gecelik girsem kuzum koynuna

Hiç ölüm gelir mi benim yanıma
Sabah oldu deye kaldırma beni

Ben bir Kerem idim yandım ağladım
Arayı arayı kız seni buldum

Efendimsin deye ben sana geldim
Mevlâ'nın aşkına boş gönderme beni

(PN., K. 12)

15

Takatim yok felek çekmem cefayı
Ben ağlarım eller sürer sefayı

Bir vefasız yâre düşürdün beni
Bülbül gibi zara düşürdün beni

Derdim çoktur kimselere diyemem
Vakit olur kendi kendim bilemem

Elim varıp çeşmim yaşın silemem
Daim ah efkâra düşürdün beni

Kemliğim var ise başıma gelsin
Gidiyom sevdiğim haberin olsun

Beni yârdan ayıran Mevlâ'dan bulsun
Bir söğünmze nara düşürdün beni

Kerem der ki derdim oldu ziyade
Güzel senin için kaldım burada

Aşamam gönlümü ey peri zade
Bir çekilmez kâra düşürdün beni
(PN., K. 13)

16

Güzelsin yok senin menendin mislin
Huridir aslın melektir neslin

Boyu servi yanakları al güzel
Dişi inci dudakları bal güzel

Dinle gel sözümü ey saçı sünbül
Ya seyyibe ya bâkire ya mahlûl

Ben sana bir gülüm sen bana bülbül
Her ne ise benden haber al güzel

Kerem eder senin kulun olayım
Ben de senden muradımı alayım

Leylû nehar dost kapıda kalayım
Sen de benden muradını al güzel
(PN., K. 19)

17

Âlemde gurbete çıktım çıkalı
Narı firkat ile bağrım yakalı

Ağladın ruzü şep gülmedin gönül
Bir lahza göz yaşın silmedin gönül

Gam çekme her kişi ettiğin bulur
Dost sandığın kimse düşmanın olur

Bu fânî dünya kimseye mi kalur
Sen kendine bir dost bulmadın
gönül

Dost deyu herkese sırrın açarsın
Mesti müdam olup daim içersin

Olur olmazlara gevher saçarsın
Kimseden nasihat almadın gönül
(PN., K. 21)

18

Silkinip boynun uzatma
Irak yolları gözetme

Dervişim kendi yolumda
Turna ben avcı değilim

Yolcuyum kendi kalbimde
Şahinim yoktur kolumda

Dervişim kendi yolumda
Turna ben avcı değilim

Abdalım seni neylerim
İnan yalancı değilim

Hemen ben seyran ederim
Turna ben avcı değilim

Hep havalanmış turnalar
Bana dertli Kerem derler

Ahımdan yarılır yerler
Giderim kalıcı değilim

(PN., K. 23)

19

Şu dünyaya geldim geleli
Başım alıp ne diyara gideyim

Ayıkmadı dertli başım belâdan
Ahvalciğim sana malum Yaradan

Bir dileğim vardır Bari Hüda'dan
Ben güzelim diye kaçıyor benden

Ah çektikçe kan geliyor didemden
O da benim gibi bir kul yaradan

Kerem der ki beni yakıp yandırma
Ben ölürsem Azraili gönderme

Yandırıp ya dost eline kondurma
Dost elile al canımı Yaradan

(SN., K. 35)

20

Perişandır deli gönül perişan
İster isen ben kulundan bir nişan

İslâh olmaz bu sevdaya karışan
Şimdiki yareler nişanın olsun

Kaldır nikabını yüzün göreyim
İster isen canım fedâ edeyim

Murad maksudun nedir bileyim
Hemen senin emrû fermanın olsun

Bilmez misin Ferhat ile Şirin'i
Senin ile ikimizin sırrını

Seven öyle sevsin biri birini
Sakla derununda nihanın olsun

Nice gönül verdi Şirin Ferhad'a
Sağ ol efendim hemen sen dünyada

Biz de ana olalım feryada
Kerem kulun senin kurbanın olsun
(SN., K. 38)

21

Nice vasfedeyim seni sultanım
Akranın bulunmaz ruhu revanım

Rumeli Bosna'yı değer gözlerin
İzmir'i Konya'yı değer gözlerin

Hüsünde yazılmış Yusuf-i sâni
Bütün Gürcistan Erzurum Van'ı

Gören üftadeler kılar figanı
Kars'ı Ahseha'yı değer gözlerin

Kimse de görmedim sendeki nazı
Bağdad'ı Basra'yı Acem Şiraz'ı

Tunus Tarabulus Mısır Hicazı
Belh-ü Buhara'yı değer gözlerin

Gerdana dizilmiş siyah benlerin
Şam-ü Halep Arabistan ellerin

Rüyüne yayılmış sırma tellerin
İstanbul Bursa'yı değer gözlerin

Dertli Kerem benden eylersin methin
Yüz bin sarraf gelse bilmez kıymetin

Leblerinden buse olsun himmetin
Büsbütün dünyayı değer gözlerin
(SN., K. 46)

22

Bizim elde bizi sorar olursa
Aşkın kitabını çeşmi mestlere

Ah edip gurbette ağlar diyesin
Okuyup gönlümü eğer diyesin

Gönül mail oldu ruhu revana
Efendim sevdiğim mahı tabana

Arzıhal eyledim kaş kemana
Eridi yürekte yağlar diyesin

Âşık oldum şu kaşlarla gözlere
Şimden geru haram oldu bizlere

Canım kurban olsun şirin sözlere
Çimenli bahçeler bağlar diyesin

Derdimendin Âşık Kerem haşroldu
Şimden sonra işim Mevlâ'ya kaldı

Gamzenin okları bağrımı deldi
Âşığın mekanı dağlar diyesin
(SN., K. 4B)

23

Yârin efkarından yârin gamından
Benim bir derdimi bine yetirdi

Bana bir acaip hal oldu bugün
Yandı ciğerciğim kül oldu bugün

Turnanın kanadı bir karış telden
Garip bülbül gibi ayrıldım gülden

Çekelim ayrılık ne gelir elden
Bülbülün gülünden dur oldu bugün

Aktı çeşmimin yaşı oldu ırmak Bana haram olsun bu yerde durmak
Ne müşkül dert imiş yarden ayrılmak Gecemle gündüzüm bir oldu bugün

Öksüz Kerem eder ya ben nideyim Eşime dostuma haber edeyim
Alıp başım diyar diyar gideyim Bildiğim dağlar da yol oldu bugün
(SN., K. 59)

24

Canım kızlar canım kızlar Yüreğimin başı sızlar
Bir gecelik misafirim Canı cana sarın kızlar

Ezmeyinen ezmeyinen Yar bulunmaz gezmeyinen
Altın saplı kazmayınan Mezarımı kazın kızlar

Mezarımı derin edin Sular serpin serin edin
Sevdiğimi imam edin Namazımı kılın kızlar

Emin Hoca gözüm hoca Mezarımı kazın yüce
Ne karı kazsın ne hoca Mezarımı kazın kızlar

Kerem eder böyle kalırsam Adudan hakkım alırsam
Vâde yetüben ölürsem Mezarımı kazın kızlar
(SN., K. 64)

25

Gece gündüz ah edip te ağlarım Sılada bir benim ahım alan var
Mecnun gibi dolanırım dağları Mihnet ile beni derde salan var

Yine bahar oldu coştı yüreğim Dideden akıttım kan ile yaşı
Ne sebepten ben sıladan ırağım Ne sıladan haber verip gelen var

Badı saba esip karlar eridi Kerem toprak düz ovayı bürüdü
Cümle âlem sılasına yürüdü Benim gibi elbet bunda kalan var

Dertli Kerem eder Aslı Han'ımı Yaş yerine akıtmışım kanımı
Mevlâ'm gurbet elde alma canımı Ben hasretim gözü yolda olan var
(SN., K. 65)

26

Gurbet elde yaman oldu halimiz
Ah ederim elim erişmez yare

Sılaya varmaya nice çağlar var
Aramızda yıkılası dağlar var

Ne yaman eğlenip kaldık burada
Bana derler neyin kaldı sılada

Dilerim Mevlâ'dan irem murada
Demezler ki bir ciğerim dağlar var

Bir yiğit düşünce kaldıran olmaz
Bu kadar gurbette eğlenmek olmaz

İyilik dururken kem demek olmaz
Ne diyeyim ayağımda bağımlı var

Bozulmaz mı alındaki yazılar
Kerem'im der dinleyin hey gaziler

Göz göz oldu yaralarım sızlar
Derdim koyup benim için ağlar var
(SN., K. 66)

27

Sunam sinen üzre yan yana binmiş
Kadir Mevlâ'm seni ögmüş yaratmış

Turunç gibi olmuş o gül memeler
Başka zinet bulmuş o gül memeler

Finu fes altında kâkül eğmesin
Kâfir terzi ne sık dikmiş düğmesin

Kimlerden öğrenmiş böyle edasın
Altında terlemiş o gül memeler

Bürümcek gömlekten nar gibi yanar
Çorkarım ki bir gün rakip el sunar

Gören âşık kendin divane kılar
Tamam kemal bulmuş o gül memeler

Âşık Kerem eğer ahtın verirse
Şöyle dişler idim ele girerse

Ara yerde kahpe rakip ölürse
Gören desin solmuş o gül memeler
(SN., K. 69)

28

Efendim aşka kul olup
Gizli râzım ilden ile

Gezesin bir zaman ola
Değesin bir zaman ola

Yârını görüp nâş ile
Yüzünü gözümle bak ile

Döğünüp nice taş ile
Yuyasın bir zaman ola

Naşilere gönül verüp
Avare sergerdan olup

Seni ferdalara salup
Gezesin bir zaman ola

Biz de bir zaman hûb olduk Âşıklara cefa kıldık
Eyvah ettik biz de bulduk Diyesin bir zaman ola

Kerem Dedem eder hele Bülbül figan eder güle
Sen de bencileyin köle Olasın bir zaman ola
(SN., Folklor postası, K. I)

29

Elâ gözlerine kurban olduğum Hep senin derdinden yanar ağlarım
Kime arz edeyim garip halimi Ellerin yanında görür ağlarım

Benden kaçır sevdiğim gayriden Dahi pek küçüktür bendesin
kaçmaz bilmez
Yalvarım Mevlâ'ya dileğim geçmez Yüzümü yerlere sürer ağlarım

Yine düştü ayrılık vücudum şehrine Yürek mi dayanır dilberin cevrine
Sürülünce insan mahşer yerine Hakk'ın divânına durur ağlarım

Kerem der bu firkatla yanarsan Dükenir ömrümüz bir gün ölürsem
Bu hasretle kıyamete kalursam Kefenim boynuma sarar ağlarım
(ŞE., K. 19)

30

Gökte uçan bölük bölük turnalar Turna benim Han Aslı'mı gördün mü
Âlem sele düşmüş çeşmim yaşından Turna benim Han Aslı'mı gördün mü

Benim yavrım giynişinden bellidir Ak elleri deste deste güllüdür
O da sizin gibi yedi tellidir Turna benim Han Aslı'nı gördün mü

Benim yârim dört yanına bakınır Sağ yanına hamaylılar dakınır
O da sizin gibi yaddan sakınır Turna benim Han Aslı'mı gördün mü

Âşık Kerem der ki nerde bulayım Bastığı yerlere yüzüm süreyim
Bilmezseniz bilmem kime sorayım Turna benim Han Aslı'mı gördün mü

(ŞE. K. 17)

31

Aman hey erenler gel kerem eyle
Yarelerim cerrah kabul etmiyor

Yürekte yareler açıldı bugün
Firkat macerası saçıldı bugün

Size niyazım var gelürüm amana
Ne yaman eriştik kötü zamana

Aklımı aldurdım kaşı kemana
Ayrılığın yası açıldı bugün

Kerem hiç kimseye etmez kemliği
Şu âhır vakitte hasret gömleği

Mevlâm aşka düşünmesin kimseyi
Kefen olup bana biçildi bugün
(ŞE., K. 11)

32

Han Aslı'm yüzünde benler türemiş
Bir benin zaptetmiş Acemistan'ı

Bir benin dünyada mala erişir
Bir benin deryada lâle erişir

Bir benin ta'n eder tuğa sancağa
Bir benin el tutmuş bahçeye bağa

Bir benin hu çeker sol ile sağa
Bir benin bülbüle güle erişür

Bir benin mey içmiş olmuştur bengi
Bir benini zaptetmiş âsi firengi

Bir beninde kılıç etmede cengi
Bir benin Rüstem-i Zâl'e erişür

Bir benin açılmış güli gülistan
Bir benin hükmeder bir adil sultan

Bir benin âşık gösterir seyran
Bir benin de Kerem kula yetişür
(ŞE., K. 5)

33

Sofu

Bilmem ne sevdadır geldi başıma
Kâfir engel ağu kattı aşıma

Yandım Kerem saldı beni bu derde
Yandım Kerem saldı beni bu derde

Bülbül efgan eder gonca gülüne
Yıkılasın hasret Kayser iline

Âşığı bırakmazlar kendi haline
Yandım Kerem saldı beni bu derde

Şu dünyada bir murada ermedim
Böyle aşk ve sevda ben de görmedim

Senden gayrısına gönül vermedim
Yandım Kerem saldı beni bu derde

Dertli Sofu candan bezdi usandı
Aslı ile Kerem beraber yandı

Ar etti âlemden hayli utandı
Yandım Kerem saldı beni bu derde
(ŞE., K.16)

34

Felek beni saldı gurbet illere
Mecnun gibi çıkıp gittim çöllere

Gözlerin sevdiğim elveda seni
Gözlerin sevdiğim elveda seni

Mevlâ'm takdir etti bize bu kârı
Gâhi gâhi garip kulun an bari

Yaktı bu cismimi hüsnünün nârı
Gözlerin sevdiğim elveda seni

Ayrılık acısın çekenler bildi
Gönülcüğüm sende emanet kaldı

Bu dertten korkarken başıma geldi
Cemâlin sevdiğim elveda seni

Ah edip ağlarken Hakka yüz tuttum
Unutma sevdiğim işte ben bittim

Dostum âmin dedi ben duâ ettim
Gözlerin sevdiğim elveda seni

Kerem derki ayrılığa yok çare
Seni ısmarladım Gani Settare

Açıldı sinemde yeniden yâre
Cemalin sevdiğim elveda seni
(SE., K. 2)

35

Gülşeni âlemde ey şivekârım
Deryayı nuş etsem sönmez ateşim

Şu salınmak selvi bâlâda yoktur
Lebinde olan nuş sahbada yoktur

Bir güzelde yoktur senin behcetini
Sarraf olan bilür güzel kıymetin

Artsın eksilmesin bu hub suretin
Azğındaki incü deryada yoktur

Hak seni hatadan eylesün emin
Kâkülünde olan muvî nâzenin

Seninle zeyn olur bu ruyi zemin
Sünbüllerden gayrı daha da yoktur

Gel merhamet eyle ey dilber bana
Nice Meyletmesün bu Kerem cana

Ölünce kul olsun bendeler sana
Sencileyin dilber dünyada yoktur
(ŞE., K. 12)

36

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Ben güzelden bu keremi ummazdım

Güzel ağlatmadı güldürdü beni
Ak göğsü üstüne kondurdu beni

İki sunam gelür bağlardan beri
Ak gerdan altında zemzem bınarı

Taramış zülfüne vermiş timarı
Yar verdi ağzıma kandırdı beni

Garip bülbül idim geldim ötmeye
Çevirdim gönlümü alıp gitmeğe

Yârin bahçesinde figan etmeye
Sarıldı boynuma döndürdü beni

Kerem der ki bu yollarda yol idim
Ben bir açılmamış gonca gül idim

Tuna suyu gibi coşkun sel idim
Yar aldı koynuna soldurdu beni

(ŞE., K. 1)

37

Aciz kaldım şu gönlümün elinden
Cihanın safası hoştur yâr ile

Ne tarafa gitsem benden yâr ister
Sarılıp yatmağa elde var ister

Muradına erer okuyan talib
Pervane gibi yandım yoktur tabib

Güzeller elinden düşmüşüm garib
Ağustos gününde benden kar ister

Kerem der ki benim bu sözüm haktır
Gülde gülistanda bağ bağçem yoktur

Dört yanımı aldı kederim çoktur
Bu viran çölde benden yâr ister

(ŞE., K. 13)

38

Yeniden bir nevcivan sevdim
Geçer bu hubluğun çağı

Ele girmez ne mümkündür
Sana kalmaz ne mümkündür

Sürmelenmiş elâ gözü
Dünkü söylediği sözü

Kâh al giyer kâh kırmızı
Bugün demez ne mümkündür

Kerem eydir yârim kaldı
Bir dost ki vefalı oldu

Sarardı gül benzim soldu
Gönül dönmez ne mümkündür

(ŞE., K. 15)

39

Ağmayı ağmayı düştüm dağlara
Bir ahu gözlünün meftunu oldum

Başıma gelmedik haller mi kaldı
Didemden akmadık seller mi kaldı

Elimden aldurdım gonca gülümü
Günbegün artırdım ahü zarımı

Gurbet ile saldı Mevlâ yolumu
Şimdi keşfetmedik yollar mı kaldı

Felek kıyar bakmaz bu genç çağlara
Rakip gider Mevlâm güllü bağlara

Deli gönül çıkmış yüce dağlara
Engeller dermedik güller mi kaldı

Bir vefasız yardan çektim zulûmu
Hiç kimseler sormaz benim halimi

Genç yaşında kabul ettim ölümü
Kerem gezmediği iller mi kaldı
(ŞE., K. 20)

40

Medet aşkınla Sultanım
Efendim pâdişahım

Perişan oldu ahvalim
Halime rahmeyle sultanım

Terahhum etmedin gittin
Efendim pâdişahım

Ne meşrepsin behey zalim
Halime rahmeyle sultanım

Cihanda sevmemiş yoktur seni
Diriğ etme visâlin câmını

A'lâü ednâdan
Ben mesti şeydadan

Çıkınca can bedenden
Efendim pâdişahım

Fariğ olmam ben bu sevdadan
Halime rahmeyle Sultanım

Nice meftun olmaz sende
Nazirin gelmemiştir âlemde

Bu hüsnü gören şahım
Ey şahi hûbanım

Kerem der şanına lâyık
Efendim pâdişahım

Olan billâh sultanım
Halime rahmeyle sultanım

(SE., K. 14)

41

Her sabah her sabah bir mavi donlu
Adular elinden ağlar gezerim

Silkinir üstüme toz gelir deyü
Belki bu nazlıma söz gelir deyü

Benim derdim vardır o bana yeter
Yaz baharda telli turnalar öter

Ateşim yanmadan tütünüm tüter
Anlar da sevişir yaz gelir deyü

Âşıklar muhabbeti nuş edip içer
Sular cuş eyleyip köpüğün saçar

Pervane dolaşır serinden geçer
Göller de çalkânır yaz gelir deyü

Dertli Kerem gözlerim naçar
İki didelerim kanlı yaş saçar

Nerde güzel görsem gönlümü açar
Korkarım sevdiğim yaz gelir deyü
(SE., K.29)

Kerem'in turnalara söylemesi

Bir çut (çift) durna gördüm allı gareli Şahin urmuş ganadından yareli
O da benim gibi bahtı kareli Durnalar durnalar telli sonalar

Benden yâre selâm edin durnalar

Bir çut durna gördüm gövde (gökte) Şahin urmuş ganadından
vızılar sızılar
O da benim gibi yari arzılar Durnalar durnalar telli sonalar

Benden yâre selâm edin durnalar

Bir çut durna gördüm yolda Şahin urmuş ganatları gırılmış
yorulmuş
O da benim gibi yari arzılar Durnalar durnalar telli sonalar

Benden yâre selâm edin durnalar

Galhın durnam galhın Van'dan Erdiş'in düzüne konun tökülün
sökülün
Erzurum kalaba (kalabalık) durma Cibce boğazından aş Erzincan'a
şivana ağlamak

Durnalar durnalar telli sonalar Benden yâre selâm edin durnalar

Erzincan çukurdur çekil havaya Kemah Dedeleri dursun duaya
Çil Horoz dağından Hasan ovaya Durnalar durnalar telli sonalar

Benden yâre selâm edin durnalar

(ŞE., Âşık Esat)

Bugün rakipten bir söz işittim Eğer aslı varsa büktü belimi
Dediler ki nazlı yârin el almış Ben kendime lâyük gördüm ölümü

Rakiptir dost bağıni belleyen
Beni yârdan yârî benden eyleyen

Nazlı yârdır zülüflerin telleyen
Umarım ki olmaz derde düş ola

Galksın rakipler bu elden gitsin
Sevdiğim duyarsa ya nasıl etsin

Mezerim üstünde gök otlar bitsin
Karalar bağlasın alın üstüme

Ben bir Beyoğlu idim yaylamazdım
Şimdi kafır kendir sıktı bellerimizi

İpekli şal bele bağlamazdım

(ŞE., Âşık Esat)

44

Elbistan'dun geçerken Kerem'in güzel bir kadına söylediği türkû

Ala gözlü nazlı dilber
Evvel benim idin benim

Cemalin bu yana dönder
Şimdi dostum elin mi oldun

Pencereye çektin perde
Al tavanlı yüksek evde

Perdenin ipleri yerde
Gelin mi oldun gelin mi oldun

Evlerinin uğru iğde
Ben gidersem sen bu yerde

İğdenin dalları şerde
Kalır mı oldun kalır mı oldun

Sen ölürsen bencileyin
Dertli Kerem bencileyin

Ben ölürsem sencileyin
Yanar mı oldun yanar mı oldun

(Kozan, Kuyuluk, Candarma Ali)

45

Keremî koşma

Kaçarda bir yavru sürim gaziler
Danışırım benim ile danışmaz

Şavkı düşmüş Azerbaycan iline
Bal bulaşmış dudağına diline

Kalem ile çekilüptür kaşların
On beş bölük örülüptür saçların

İçi midir sedef midir dişlerin
Çetin çetin değer yârin beline

Giyen dilber yaşlayın? var alın var
Gerdanında bir buselik halin var

Söyleşende baldan tatlı dilin var
Değişmenem çar köşenin maline

Keremim der ki kılam dadımı
Bir veletten haber aldım ilini

Canın çıksın çeker aşkın odunu
Aslı Handır gidem acep iline

(M.E. Bakanlığı Kütüphanesi, c. nu. 9267)

46

Keremî

Başına döndüğüm Çanlı Kilise
Meryem ananın oğlu Hazreti İsa

Acep Aslı Hanım came geldi mi
Acep Aslı Hanın came geldi mi

Çığlinin? önü de ol dere düzler
Ufacık defecik olmaya kızlar

Çiğirimde yare ne yaman sızlar
Acep Aslı Hanın came geldi mi

Çanlının mamuru? cevahir taşlar
Boğosu Bedroslar mıhsı? keşişler

Çevresinde oturmuş ol Hüma kuşlar
Acep Aslı Hanın came geldi mi

Ya sana da derler maraz verici
Gözleri humada cana kıyıcı

Bu dertli Keremin derdin bilici
Acep Aslı Hanın came geldi mi

(M.E. Bakanlığı Kütüphanesi, c. nu. 9267)

47

Keremî

Giderken de yollarımız uğradı
Soruladım bana doğru getürdü

İlçesinde bir Arap güzeli gördüm
İlçesinde bir Arap güzeli gördüm

Altıma getürdü nakışlı kilim
Ağzımda lâl oldu ol şirin dilim

Yüzüne baktıkça büküldü belim
İlçesinde bir Arap güzeli gördüm

Altıma getürdü ipekten halı
Anasın görüp te kızın almalı

Uğruma indirdi yağ ve balı
İlçesinde bir Arap güzeli gördüm

Biçare Keremi gördüğün öğer
Beş yüz temenna verdim beş dahi
değer

On beş örgü saçı topuğun döğer
İlçesinde bir Arap güzeli gördüm

(M. E. Bakanlığı Kütüphanesi, c. nu. 9267)

48

Şu âlemde kimse bilmez halimi
Elimden aldıldım konca gülümü

Nice âşık yârin vasfını etti
Felek bana bir yâri çok gördü

Ağlamaktan benim benzim
solmuştur
Şunda bana olan bir kimseye
olmamıştır

Bana ağlama derler neme güleyim
Bana ağlama derler neme güleyim

Ayağının tozuna yüzünü sürdü
Bana ağlama derler neme güleyim

Yeter hasret çektiçeğim dolmuştur
Bana ağlama derler neme güleyim

(DTCF. Halk Edebiyatı Arşivi, c. 6)

49

Bülbül ne gezersin dağın başında
Seni saran âşık sararır solar

Bir elâ gözlü dilber geçti şuradan
Seni de yaratmış beni yaradan

Ben çekemem dilber senin acını
Salıvermiş siyah kâkül ucunu

Keremin başına sarmıştır astar
Bu tatlı canım var dahi ne ister

Çiçekler içinde gülüm var deyü
Güzeller içinde yârim var deyü

Ârif isen âşık çekil buradan
Bu dilber gözlerim deyü

Çeken bilür ayrılığın gücünü
Hiç demezsin dilber ölürüm deyü

Çık salın efendim cemalin göster
Zülfün kemendini taktın boynuma

(DTCF. Halk Edebiyatı Arşivi c. 6)

Keremî maya

..... Görelim dünyada dertli kim imiş	 Sor bir haber ver eğlen eğlen ey
Sen Murad'sın cümle sudan ulusun Üstü ağ köpüklü beşe? selisin	Aşk elinden dolu içmiş delisin Sor bir haber ver eğlen eğlen ey
Murat kenarında bir ordu gezer Suna gibi avcılar arar gezer	Derindir gölleri bahriler yüzer Sor bir haber ver eğlen eğlen ey
Keremî der ben ağlasam ar m'ola Aslı Handan bir haberin var m'ola	Dört etrafı mor sünbüllü bağ m'ola Sor bir haber ver eğlen eğlen ey

ŞİİRLERİN FİHRİSTİ

(Nakarat mısraları)

Sayfa No

Giyen bilür nasıl sevda bu sevda.....	75
Gezersin bir zaman ola.....	114
İmana gel hey imansız imana.....	84
Nasıl bilür isen işle şaruna.....	89
Çok vakit ağlarım gülem bu gece.....	97
Şimdiki sevdiğim andan ziyade.....	108
Seni sever var mı benden ziyade.....	107
Yandı Kerem saldı beni bu derde.....	116
Gel bizim illeri gez kerem eyle.....	99
İnayet babından inayet eyle.....	92
Aman Kerem beni rüsvay eyleme.....	94
Zalim seni nice rüsvay etmeyim.....	94
Şavkı düşmüş Azerbaycan eline.....	121
Acizim silmeye nem nem üstüne.....	73
Tel tel olmuş dökülüyor a cadı.....	72
Kocadı Kerem kocadı.....	87
Başıma gelmedik haller mi kaldı.....	118
Diyarı gurbette takat kalmadı.....	91
Şu benim derdimden bilen olmadı.....	72
Maşşere kaldı divanım Aslı.....	104
Eyle kelâmı kelâmı.....	87
Acap Aslım Kars iline vardı mı.....	76
Hey Allah'ım hep zulumun bana mı.....	84
Gönül senden ayrılır mı.....	64
Ardar kolları çağları çağları.....	76
Atıvermiş kollarını.....	64
Şakıyıp ötmenin zamanı geldi.....	108
Zülûf derdi bıçak derdi tel derdi.....	99
Kullara verme bu derdi.....	71
Acap Aslı Hanun came geldi mi.....	122
Kayseri'de Han Aslı'mı göre mi.....	92
Eğer aslı varsa büktü belimi.....	120
Aldayı aldayı büktü belimi.....	109
Söyle Aslı'm bu yoldan gitti mi.....	81
Elleri şad edip ağlatıma beni.....	109
Coşkun seller gibi aldı dert beni.....	82
Güzel ağlatmadı güldürdü beni.....	117
Bir vefasız yare düşürdün beni.....	110

Gözlerin sevdiğim elveda seni.....	117
İndireyim gönül seni.....	79
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini.....	103
Çöz Aslı'm çöz göğsün düğmelerini.....	101
Gönül ister vatanını ilini.....	76
Sağlamadı derunumun yâresi.....	93
Var adular istemem geri dönün şimden geri.....	95
Bülbül gibi şakıyıyor dilleri.....	95
Yaktı vücudumu kül etti gitti.....	85
Derdime bir çare bulmadım gitti.....	91
Yandı Kerem yandı kül oldu gitti.....	102
Şunda bir namusu gayrete yazık.....	70
Boyu servi yanakları al güzel.....	110
Ölünce severim seni bilmiş ol.....	107
Ağladın ruzü şeb gülmedin gönül.....	110
Ya ben kime gidem dermana bilmem.....	82
Diyarı gurbeti gezdim usandım.....	74
Halime rahimeyle sultanım.....	119
Sandım ki ben bugün Şiraz'a vardım.....	89
Vaktiyle yaylayalım.....	86
Felek yaktı burcu yarım ağlarım.....	67
Hep senin derdinden yanar ağlarım.....	115
Eğlen Murat yardan haber sorayım.....	90
Yeni buldum Aslı derdim.....	65
Uyan Aslı'm gül benzini sevdiğim.....	96
Belki bunda Han Aslı'mı görelim.....	83
Turna ben avcı değilim.....	111
Tazelendi yarım benim.....	99
Yetiş feryadıma ya İsa benim.....	105
Baş a bir hal geldi çekip giderim.....	80
Han babam yerine ben Han eylerim.....	74
Şu yalan dünyada malı neylerim.....	108
Bir dahi zalimin yüzün göreydim.....	72
Han Aslı'mı ben kendime bendettim.....	79
Deryayı ummam seyrettim.....	71
Ben bu yolun kangısına gideyim.....	75
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.....	66

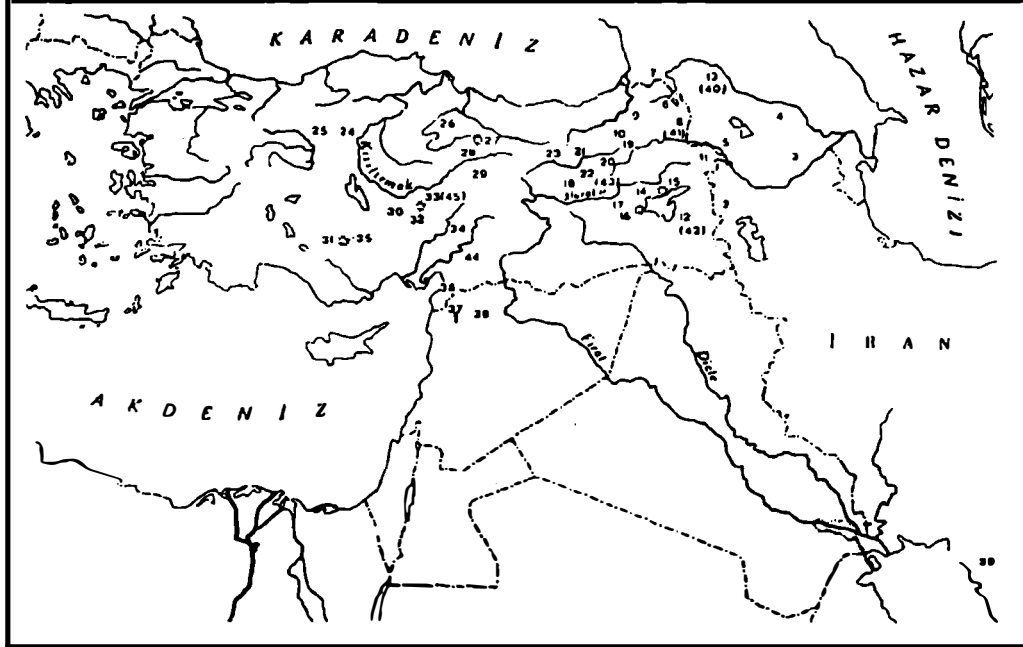
İlçesinde bir arap güzeli gördüm.....	122
Bana ağlama derler neme güleyim....	123
Ayıkmadı dertli başım beladan.....	111
Zalim beni gine sürdü elinden.....	93
Yanar men Aslı yanar men.....	106
Hali yardan ayrılanın.....	65
Hak yanında sen de murat alasın.....	79
Sen Kerem'i neresinden tanırsın.....	73
Ben Kerem'i sohbetinden tanırın.....	73
Değme aslan beş malağın başıçın.....	86
Selvi ağacı hani senin meralin.....	65
Rumeli Bosnayı değer gözlerin.....	112
Ah edip gurbette ağlar diyesin.....	112
Benim burda duruşuma ne dersin.....	67
Allı gelin Han Aslı'ma benzersin.....	70
Var git oğlan aradığın değilim.....	70
Ben yalvardım sen imana gelmezsin..	71
Şimdi dostum elin mi aldum.....	121
İçin kızlar içenlere aşk olsun.....	88
Kelp rakip hatırcığın hoş olsun.....	66
Şimdiki yâreler nişanın olsun.....	111
Ben içeyim zehri bal sizin olsun.....	88
Bana bir acaip hâl oldu bugün.....	112
Yürekte yareler açıldı bugün.....	116
Çekip gider yaylasına Bingöl'ün.....	85
Çağırışır ördeği kazı Bingöl'ün.....	92
Ayşe Fatma Zelha Zühre de gelsin...	100
Nehlet bu dünyanın işine gelsün.....	105
Mavla'm bir kuluna muhal görmesün..	66
Durnalar durnalar telli sonalar.....	120
Benden yâre selâm edin turnalar.....	120
Kalkın siz de pervaz urun turnalar.....	85
Canı cana sarın kızlar.....	113
Bir imansız densiz bana naz satar.....	75
Sılada bir benim alım alan var.....	113
Sılaya varmaya nice çağlar var.....	114
Turunç gibi olmuş o gül memeler....	114
Anın için nice feryat ederler.....	77
Dürlü sohbet ile seyran ederler.....	91
Öldürmeden gayrı var bize neyler.....	98

Hasbıhalin yâre desem ne söyler.....	90
Aklımı başımdan alan bu gözler.....	83
Ne tarafa gitsem benden yâr ister.....	118
Gelme ecel gelme üç gün ara ver.....	87
Anın için dertli sinem dağlıdır.....	67
Sırrım yarenlere desem ar mıdır.....	64
Dünyada bir murat almış var nudır.....	66
Beni mecnun eden ahdi amandır.....	71
Bu serimde olan yar sevdasıdır.....	100
Zira bağrım yufka ciğer yanıktır.....	82
Alamam gönümü çar değildir.....	106
Çektiğim adu şerridir.....	80
Bağlayan yollarım atım eşkindir.....	75
Derttir haserettir firkattir.....	98
Niçün zalim Aslı dine gelmiyor.....	80
Huri gılmanım geliyor.....	78
Kızılırmak kenarını sel alır.....	78
Şu salınmak servi balâda yoktur.....	117
Aman felek beni yâre kavuştur.....	89
Seni görmeyeli bugün kaç gündür.....	78
Melâlin kilseden gelür.....	84
Gör başına neler gelür.....	93
Ele girmez ne mümkündür.....	118
Bir benim dünyada mala erişür.....	116
Geldim ki Borandan boran kalmamış..	93
Üç beş gelin bir kız gelmiş.....	77
Soralım bakalım dertli kim imiş.....	69
Gözü gönlü düşen yiğit.....	80
Kıblesin tanıtırsın allı put.....	68
Acap bir gecelik mihman olur mu.....	68
Silkinir üstüme toz gelür deyu.....	119
Çiçekler için gülüm var deyü.....	123
Turna benim Han Aslı'mı gördün mü	115
Şimdengeru hayre yorun düşümü.....	95
Sor bir haber ver eğlen eğlen ey.....	124
Çağırırım Kadir Mevla'm aman hey..	86
İtibar eylemek olmaz.....	68
Camilere gider minber beğenmez.....	74
Ah sarı yıldız mai yıldız.....	96
Ah sarı yıldız mai yıldız.....	96
Attı tondan tona barelerimiz.....	106
Ben dönerim gönül dönmez.....	98

Kerem'in Sivas Kapısı'nda Yandığı Yer

HİKÂYEYE GÖRE KEREM'İN DOLAŞTIĞI YERLER

Basma Nüshaya göre : 1- İsfahan, 2- Hoy, 3- Şuşa, 4- Gence, 5- Revan, 6- Çıldır, 7- Ahıska, 8- Kars, 9- Oltu, 10- Narman, 11- Bayezit, 12- Van, 13- Tiflis, 14- Ahlat, 15- Süphan Dağı, 16- Nemrut Dağı, 17- Muş, 18- Malazgirt, 19- Hasankale, 20- Erzurum, 21- Aşkale, 22- Tercan, 23- Erzincan, 24- Engürtlü, 25- Ayaş, 26- Zile, 27- Yıldızdağı, 28- Sivas, 29- Deliklitaş, 30- Ürgüp, 31- Karadağ, 32- Erciş Dağı, 33- Kayseri, 34- Feke, 35- Karapınar, 36- Belen, 37- Antakya, 38- Halep

Yazma Nüshaya göre: 39- Şiraz, 40- Tiflis (13'e bkz.), 41- Kars (8'e bkz.), 42- Van (12'ye bkz.), 43- Erzurum (20'ye bkz.), 44- Maraş, 45- Kayseri (33'e bkz.)

BİBLİYOGRAFYA

I- Hikâyeler:

- 1- Hikaye-i Keremhan, 80 yaprak, yazma, 1266 tarihli.
- 2- Kerem ile Aslı, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1927.
- 3- Hikâye-i Âşık Kerem ile Aslı Hanım (Türküleriyle beraber), Asadoryan Mahdumları Matbaası, İstanbul, 1925.
- 4- Âşık Kerem, Besim Atalay, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.
- 5- Kerem ile Aslı, Orhan Seyfi, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1938.
- 6- Divanı Kerem, (kenarında Asuman ile Zeycan, Arzu ile Kanber), Taşbasma.
- 7- Kerem ile Aslı, Fuat Hulûsi, piyes, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1335.
- 8- Kerem ile Aslı, Salahaddin Batu, Piyes, 1944.
- 9- Kitab-ı Dede Korkut, Kilisli Rifat, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1332.
- 10- Şah İsmail, Taşbasma. Şah İsmail kenarında, Derdiyok ile Zülfisiyah vardır, 1301.
- 11- Derdiyok ile Zülfisiyah, Taşbasma, Şah İsınail kenarında, 1301.
- 12- Mahfiruze Sultan ile Raznihan, Taşbasma, Nasreddin Letaifi kenarında; 1303.
- 13- Âşık Kurbanî, M. Zeki Korgunal, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1935.
- 14- Ferhat ile Şirin, Behramzâde, Matbaa-i Ahmet Kamil, İstanbul, 1341.
- 15- Hikâye-i Mahmut ile Elif, Taşbasma, Dersaadet, 1340.
- 16- Hikâye-i Tahir ile Zühre, Taşbasma.
- 17- Melik Şah ile Güllü hanım, Taşbasma, Hulûsi Efendi Matbaası, Leyla ile Mecnun kenarında, Dersaadet.
- 18- Âşık Garip, Marifet Matbaası, İstanbul, 1928.
- 19- Gül ile Sitemkâr, Süleyman Tevfik, İkbâl Kitaphânesi, İstanbul, 1935.
- 20- Hurşit ile Mahmihi, Süleyman Tevfik, İkbâl Kitaphânesi, İstanbul, 1936.
- 21- Karacaoğlan ile İsmikân Sultan, Radloff.
- 22- Han Mahmud Hikâyesi, Ali Rıza Yalman, Tarsus Gazetesi, 1923.
- 23- Yeğen Mehmed Paşa, Ali Rıza Yalman, Tarsus Gazetesi, 1923.
- 24- Hüseyin Bey Hikâyesi, Şükrü Murat Elçin.
- 25- Hikâye-i Kesikbaş.
- 26- Tufarganlı Abbas Nağılı, A. Caferoğlu.

II. İstifade edilen eserler

- 27- Abdülkadir, Rapor (Halk Bilgisine Ait Mıaddeler, IV), İktisat Matbaası, İst, 1930.
- 28- Âdil Han, Ziyad Han, Azerbaycan (hakkında tarihî, edebî ve siyasi ma'lûmat), Hükümet Matbaası, Bakû, 1919.
- 29- Ahmet Bican, Dürr-i Meknun, Millet Kütüphanesi, Ulum-i Şer'îye kitapları, nu 1028.
- 30- Ahmet Talât, Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, İst. 1928.
- 31- Anatole France, TAIS, (Nasuhi Baydar), Remzi Kitabevi, İst, 1937.
- 32- Arsunar, M. Ferruh, Tunceli-Dersim Halk Türküleri ve Pentatonik, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1937 (Elazığ Halkevi neşriyatından nu.6).
- 33- Caferoğlu, Ahmet, Doğu İllerimiz Ağızlarından Derlemeler, Burhanettin Basımevi, İstanbul, 1942, TDK Yayını.
- 34- Falih Rıfkı, Eski Saat, Akşam Matbaası, İstanbul, 1933.
- 35- Faruk Nafiz, Çoban Çeşmesi, Yeni Şark Kütüphanesi, İstanbul, 1927.
- 36- Faruk Nafiz, Suda Halkalar, Halk Kütüphanesi, İstanbul, 1928.
- 37- Grünfeld Leopold, Anatolische Volkslieder Aus Der "Kaba dili", Leipzig, 1883.
- 38- Halide Edip, Dağa Çıkan Kurt, Halk Kütüphanesi, İstanbul, 1926.
- 39- Hamdullah Suphi, Günebakan, 1929.
- 40- H. Alizâde, Azerbaycan El Edebiyatı (Nağıllar) c. I, Bakû, 1929, (Azerbaycan'ı öğrenen cemiyet neşriyatı).
- 41- Hüseyin Rahmi, Kokotlar Mektebi, Hilmi Kütüphanesi, İstanbul, 1928.
- 42- Hüseyin Rahmi, Utanmaz Adam, Hilmi Kütüphanesi, İstanbul, 1934.
- 43- İlhami Bekir, Mustafa Kemal (Şiirler), Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1933, (yeni Türk Mecmuasının) 10'uncu yıl ilavesi).
- 44- İsmail Hikmet, Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, c. I, Bakû, Azerî nesir, 1928
- 45- Georg Jacob, Literaturgeschichte in Einzel darstellungen.
- 46- Kadri Özyalçın-Kemal Gürpınar, Deliktaşh Ruhsatî, İkinci Kitap, Kâmil Matbaası, Sivas, 1938.
- 47- Köprülü Mehmed Fuad, 17'nci Asır Saz Şairlerinden Gevhed; Hayatı ve E-seri, İstanbul, 1929.
- 48- Köprülü, 17'nci asır saz şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikayesi, İstanbul, 1930.
- 49- Köprülü, Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, 1935.
- 50- Köprülü, XVII'nci Asır Türk Edebiyatı tarihi notları (basılmamıştır).
- 51- Köprülü, Azer Edebiyatı Tarihi Notları, basılmamış.
- 52- Köprülü, Türk Saz Şairleri, c.3, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1940.

- 53- Mahmut Ragıp, Şarki Anadolu Türküleri ve Musiki istikbâlimiz, Marifet Matbaası, İstanbul, 1928
- 54- Mehmed Akif, Safahat (Birinci Kitap, ikinci tabı)
- 55- Namık Kemal, Celaledin Harzemşah, Mısırdaki Kanuni Esasi Matbaası, 1315
- 56- Oral, M Zeki, Tokatlı Aşık Nuri, Köy Öğretmeni Basımevi, Ankara, (Niğde Halkevi Neşriyatından 1).
- 57- Pertev Naili, Köroğlu Destanı Evkaf Matbaası, 1931
- 58- Pertev Naili Boratav A. Gölpınarlı, Pir Sultan Abdal, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1943 (Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü yayını, nu 5)
- 59- Pertev Naili Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1946
- 60- Radolff, Proben VII - Proben der Volksliteratur der nördlichen türkischen stämme, VII Teil die mundarten der krym, Petersburg 1896
- 61- Refik Halid, Kirpinin Dedikleri, İbrahim Hilmi Kütiophânesi, İstanbul, 1336
- 62- Reşat Nuri, Ateş Gecesi, Semih Lütfi Kitabevi, Güven Matbaası, İstanbul,
- 63- S. Nüzhet M. Ferid, Konya Halkiyâtı ve Harsiyâtı, Konya 1926
- 64- S. Nüzhet, Halk Şairleri (Birinci Kitap) 1927
- 65- S. Nüzhet, Gevher, (Üçüncü Kitap,) Ahmet Kâmil Matbaası, İstanbul, 1928
- 66- S. Nüzhet, Pir Sultan Abdal, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1929
- 67- S. Nüzhet, Karacaoğlu ve Şiirleri, İkbâl Kütüphanesi, İstanbul, 1938
- 68- S. Nüzhet, Beşiktaşlı Gedaî, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1933
- 69- S. Nüzhet, Âşık Ömer Divânı,
- 70- S. Nüzhet, Bektaşî Şairleri, Devlet Matbaası, 1930
- 71- Sadettin Nüzhet, Silleli Sururî, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1933
- 72- S. Nüzhet, Halk Edebiyatı Antolojisi, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938
- 73- Selman Mümtaz, İl Şairleri, c.1, Azerineşir, Bakû, 1927
- 74- Seyfettin Asaf - Sezai Âsaf, Yurdumuzun Nağmeleri, Milli Matbaa, İstanbul, 1926
- 75- Chirvanzâde, (Archag Tchubanian), La possédee, Paris, 1910
- 76- Ülkütaşır, M Şakir, Türk Halk Bilgisine ait araştırmalar, Eminönü Halkevi Neşriyatından Nu. IX, 1938
- 77- Ziya Paşa, Harâbât, c.1, Matbaa-i Amxire, İstanbul, 1291

III. Mecmua, Cönk, gazete ve dergiler:

- 78- Adsız, Sa. 17, İstanbul, 1932
- 79- Azerbaycan Yurt Bilgisi, Sa. 3, 23, 31, 32, İstanbul 1934
- 80- Bartın, Haftalık, Sa. 21, 1931
- 81- Cönk, DTCF, Halk Edebiyatı arşivi, nu. 6
- 82- Cönk, MEB Kütüphanesi, nu. 9267
- 83- Cumhuriyet, Gazete 12 - ikinci teşrin - 1938 ve 8 Şubat 1940 nüshaları
- 84- Çınaraltı, Sa. 30, 31, 37, İstanbul, 1942
- 85- Dergâh, Sa.21, İstanbul, 1938
- 86- Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sa. 1, İstanbul, 1338
- 87- Folklor Postası, Sa. 9, c. 1, Haziran 1945
- 88- Gündüz, Mecmua, Sa. 7, İstanbul, 1936
- 89- Halk Bilgisi Haberleri, Sa. 28, 29, 38, İstanbul, 1933 – 1934
- 90- Halk Şarkıları, Konservatuvar, Defter: 4 (1927), Defter 13, İstanbul, 1930
- 91- Hayat, sa. 9-11.
- 92- İkdâm, gazete, 3 ve 6 nisan 1914 sayıları, İstanbul.
- 93- İnanç (Denizli Halkevi Dergisi, sayı, 69, 1942
- 94- Kamus tercümesi (Asım), c.3, 1225
- 95- Kamusülâlâm Şemseddin Sâmî, c.3, 1308
- 96- Köylerimizin Adları, Dahiliye Vekaleti, 1928
- 97- Lûgat-i Nâci
- 98- Maarif, sa. 126, İstanbul, 1309
- 99- Maarifi Umumiye Mecmuası, sa. 167, İstanbul, 1933
- 100- Mecmua Üniversite (İstanbul) yazmaları, nu. 1052, 1053
- 101- Mecmua, Millet Kütüphanesi (İstanbul) Yazmaları, nu. 702, 763
- 102- Mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi (İstanbul), Esad Efendi Kitapları, nu 3430
- 103- Sebilürreşad, sa. 382, 1334
- 104- Taşpınar, Afyon Halkevi dergisi nu. 88
- 105- Türkiyat (Mecmua) c. 5, 1935 - 1936
- 106- Türk Yurdu, c.2, nu 696
- 107- Ülkü, sa. 58 (eski tertip) 1937
- 108- Ülkü, sa. 36 (yeni tertip) 1943

DİZİN

A

Abbas (Âşık) : 41.
Abbaa Han (Eylânda): 4, 11, 25.
Abbas (hikaye kahramanı) : 17, 18, 19.
Abbas Şah (Abbas I) : 24, 25.
Abbas Nağılı: 25.
Abbasiler : 15.
Abdal (Genç) : 63.
Abdal (kazak): 42.
Abdal (Pir Sultan) : 16, 63.
Abdal (Teslim) : 63.
Abdullah (Kesikbaş hikayesinde) : 26
Abdülkadir (İnan) : 26, 28
Abdurrahman Gazi (İslâm kahramanı): 26
Abdurrahman Gazi türbesi (Erzurum'da) : 27
Acem işi : 5
Acem memleketi (Azerbaycan) : 4.
Acur (Gacur?) : 8.
Acuze (Motif) : 20.
Adana : 44.
Adivar (Halide Edip) : 53
Âdil Han (Tiflis Paşası) : 5, 11, 25.
Âdil Han Ziyad Han : 2, 27.
Âdil Şah (Ünye Geylani Padişahı) : 13.

Afşar : 40
Afyon : 33, 58.
Ahıska : 8.
Ahmet (Âşık) : 63.
Ahmet Baha : 10, 33, 36.
Ahmet Bey (Mütesellim) : 6, 12
Ahmet Bican (Gelibolulu) : 15.
Ahmet İhsan : 2.
Ahmet Mirza : 7, 10, 17.
Ahmet Rasim : 1.
Ahmet Talat : 44.
Ahreti Baba : 5.
Aka Gündüz : 50
Akçavak Kızı : 37
Akpınar : 17
Aktay (Salih Zeki): 33, 58.
Akyürek (Ahmet Remzi) : 21, 22, 46.
Alaturka (Hava) : 43.
Allah : 15, 16, 23, 34, 30, 43, 46
Alevi : 52
Ali Emirî : 15.
Ali (Deli, destan kahramanı) : 25.
Ali (derviş) : 64.
Ali Han (Kerem) : 2, 10.
Ali Han (Karadağlı, Mirza) : 13.
Ali Hanin Nağılı : 14, 20, 49.
Ali (Hazreti) : 15 , 16, 26, 52.
Ali Nisarî (Kayseri'de Müftü) : 46

Ali Paşa peşrevi : 43
 Ali (Safer) 41
 Ali (Vanlı) : 47
 Alizâde (H.) : 13 , 14, 18, 19, 20, 47
 Alman: 57
 Almanca: 57
 Anadolu : 2, 11, 27, 29, 33, 35, 42, 45, 50, 52, 53, 54, 56, 58, 59, 62
 Anadolu (Batı) : 33, 42
 Anadolu (coğrafyası) : 31
 Anadolu (Doğu) : 1, 27, 43 , 64
 Anadolu, (Doğu, Kerem'in Âzeri rivayetleri) : 31
 Anadolu ezgileri : 43
 Anadolu (iç) : 43
 Anadolu Türkleri : 24
 Anadolu Türküleri (Doğu) : 43
 Anatole France : 15
 Antakya : 9
 Arap : 52
 Arapça : 52
 Arap-Üzengi : 24, 37, 45
 Arsunar (Ferruh) : 44
 Arundell (F.A.J) : 58
 Arzu ile Kanber (hikaye) : 2
 Asador (Kuyumcu) : 2
 Asadoryan : 1
 Asaf (Binbaşı) : 52
 Asım (Kamus mütercimi) : 53
 Aslı (Keremin sevgilisi) : 1,vb.
 Aslı (Ad olarak) : 53

Aslı Bulağı (Ürmiyede) : 54
 Aslı hanlar (Köy) : 54
 Astarabat : 59
 Asuman ile Zeycan (hikaye) : 2
 Âşık Kerem (Kitap) : 1
 Âşık (Şair) : 48, 62, 63
 Âşık ağzı : 43, 28
 Aşk Dolusu (Motif) : 17
 Aşkat : 8
 Aşkun (Vehbi Cem) : 46, 58
 Atalay (Besim) : 1
 Atay (Ali) : 44
 Atay (Falih Rıfkı) : 51
 Atrak (Irmak) : 59
 Avrupa musikisi : 43
 Ayaş : 8
 Aydın : 43
 Ayvaz : 45
 Azerbeycan : 2, 33, 45, 52, 53, 56, 59.
 Azerbeycan Türkleri : 24
 Âzerî : 2, 45
 Âzerî edebiyatı : 61
 Âzerî rivayeti (Kerem) : 1, 2, 10, 30
 Âzerî sahası : 61, 64

B

Bağdad rivayeti (Genç Osman hikayesinde) : 25, 26
 Baki (Edip Âli) : 30
 Baküb (Saraydar) : 5
 Balun Sultan : 17

Başkirt : 59
 Başkırdistan : 26
 Battal (Âşık) : 62
 Battal Gazi hikayesi : 29, 33
 Batu (Salâhattin) : 2
 Bay Baycan (Dede Korkut'ta) : 14
 Baycan Turanlı : 59
 Bay Beyrek : 37
 Bay Beyrek hikayesi : 14
 Bayburt : 44
 Bayındır Han (Dede Korkut'ta) : 13, 14,
 Bek (Şehir) : 4, 11, 20, 23
 Bektaşî 15, 16, 52, 61
 Bektaşî şairleri : 19
 Bektaşî tekkesi : 16
 Belen : 9
 Bengiler mahallesi (Sivas'ta) : 46
 Berayet (Bağdatlı âşık) : 5
 Bey (Kayseri Beyi) : 9
 Birinci Umumî Harb : 45
 Boğaç (Dede Korkut'ta) : 24
 Boratav (Pertev Naili) : 19, 25, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 58, 60, 61, 62, 63
 Bozkır (Köy) : 58
 Bozlak (Hava) : 22
 Budala (Şair) : 64
 Buhara : 24

C

Cafer : 52

Caferoğlu (Ahmet) : 18, 19, 25, 31, 52, 53
 Camgöz (Keşiş) : 4
 Canbolatoğulları : 63
 Cebrail : 15, 16
 Celâlî eşkiyaları : 64
 Celâl Mukaddemesi : 49
 Cem Âyinleri : 16
 Cennet : 16
 Cerit (Aşiret) : 40

Ç

Çamlıbel (Faruk Nafiz) : 50, 51
 Çankırı : 44
 Çankırı rivayeti (Genç Osman hikayesi) : 26
 Çanlı kilise : 5, 8, 27
 Çanlı kilise duası : 27
 Çar Hükûmeti : 25
 Çelik (Fahrettin) : 17
 Çin: 40
 Çukurova (Hava) : 42

D

Dağıstan : 19
 Danişmend Gazi Hikâyesi : 29
 Dede Korkut kitabı : 13, 14, 23, 24, 25, 28
 Dedemoğlu : 64
 Demircioğlu (Yusuf Ziya) : 43
 Denizli : 52
 Derdiyok (Hikâye kahramanı) : 19, 20, 24

Derdiyok ile Zülfisiyah hikayesi : 18

Derebeyi (Horasanda) : 13, 14

Dersim : 44

Derviş (Motif) : 23

Di-bil-ül Huzai (Şair) : 15

Dirse Han : 14, 23

Diş çektirme (Motif) : 21

Divân-ı Kerem (Kitap) : 2

Divân şairleri : 49

Diyarhan (hikâye kahramanı) : 18

Dolu içmek: 4, 10

Dört dükkan önü (Kayseri'de) : 21

Dumlupınar : 54

Düldül: 15, 26

Dürr-i Mecnun (Kitap) : 15

E

Ebüsuud Efendi : 15

Efkârî (Aşık, Ardanuşlu) : 47

Eğir : 1, 42, 44

Ejdehan padişahı: 20

Elbistan : 52

Elçin (Şükrü) : 17

Elif (Hikâye kahramanı) : 13, 20

Elif ile Mahmud Hikâyesi : 13, 18, 23

Elma (Motif) : 15

Elmalı (Antalya) : 3, 16

Elmalı Baba : 16

Emin Paşa (Kars Paşası) : 5, 20, 25

Emir (Tahir ile Zühre'de) : 13, 31
Emrah : 62

Emrah ile Selvi Han hikayesi : 62

Erciş : 62

Ergun (Sadettin Nüzhet) : 16, 26, 34, 36, 37, 41, 42, 43, 49, 50, 53, 62, 63

Ermeni : 2, 9, 11, 27, 29, 56

Ermeni Âşıkları : 31, 37, 58

Ermeni harfleri : 1, 57

Ersevük (İsmail Habip) : 30

Ersoy (M. Akif) : 45, 50

Ertaylan (İsmail Hikmet) : 53, 59

Erzincan : 8, 53

Erzurum : 5, 8, 24, 26, 31, 40, 44, 52, 53, 62, 64

Erzurum ağzı : 44

Erzurum türkülleri : 44

Esat (Âşık, Erzincanlı) : 33, 40, 43, 53

Esat Efendi : 15

Eşref (Şair) : 50

Evek (Âşık) : 40

Evliya Çelebi : 27,

Eylan (Şehir) : 4, 11, 25

F

Fahri (Malatya'lı) : 45

Fatıma (Hazreti) : 15, 16, 63

Ferhad (Hikâye kahramanı) : 19, 49

Ferhad ile Şirin hikâyesi : 21, 50

Fuat Hulûsi : 2

G

Garip (Âşık, hikâye kahramanı) : 24, 43, 49
 Garip (Âşık, hikâyesi) : 17, 18, 50, 61
 Gariboğlu Âşık) : 64
 Garp (Avrupa) : 15
 Gedaî (Beşiktaş'lı) : 48
 Gence : 2, 10
 Gencosman (Hikâye kahramanı) : 26
 Gevheri (Hava) : 42
 Gevherî (şâir) : 35, 64
 Göbekoğlu (Hakkı) : 53
 Göl Emiri : 24
 Gölpinarlı (Abdülbâki) : 15, 16, 42, 63
 Gömeçli (Kasım) : 54
 Gül (Hikâye kahramanı) : 19, 21, 24
 Gül ile Sitemkâr hikayesi : 13, 14
 Gülşen Şah (Kerem) : 3, 4, 10
 Güllü Han (Melikşah'ın sevgilisi) : 18
 Gümüşhane : 44
 Gümüştepe (ilçe) : 59
 Güntekin (R. Nuri) : 51
 Gürcü : 27
 Gürcü kızı : 31
 Gürcüstan : 8
 Gürgen (Irmak) : 59
 Gürpınar (H. Rahmî) : 47, 51, 58

H

Hacı Bektaş Veli : 17
 Hacı Bey (Hüseyin bey hikâyesinde) : 14, 23
 Hacıbeyzâde (Üzeyir Bey) : 45
 Hak âşıkı : 6, 8, 9, 22, 45
 Hak dini : 6
 Halep : 2, 9, 11, 12, 22, 24, 28
 Halep Paşası : 9, 11, 12
 Halil (Aşık) : 63
 Halil (Çobanı Şirazlı) : 5
 Halil Kâmil (Filmci) : 45
 Hanım Sultan (Kerem'in anası, İkbâl neşrinde) : 7, vb.
 Hani Karı (Ali Han nağlında) : 20
 Harami deresi : 11
 Harput ağzı : 44
 Hasan (Hazreti) : 15, 63
 Hasan Dede : 17
 Hasan Dede Köyü : 17
 Hasankale : 8, 11, 53
 Hasbahçe (Kayseri'de) : 54
 Hasna Hanım (Kayseri beyinin kardeşi) : 6, 9, 12, 22, 25
 Hataî : 63
 Hatice (Âşık) : 63
 Hatice Sultan (Kerem'in anası yazmada) : 3, 10
 Hatice (Veli Hoca kızı) : 33
 Hazer denizi : 59
 Havva : 15
 Hızır : 3, 8, 17, 23, 24, 46, 58

Hızır (Motif) : 23
 Hikâye-i Âşık Kerem ile Âşık Hanım (Kitap) : 1
 Hikâye-i Kerem Han (Kitap-yazma) : 1
 Himmet (Kul) : 47, 62, 63
 Horasan : 24
 Hozat : 44
 Hurşit (hikâye kahramanı) : 18, 19, 20
 Hurşit ile Mahmihri hikâyesi : 13, 23
 Husrev (Ferhad ile Şirin'de) : 21
 Hüseyin Bey (hikâye kahramanı) : 20
 Hüseyin Bey hikâyesi : 18, 23
 Hüseyin (Hazreti) : 15, 47, 63
 Hüseyin (Kitapçı) : 1
 Hüseyin (Kul) : 64

I - İ

Isparta : 33, 58
 İbni A'kab : 15
 İlaydı (Hikmet) : 30
 İlhami Bekir : 53
 İmamlar : 16
 İncil : 3, 6
 İran (Batı) : 57
 İran Edebiyatı : 25
 İran Türkleri : 24
 İsâ : 31
 İsâ dini : 29

İsâ (taifesi, Ümmeti) : 4, 28
 İsfaahan : 2, 6, 7, 8, 10
 İsfaahan Şahı : 7, 8, 9, 62
 İslâm dini : 21
 İsmikân (hikâye kahramanı) : 17
 İstanbul : 1, 34, 45
 İvan (cüce) : 4, 11
 İzmir : 57

J

Jacob (j.) : 44

K

Kâb-al-Ahbar : 15
 Kafkas Türkleri rivâyeti (Şeyh San'an hikâyesi) : 3
 Kalender Oğulları : 63
 Kandehar Padişahı : 13, 14, 23
 Karabudak (Dede Korkut'ta) : 13
 Karacaoğlan (Hava) : 42
 Karacaoğlan (hikâye kahramanı) : 18, 19, 20
 Karacaoğlan ile İsmikân hikâyesi : 18
 Karacaoğlan (şâir) : 35, 64
 Karadağ (Kayseri'de) : 8
 Karadeniz (bölge) : 43
 Karagöz oyunu : 44
 Karagöz perdesi : 45
 Karahan (Hurşit ile Mahimihri'de) : 20
 Kara hikâye : 64
 Karakeşiş (dağ) : 2

Karakeşiş köyü : 2
 Karaman (Gençosman rivayeti) : 26
 Karaman (Nil kenarında bir şehir) : 62
 Karmelik (Aslı'nın babası) : 2, 10, 30
 Karapınar : 9
 Kara Sultan (Aslı) : 7, 10
 Karay (R. Halit) : 50
 Karçıgar (makam) : 43 Kars : 5, 8, 11, 20, 25, 29, 52, 53
 Kasım Paşa mezarlığı (Kayseri'de) : 22
 Kâtibî : 40, 42
 Kayabaşı (Hava) : 42
 Kayseri : 2, 5, 8, 10, 12, 21, 22, 25, 27, 46, 64
 Kazak (ilçe) : 13
 Kazan (Türk ülkesi) : 26 Kâzım (Karagözcü) : 44
 Kazlık Kocaoğlu (D. Korkut'ta) : 13
 Kemah : 5
 Kemalî Dedeleri : 27
 Kemerbeli : 8, 26
 Kenzî (Karamanlı) : 48
 Kerem (Ad olarak) : 53
 Kerem (An'anede) : 45
 Kerem (Âşık, Dede, Han, Sefil) : 1, vb.
 Kerem Dede (Bir hikâyede) : 53
 Kerem (Havaları) : 42
 Keremi Hacı Adil : 42

Kerem ile Aslı (kitâbe) : 51
 Kerem ile Aslı (kitap) : 1
 Kerem ile Aslı (kitap) : 2
 Kerem ile Aslı (Piyes) : 2
 Kerem ile Aslı (Piyes) : 2
 Kerem-i Kerke : 52
 Kerem-i Subaşı : 52
 Kerem (Kaçak) : 53
 Kerem (Karagözde) : 44
 Kerem (Kesik, hava) : 42, 43
 Kerem kitapları : 1, 57
 Kerem (Köy, Burhaniye - Balıkesir) : 54
 Kerem (Köy, Şırnak - Şiiri) : 54
 Kerem (Köy, Vakfikebir - Trabzon) : 54
 Keremler (Köy, Kimas - Kandıra - Kocaeli) : 54
 Keremli (Köy, Kozyaka - Kastamonu) : 54
 Kerem mağarası : 53
 Kerem (Opera ve Sinemada) : 45
 Kerem oyunu : 44
 Kerem (Şiir kahramanı) : 50
 Kerem taşı : 53
 Kerem (tiyatroda) : 44
 Kerem tiyatroları : 1
 Kerem Usta : 52
 Kerem-ül Kâdi : 52
 Kerem (yanık, hava) : 42
 Kerim Paşa (Diyarbakır'da) : 14
 Kesikbaş hikayesi : 26
 Keşiş (Yabud'a bk.) : 3

Keşiş bahçesi (Doğu Bayezit'te) : 54

Keşiş karısı (Aslı'nın anası) : 3, vb.

Kırım : 26

Kırklar sofrası : 4, 17

Kızılbaş : 15, 16, 61

Kızılbaş ananeleri : 26, 17

Kızılkuş (Atmacanın büyüğü) : 2

Kilis : 58

Kitab-ı Mukaddes : 15

Kiy (Köy) : 53

Kocaçınar (Keşiş, Eylânda) : 4, 11, 25

Konya (Gençosman rivâyeti) : 26

Kozyaka (Çarşamba) : 37

Köprülü (Mehmed Fuad) : 24, 25, 26, 27, 41, 43, 49, 56, 60, 61

Körgavur (Âşık) : 58

Koroğlu : 25, 31, 43, 45, 62

Koroğlu'nun atı : 18

Koroğlu Hikâyesi rivâyetleri : 19

Kösemihal (M. Ragıb) : 43, 44, 17, 57, 31

Kum (Naci) : 17

Kumos : 57

Kur'an : 6, 31

Kurbanî Âşık) : 17, 19, 20, 25

Kurbanî : 13, 17, 20

Kurukafa : 8, 12

Kurukafa (motif) : 25

Kusurî (Şâir) : 49

L

Lâilâhe illâllah Muhammed-ür Resulullah : 31

Lâleli Dağ : 8, 24

Lâminör : 44

Leopold (Grünfeld) : 57

Leylâ (Hikâye kahramanı) : 37, 47

Leylâ ile Mecnun (Opera) : 45

M

Mahir Kısarak : 23

Mahmihri : 18, 20

Mahmud (Elif ile Mahmud'da) : 18, 19, 20

Mahmud Han (hikâye kahramanı) : 18, 19

Manastır (Şehir) : 59

Manuk (Sihirbaz) : 3, 4, 5, 10, 11, 12, 20, 25, 29

Maraş : 5

Mardin zindanı : 24

Maruf Tekkesi (Akşehir'de) : 52

Mecnun : 37, 47

Mehmene Banu (Ferhad ile Şirin'de) : 21

Mehmed IV. : 64

Mehmed (derviş) : 64

Mehmed (Kul) : 64

Mehmed (Yeğen, Paşa, hik. kah.) : 19

Melikşah (Hik. kah.) : 18, 19

Melikşah ile Güllü Hanın hikâyesi : 13, 19, 23

Menemen hâdisesi (İzmir) : 33
 Merdanî (Silleli) : 48
 Meriç (Rıfkı Melül) : 52
 Meryem (Aslı) : 3, 4, 10, 17, 30
 Minhacı : 59
 Mirav dağı : 2
 Mitoloji : 15
 Muallâ (şarkıcı) : 45
 Muhammed - Ali nuru : 16
 Muhammed Mustafa
 (Peygamber) : 6, 30, 63
 Muhammed ümmeti : 28
 Muhammed Veli (Keremin
 babası) : 10
 Muhlîs Sabahattin : 45
 Murad IV. : 25
 Murad Paşa (Kuyucu) : 63
 Murad suyu : 5, 8, 11
 Murad Şah, Elif ile Mahmud'da
 : 13
 Murtaza Ednam : 63
 Musa el Kâzım (İmam) : 16
 Mustafa (kul) : 64
 Müdamî (Âşık) : 31, 33, 62
 Müzeyyen Senar : 45

N
 Nacî (Muallim) : 52
 Naiboğlu Mustafa (Turgutlu'da) :
 58
 Namık Kemal : 50
 Nebioğlu : 2

Nergis (Şah Mahmut Han Kızı) :
 47
 Nevruz (Hikâye Kahramanı) : 18,
 19
 Nevruz'un nağlı : 14, 13
 Nigâr (Kurbanî'de) : 20
 Nuri (Âşık) : 48

O

Oğuz beyleri : 14
 Osman Ağa (Mütesellim) : 4, 11,
 20
 Osmanlı Devleti : 56
 Osmanlılar : 7, 28, 29
 Oral (M. Zeki) : 48
 Oran : 10
 Orhon (O. Seyfi) : 2
 Orta Asya : 44
 Ortaköy (Çal) : 14
 Orta mahalle (Kayseri) : 8
 Ozanlar devri : 35

Ö

Ömer (Âşık) : 2, 16, 50
 Ömer (Eczacı) : 52
 Ömer (Öğretmen) : 64
 Özyalçın (Kadri) : 49

P

Padişah (Çocuğu olmayan, motif)
 : 13
 Palu : 52
 Paris rivâyeti (Koroğlu'nun) : 25

Pentatonik : 44
 Peri (Ali Han nağılında) : 47
 Peri (Tufarganlı Abbasta) : 17
 Perizad (hikâye kah.) : 17, 19
 Peygamber (Muhammed'e bk.) : 15
 Pınar Salahattin : 45

R

Rab (Allah'a bk.) : 16
 Radloff : 18, 19, 20, 26
 Ragıp Şevki : 45
 Râznihan (hikâye kahramanı) : 18, 19, 24, 47
 Resitativ (Müzikte) : 43
 Resul (Âşık Garip) : 17
 Resul dağı : 4, 11
 Revan : 8
 Ruhsad (Deliktaşlı) : 49
 Rumeli : 33
 Rumeli muhacirleri : 59
 Rum manastırı (Kayseri'de) : 5, 21, 54
 Rus : 53

S

Saâdet (Hikâye Kahramanı) : 18
 Sâdık (Hoca) : 37
 Sâdık (M.) : 22
 Salcı (Vahit Lûtfi) : 42
 Salâhi Efendi : 16
 San'an : 31
 San'an hikâyesi : 32

Sanen (Garibin sevgilisi) : 17
 Satılmış (Şeyhoğlu) : 51
 Sayyad (Hikâye Kahramanı) : 18
 Sayyad (Hacı) : 14, 18, 20
 Saz şairi : 28
 Selânîk : 59
 Selim Refik : 25
 Selman Mümtaz : 31, 34
 Sement (Kurbani nağılında) : 20
 Semerkant : 2
 Seyfettin Asaf : 42, 43
 Seyyid Burhan Muhakkik-i Tirmizi türbesi : 22
 Sezai Asaf : 42, 43
 Sıbteyn (Muallim) : 15
 Siirt : 53
 Silifke : 44
 Sitemkâr (hikâye kahramanı) : 19, 21, 24
 Sivas : 8, 27, 46
 Sivaskapısı (Kayseri'de) : 12, 22, 46
 Siyavuşgil (Sabri Esat) : 30
 Sofu (Ad olarak) : 53
 Sofu (Keremin arkadaşı) : 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 24, 26, 27, 28, 41, 51
 Sofu (Şâir) : 53
 Sona (Roman kahramanı) : 57
 Sungu (İhsan) : 1, 37
 Süleyman (Başkarcılı) : 52
 Süleyman Ata (Hakîm) : 19
 Süleyman Usta (Poshoflu) : 33

Sururî (Silleli) : 48
 Sururî Şah (Yazmada Kerem'in babası) : 3, 4, 5, 10, 13, 23, 25

Ş

Şâh İsmail (Hikâye Kahramanı) : 20, 24, 37, 45
 Şâh İsmail ile Gülizar hikâyesi : 13, 17, 19, 20, 23
 Şaman Edebiyatı : 25
 Şemsettin Sami : 29
 Şerif İmam : 4, 11
 Şiraz : 3, 5, 10, 13
 Şirvanzade (Chirvanzadé) : 57
 Şirin (hikâye kahramanı) : 49
 Şivalar dağı (Erzurum'da) : 26

T

Tacik : 4, 29
 Tâhir : (Âşık) 48
 Tâhir : (Hikâye kahramanı) : 19, 24
 Tâhir ile Zühre hikayesi : 13, 14, 21, 23
 Tâhir Mirza : 62
 Tâhir Nejat : 50
 Tâhir Paşa : 53
 Tahsin Nahit : 44
 Tais : 15
 Talibî : 49
 Talkan karı (Kurbanî nağlında) : 20
 Tanpınar (Ahmet Hamdi) : 50

Tanrı (Allah'a bk.) : 6, 14, 23, 52
 Tanrıöver (H. Suphi) : 50
 Tantana cadu (Ferhat ile Şirin'de) : 21
 Tanzimat Devri : 49
 Tar (saz) : 19
 Taptık (Ali Han nağlında) : 20
 Tasavvuf : 53
 Taşbebek Efsanesi : 14
 Taşkent : 33, 59
 Tatar (Tayyar) : 54
 Tecer (Ahmet Kutsi) : 51
 Teke Türkmenleri : 59
 Tekinşah (Hurşit ile Mahmihrî'de) : 14, 23
 Tercan : 8
 Tevrat : 6
 Tiflis : 4, 5, 8, 11, 23, 24, 25, 28, 31
 Togan (Zeki Velidi) : 25, 59
 Togay (Muharrem Feyzi) : 59
 Toharistan : 15
 Tol (Şevket) : 44
 Trabzon : 43
 Tunceli : 44
 Turan Tiyatrosu : 45
 Turgutlu : 42
 Türk : 11, 14, 26, 28, 35, 45, 56, 59
 Türkçe : 1, 57
 Türkistan : 29
 Türkmai (hava) : 42
 Türkmen beyleri : 28

Türkmen kızları (Maraş'ta) : 5
Türkmenler (Hazer denizi ötesinde) : 24

U-Ü

Urfa ağzı : 42, 44
Urmiye (Rizaiye) : 10
Uruz (Kazanoğlu) : 13
Usulsüz musiki : 43
Uşak : 58
Uzun Ahmet (memleket) : 8
Uzun hava : 43
Ülkütaşır (M. Şakir) : 14

V

Valih (Kurbani nağlında) : 20
Vambéry (Macar tarihçisi) : 57
Van : 5, 8
Van Paşası : 25

Y

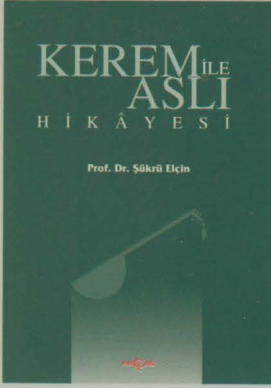
Yahud (Keşiş, Sururî Şahın musahibi) : 4, 5, 10, 13
Yalman (A. Rıza) : 18, 19
Yanma (motif) : 22
Yelkenci (Raif) : 1
Yeşim Dağı : 24
Yinanç (M. Halil) : 52
Yumut Türkmenleri : 59
Yürük beyi (hikâye kah.) : 37
Yürük Şairleri : 5
Yürük kızları : 2

Z

Zâgi Gurbeti (Kerem) : 6, 10, 21, 64
Zebur : 6
Zenan (Bayan) : 10, 54
Zengi : 7, 8, 11
Zile : 8
Zincidere (Köy) : 54
Ziyad Hanlar (Gence'de) : 2, 10
Zühre (hikâye kahramanı) : 19
Zühtü Paşa : 50
Zülfikar : 15
Zülfüsiyah : 18

Önsöz, kısaltma, metinler ve nottaki adlar Dizine konmadı.

Prof. Dr. Şükrü Elçin

Kerem ile Aslı Hikâyesi, Kerem adlı saz şâirinin hayatı etrafında 16. yüzyılda teşekkül etmiş Türk Bayrağına bağlı eserlerin en güzellerinden biridir. Olayların nesirle ve duyguların nazımla -hece vezniyle- ifade edildiği bu hikâyede müslümanlık telâkkilerine bağlı Kerem ile onun sevgilisi Ermeni kızı Aslı arasında geçen visalsiz bir aşkın kaderle mücadelesi anlatılmaktadır.

Türk saz şâirliğinin iki mühim esası olan seyahat ile ona bağlı şiir söyleme geleneğinin parlak bir modeli olan sade ve tabîî Türkçesi ile Taşkent'ten Rumeli'ye kadar geniş bir Türk dünyasında âşıkların sazları ve yazma-basma kitaplar yardımı ile yayılan eser halkımızın gönlünde taht kurmuştur.

ISBN 975-338-275-8

9 789753 1382755

Kapak: Emin Bebek